

Daf. 2 G.R. SEINTRA (contr.)

Memorie van overgave be-
treffende de onderafdee-
lingen Makale en Rantepao

AFDELINGSBIBLIOTHEEK
Sociaal Wetenschappelijk Onderzoek
Linnæusstraat 26 - Amsterdam O
Koninklijk Instituut v/d Tropen

Daf. 2

S

1750

Dat. 2
S

MEMORIE

van OVERGAVE betreffende de ONDERAFDEELINGEN MAKALE en RANTEPAO van het afstredenden Controleur bij het Binnenlandsch Bestuur

G. R. SEINSTR A.

BEHOUDERSPERIODE 18 JULI 1935 - 1 JANUARI 1940.-

Af de Bibliotheek
Sociaal Wetenschappelijk onderzoek
Linnæusstraat 24 - Amsterdam-O.
Koninkrijk Nederland v/d Tropen

Afdeeling.

Tot het jaar 1927 ressorteerden de onderafdeelingen Makale en Rantepao onder afzonderlijke bestuursambtenaren, daarna werden zij samengevoegd in dier voege, dat de Controleur van Rantepao tevens wd. Controleur van Makale is.

Standplaats is Makale, het voormalige bestuursemplacement te Rantepao heeft andere bestemmingen gekregen.

De samenvoeging is nog niet bij besluit vastgelegd.

Grenzen.

Grenssomschrijving van de onderafdeeling Makale-Rantepao, zooals vermeld is in de memorie van Nobels voor Makale en van Brouwer voor Rantepao.

I.

In het Noorden en Oosten wordt grens gevormd door een uitgestrekt scheifingsgebergte, waarvan de voornaamste toppen zijn de Boetah Boelaan, B. Mottok, B. Kalesok, B. ... , loopt van laatstgenomden berg in Z.W. richting tusschen de kampong Limbong en Poenglee door naar een punt tusschen de kampong Motte en den B. Dingin, slingert zich om den W. voet van den heuvel B. entoe Rida en volgt dan de Salo Pengrakka (voor

wegen onderhoud is de S. Issong de grens) tot waar deze in de Salo Penania (alias Saa) valt, steekt hier deze rivier over, stijgt eerst langs de W. helling van een uitlooper van den B. Tangka, slingert zich aan de Oostzijde om de B. Rondo, loopt van hier om de B. Tangka naar de Saloe Loko volgt deze rivier tot haar monding dan eerst de S. Taaba en S. Galoatoeran stroom opwaarts naar de B. Serai. Van hier langs de N.W. uitlooper naar de S. Taaba, deze rivier stroomopwaarts over de in het Noordelijk gedeelte van het Latimodjong gebergte gelegen toppen Sarai, Si Kollong Tetakan en Poka Pindjang naar de Rante Kambela.

II. In het Zuiden.

Van de top naar de laatst genoemde berg langs de Ronrivier stroomafwaarts in N. richting naar het samenvloeiingspunt van de S. Bolah en de S. Roni. Van hier recht Noordelijk tot aan de S. Malino. Deze laatste rivier stroomafwaarts tot aan haar samenvloeiing met de Salo Barani. Deze stroomopwaarts tot kampong Padjaan, Oostelijk langs deze kampong in Zuidelijke richting tusschen kg. Kalosi (o.a. Enrekang) en kampong Garotin (o.a. Makale) door. Van de laatste kampong in N.W.lijke richting naar de samenvloeiing van de S. Toeni met de S. Barani. Deze stroomopwaarts tot aan de samenvloeiing met de S. Mesos, welk

van riviertje in Westelijke richting tot
haar oorsprong wordt gevolgd. Van hier
over de kam van het Samboeagebergte,
over de B. Karra en B. Koekoe in Z. rich-
ting tot aan de oorsprong van de S. Mangoen-
gana op de B. Tengokonanbasi. De laatste
rivier stroomafwaarts tot haar samenvloei-
ng met de S. Ao, welke stroomopwaarts
wordt gevolgd tot haar oorsprong op de
B. Asoe. Hier gatspringt eveneens de
B. Saloe, welke gevolgd wordt tot haar
uitmonding in de Samedangstroom, deze
volgende in Z.O. richting naar de S. Kami-
na, welk riviertje stroomopwaarts naar
het Kaloekegebergte in N. richting
over de B. Samalino in de kam van even-
genoemd gebergte naar B.s. Limbong,
Sitoe, Taidessi, Koeroe, Maroepe, Milan
(grenstop tusschen Makale, Pinrang en
Sineang), Silawa Ao en Batoe Sitene,
in W. richting naar de samenvloeiing der
B.s. Talang en Sipai.

III. In het Westen. Van laatstgenoemde samen-
vloeiing langs de S. Talang daarna in
N. richting over de Bs. Panoesoeka, Sae-
li2e, Koering en Perangianasoë naar
B. Kollangiao, vanwaar in O. richting over
de Bs. Talomba, Pajo2, Poeang, Palisero
en Boenga naar de uitmonding van de
S. Manoeek in de Masoeperivier, deze
stroomopwaarts tot waar zij de S. Masan-
da opneemt; deze laatste eveneens stroom-

opwaarts tot aan de brug. Na bij deze brug de rivier te zijn overgestoken, zet de grens zich voort in W. richting langs de rand van een sawahterras naar de S. Toledo. Dit riviertje opwaarts naar den B. Kalando en vandaar langs de S. Oeroe naar de S. Boelian.

GRENSGESCHILLEN.

Deze hebben bestaan met het landschap Alla van de onderafdeeling Enrekang. Waar van de zijde van het Zelfbestuur van Alla klachten kwamen, dat de bevolking van het district Mengkindik de grens steeds verder naar het Zuiden verlegde en daardoor misverstand over die grens eenige lieden uit kampong Garotin tuinen aangelegd hadden in het Enrekangsche zonder de vereischte vergunning van het Zelfbestuur van Alla gevraagd te hebben, werden zij door de adatsgemeenschap srechtbank van Alla veroordeeld.

Teneinde hier orde en rust te scheppen werd door een commissie de situatie in het terrein nagegaan, waarbij bleek, dat in het besluit van den Gouverneur van Celebes en Onderhoorigheden ddo. 14 October 1912 No. 5750/47, waarbij deze grens geregeld was, eenige fouten geslopen waren, deze fouten zijn verbeterd en een herzien besluit werd vastgesteld door het Hoofd van Gewestelijk Bestuur ddo. 30 Maart 1938 No. 142, terwijl de grens middels

betonnen palen in het terrein aangegeven werd.

Het grensgeschil met Rongkong is ten rechte een geschil over damarboomen, aangezien de onderafdeeling Rantepao niet aan Rongkong grenst. Dit betreft een gebied in het uiterste noorden waar een vierlanden punt is n.l. Rantepao, Palopo, Masamba en Mamoeidjoe. De boomen waarover het geschil liep, liggen ten rechte, (althans volgens de kaart) in het gebied van Mamoeidjoe aangezien men om in het omstreeden gebied te komen de S. Oero moet passeeren, die echter de grens tusschen Mamoeidjoe en deze landen vormt.

Nu is het mogelijk, dat men zich ten tijde van de karteering van dit gebied eenzijdig heeft doen voorlichten, aangezien in bergstreken als regel niet rivieren maar toppen en bergruggen de grensen vormen. Hoe dit zij, de commissie, die dit geschil in het terrein onderzocht, had als primaire taak orde te scheppen, weshalve een bergrug aangewezen werd als grens van het damargebied tusschen Rongkong en Rantepao (Pangala).

Eveneens bestond er een geschil over damarboomen tusschen Mamasa en Balla, hier was de loop van de grens bekend, doch bestond verschil van meening over benamingen van bergtoppen. Nadat dit door een commissie nagegaan was, bleek dat

Balla practisch niet over damarboomen be-
 beschikte, liggende deze in het gebied
 van Mamasa, hierbij dient men zich neer
 te leggen. De bundel over deze aangelegen-
 heid bevindt zich in het archief.

Grensgeschillen tusschen districten on-
 derling komen eveneens voor, aangezien dese
 grenzen heel vaak niet vastliggen. Een
 dergelijk geval deed zich onlangs voor
 tusschen Pangala, Koerra en Oeloesaloe,
 waar het ging om voor sawah's geschikte
 terrein en tusschen Pangala en Bitoeang,
 waar boschgrond geschikt voor koffietui-
 nen de oorzaak van het geschil was. Stuk-
 ken hierover bevinden zich in het archief.

GROOTTE.

De oppervlakte bedraagt:

Makale 14,50 KM2 met 78269 zielen
 Rantepao 14,00 " " 111001 zielen

 Totaal 2850 " " 189270 zielen

De bevolkingsdichtheid bedraagt dus: 66

Hiervan wonen in:

M A K A L E		R A N T E P A O	
Makale	19464	Tikala	31806
Mengkindik	16605	Kessoe	16347
Sangala	17037	Pangala	16827
Banga	2272	Sadan	6771
Taleong	2507	Baloeseo	5473
Malimbong	2477	Tondon	4528
Taparang	2572	Wanggala	4285
Palesang	1665	Ranteboea	5155
Boesaka joe	1276	Boentao	4484
Nano	3870	Dénde	2426
Bace	803	Piongan	943
Mappa	714	Koerra	909
Baleppe	1038	Madandan	3113
Simboeang	5969	Oeloesaloe	2225
		Sessang	568
		Bitoeang	1544
		Balla	1265
		Palli	2332.

personen

BEVAARBAARHEID DER
RIVIEREN.

Hoewel de Sadanrivier over een groote lengte een zeer gering verval heeft, is zij ten gevolge van haar geringe diepte bij normalen waterstand en aanwezigheid van groote rotsblokken onbevaarbaar, doch op diverse punten wel te doorwaden of op vlietten of prauwen over te trekken.

Haar breedte wisselt van 40 tot 100 m, terwijl de diepte soms minder dan $\frac{1}{2}$ m. kan bedragen.

Bij hoogen waterstand is het oversteken op meerdere plaatsen levensgevaarlijk.

De zijrivieren zijn uiteraard geheel onbevaarbaar.

KLIMAAT EN MOESSONS.

De hooge temperatuur welke hier in verband met de ligging in de tropische lucht zou moeten heerschen, wordt getemperd door de hoogte. Door de afsluiting van de hooge bergen heeft de zeewind weinig invloed op de temperatuur, wel de plotseling van de bergen afkomende koude winden en zwaren regenval geduren 9 maanden van het jaar.

Het klimaat is vrij mild, hoewel vrij groote temperatuursverschillen op één dag kunnen optreden.

In het eerste kwartaal van het jaar gaan de zware slagregens, die als regel in de middaguren vallen, gepaard met hevige onweders.

Dit is danook de tijd, dat meerdere

aardstortingen de wegen kunnen blokkeeren.

De west- en oostmoesson zijn alhier door het bergachtige terrein en door de ligging dicht onder de evenaar niet zoo scherp gescheiden als bijv. op Java. De westmoesson heerscht als regel van November tot en met Juli en de Oostmoesson gedurende de resteerende maanden, terwijl de kentering in Juni en October optreedt.

De maand Januari is als regel betrekkelijk droog.

M E T V O L K .

A. ETHNOGRAFIE.

1. GODSDIENST.

De meeste hieromtrent bekendgestelde is gesperpeerd uit een verhandeling van Dr. v. d. Veen.

De Toradja's zijn animisten op monotheistischen grondslag. Hun leven wordt beheerscht door de betrekkingen, die er bestaan tusschen hen en de machten, die hen goed of kwaad kunnen doen.

Alle levende en levenlooze dingen worden geacht bewoond te zijn door geesten, waarmee het alleszins wenschelijk is op goeden voet te staan. Bergen, rotsen, bronnen, rivieren, groote steenen, de grond, alle zijn bewoond door geesten.

Zoo zal men bij aanleg van een sawah of tuintje een offer brengen aan de godheid, die in die grond verblijft, tensinde zich zooveel mogelijk te vrijwaren voor diens nadeeligen invloed.

Passaert men een rivier met een stuk vleesch, dat men van een offerfeest mee-

29
brengt, dan zal men een stukje hiervan in het water werpen om niet de diepte ingesleurd te worden.

Goden en geesten noemt men dewata of deata, met de beteekenis van levensgeest, levenskracht, geest, God en ziel.

De dewata van de rijst is de daarin aanwezige levenskracht, de deata van een mensch of dier de in hem of daarin schuilende levensgeest.

Plaatsen waar men geesten verondersteld zijn to'deata op deze plaatsen zal men zich terdege in acht nemen. De schepper van de aarde en wat daarop leeft is Pong Matoea, die midden in het uitspansel woont. ✓

In oude tijden zou hij regelmatig met de aarde contact gehad hebben, de menschen, die hij schiep, bleven in de hemel, hun nakomelingen daalden af op de aarde.

In latere tijden werd de verbinding tusschen hemel en aarde door eigen schuld van de menschen door Poelang Matoea omvergeschoept, de resten ziet men er nog van in de Kandora (een berg nabij Makale) en de Sarira een kalkachtig gebergte in Sengala en Kejsoe.

De in den mensch veronderstelden ziel, die na den dood eenigen tijd in de woonstreek blijft rondzwerven als geest (bombo) gaat vervolgens naar het zielenland

(toetje of tanak bombo). In dit zielenland dat men zich aan de monding van de Sadanrivier in het Zuid "eaten denkt, voeren de geesten een zelfde levenswijze als de menschen op aarde, zoodat men aan de dooden offers van karbouwen, varkens, rijst, goud en sieraden wijdt.

stop

intraand uitwendig

Geerne ook houdt men bij de doodenfeesten hanengevechten, waarschijnlijk een Beegineesch toevoegsel, waarvan de beteekenis geen andere is dan de dooden een luisterrijke intrede in het zielenland te waarborgen. Waar bij dese gevechten zwaar gedobbeld wordt, is vermindering van het aantal dagen als overgangmaatregel tot uiteindelijke afschaffing een onderwerp van bestuurszorge.

*De overlevenden
krijgen hierdoor
een goed humeur te*

Wat er met de zielen gebeurt na hun verblijf in het zielenland, is niet bekend, volgens sommigen sterven zij noge enige malen, nadat zij als mieren, die tusschen het gras verscholen zijn, weer in hun geboorteland terugkeerden, stijgen zij bij brand met de rook op om daarna in de lucht te blijven zweven. (Volgens de Toradjals zijn wolk en rook identiek.)

Waar de geest van een overledene nog langen tijd kwead kan berokkenen, vooral als hij nog in de woonstreek rondwerft, trachten de overlevende familieleden hem op allerlei wijzen in een goed humeur te houden, waartoe men hem steeds offers

brengt in den vorm van karbouwen, varkens, kippen rijst etc. * *

Eens per jaar geeft men een feest ten bate van de gezamenlijke overledenen (mamene').

Geen betoog behoeft dat als gevolg van de voorstelling, die men zich van het hierna-maals maakt de doodencultus bij de Toradja's een voorname plaats inneemt.

Het doel van een doodenfeest, waarop tal van karbouwen en varkens worden geslacht, afgewisseld door zang, dans, flirt en drank, is den geest van den doode voldoende levensonderhoud mede te geven naar het zielenland, bij gebrek, waarvan hij de overledene familieleden schade zou kunnen berokkenen in hun bezittingen, gezondheid en huiselijk geluk. De omvang van een dergelijk doodenfeest is afhankelijk van de gegoedheid van den overledene en van diens familieleden.

Zijn de familieleden welgesteld of heeft de overledene veel goederen nagelaten, dan geeft men soms kostbare wapen, kleeven en sieraden in den grafkelder (liang) mede. Deze graven worden om diefstal te voorkomen in hooge stalle rotsen uitgebeiteld en met een houten luik gesloten.

Op diefstal van sieraden uit een der^{ge}lijk graf stond in de tijden voor onze komst in deze landen, de doodstraf.

Andero offerfeesten waaronder die bij de rijstbouw en het leggen van een nieuwe dakbedekking (merars banoes) hebben bijna uitsluitend ten doel de goden, voornamelijk de

Marysala

kwade, gunstig te stemmen.

Zal een offer aan de goden plaats hebben dan heeft de a vond te voren een offer aan de voorouders plaats. Deze offers worden streng gescheiden, de offers aan de voorouders noemt men de westelijke ritus (aloek matampoe), die aan de goden de oostelijke ritus (aloek matallo). De personen, die op het gebied van de eene ritus werkzaam zijn, dienen zich te onthouden van het andere gebied. Zoo mag de doodenwikkelaar (to mebaloen = de persoon, die het doodenritueel bezorgt) niet deelnemen aan de offers aan de goden gebracht. Rijstvelden van andere lieden mag hij niet betreden.

De to mebaloen is de paria van de Toradjamaatschappij en behoort meestel tot de slavenstand (kaenan). Hem is verboden een huis van een ander te betreden, heeft men hem noodig om ergens zijn diensten te verrichten, dan roept men hem door drie maal een steen tegen zijn huis te werpen.

Hij overlijden wordt hij opgevolgd door een van zijn zonen, die een zelfde eenzame positie inneemt. Zijn andere kinderen mogen zich echter vrij in de maatschappij bewegen.

Deze afgezonderde positie heeft de to mebaloen uiteraard te danken aan zijn contact met den dood, hij is als het ware besmet met de doodssfeer.

Hij is vrijgesteld van heerendiensten.

Omgekeerd mogen personen, die een offer aan de goden hebben opgedragen, de voorgangers bij de rijstcultus (indó padang, boenga' lalang, matoea oeloe) de rouw voor een overledene niet aannemen, de offeraars den dag, waarop zij aan de goden offeren geen vleesch afkomstig van een doodenfeest eten.

Jonge pas geoogste rijst mag men niet nuttigen tezamen met vleesch van een doodenfeest afkomstig. Het vleesch afkomstig van een voor een godenoffer geslacht dier mag niet in de nabijheid gebracht worden van dat afkomstig van een doodenfeest.

De gezamenlijke rit en verbodsbepalingen noemt men de aloek, die volgens de overlevering door Poeng Matoesa aan het eerste menschenpaar, dat op aarde nederdaalde, meegegeven zou zijn.

Men onderscheidt de „soekaran aloek“ de regelingen van adst, -inzettingen en verbodsbepalingen en de tangkean soeroe“ het ritueel der offers.

In groote trekken laten zich vier typen onderscheiden:

- 1e. de dooden rit en.
- 2e. de rit en, die onheilen en ziekten moeten weren.
- 3e. de rit en ter delging van door schuld ontstaan kwaad en de daaraan verbonden dankeoffers, indien het kwaad inderdaad verdreven blijkt.

Handwritten note: Matoesa's offer

Handwritten notes:
Matoesa's offer
vervolgde met...
soekaran aloek
tangkean soeroe
ritueel der offers

4e. de levenskracht opwekkende riten w.o.
de rijstcultus. *

Bij de diverse riten treden op de onder-
volgende functionarissen:

de boven reeds genoemde to mebaloen (dooden
inwikkelaar, de medicijnmeester of to madam-
pi),

de to minaa (priester) en kenner van de
adatvoorschriften,

de indo' padang of boenga' lalang, de to
pareng' speciaal belast met de rijstcultus.

De to medampi is de leider bij een feest,
dat tot doel heeft wering van onheil en om
genezing te verschaffen aan ernstige zieken
(het zgn. marofeest).

De tominaa is de adatkennner bij uitne-
mendheid, hij treedt op bij riten, die
het door schuld ontstane kwaad moeten ver-
drijven. Hij onderhoudt de gemeenschap
met goden en voorouders, zijn de feestelijke
leiders van het volk, en mannen van invloed.
Hun hulp wordt onder allerlei omstandig-
heden ingeroepen.

Bij ernstige ziekte dient de tominaa
na te gaan waaraan dit te wijten is, dus in de
gedachtengang van dit volk aan welke adat-
overtreding men zich schuldig gemaakt heeft.
Heeft men dit ontdekt, dan wordt bepaald
welk offer gebracht zal dienen te worden
om het kwaad te keeren. Evenzoo zal bij
misoogst of ernstige aantasting van het
gewas nagegaan worden aan wien schuld het

indo' padang boenga' lalang

te wijten is, dat de goden vertoornd zijn (massaloe-salloeas) en wordt na ontdekking het zoenoffer bepaald.

Een afzonderlijke plaats nemen de priesters in (boerake). Zij hebben alleen op te treden bij het la'pafeest, dat dient om de zegen voor het gewas af te smeken hetgeen geschiedt, nadat de rijst in de weekbedden uitgezaaid is.

Hierbij wordt gebruik gemaakt van heilzaambrengende kruiden, die tot een bundel vereenigd aan een lans gebonden aan een der palen van het huis van den feestgever worden vastgemaakt. Door allerlei eereemonien moet de boerake trachten de heilzaambrengende krachten te dwingen intrek te nemen in het huis van de feestgever, van waaruit zij zich later over de geheele omtrek moet verspreiden.

Hierbij komt de kracht te wonen in een vrouw „to toembang", die in het huis van de feestgever blijft wonen en in aanraking blijft met de lans waaraan de kruiden zijn gebonden.

Bij de verdere eereemonien, die eenige dagen in beslag nemen, dient de to toembang er voor te waken niet in aanraking te komen met voorwerpen verband houdende met de doodssfeer. Zoo mag zij niets eten wat voor een doode geslacht is, of iets wat speciaal in de rouwtijd gegeten wordt (mais o.a.).

Bij de optochten naar de feestplaats mag men zij de grond niet aanraken en worden voor haar op eenige afstand van elkaar bladeren neergelegd, waarop de boerake wat geelgekleurde rijst strooit.

Bij de verdere ceremonien worden reidansen door de ^{mensen} ammen uitgevoerd waaraan de priesteres met een medepriesteres deelneemt. Zij knoopt zich daarbij de haren als een man, zet zich een pluim van parkietenveeren op het hoofd en neemt schild en zwaard terhand. Van deze krijgsgans wordt geacht een heilopwekkende kracht uit te gaan.

In de oostelijke streken werd vroeger een la'pafeest gevierd, waarbij niet de hevenbedoelde boerake (boerake ^{tatikoe}) optrad maar de boerake tambalang. Dit zijn mannen, die de roeping om boerake te worden van de goden ontvangen en daarbij een man vrouw worden. Hij verkeert daarbij in een toestand van extase (nãaloek deata). Deze toestand kan drie of vier maanden aanhouden, waarna hij weer normaal wordt.

Indien dit laatste niet van zelf gaat, wordt voor hem het sgn. marofeest gehouden waarbij de hulp van de to ma'dampi onontbeerlijk is. Hierna wordt door den tominaa een varken of een kip aan de goden geofferd. De boerake tambalang gaat bij het eerste la'pa' feest in de leer bij een priesteres om later zelfstandig op te treden.

Hij kleedt zich in den vervolge als vrouw verricht vrouwelijke bezigheden.

Sommige van deze lieden zijn hermaphrodit, die daarom omgekeerd ook wel boerake genoemd worden. X

Men heeft de neiging deze lieden van heerdienst te doen vrijstellen, waar dit echter niet kan, zal de kampong het benodigde afkoopgeld moeten fourneeren.

HUWELIJKSGEBRUIKEN
EN HUWELIJKSRECHT.

Het huwelijk (sipobaine of siala) is aan weinig beperkende bepalingen gebonden, terwijl het evenmin met veel vertoon gesloten wordt. Een eigenlijke verloving gaat er niet aan vooraf, wel meestal vrije liefde.

1 noodig

Tot het huwelijk is de toestemming van de ouders. Overtreedt men deze regel dan kan verstooting volgen, doch gewoonlijk volgt na een poos de verzoening. Om te weten te komen of een eventueel aansoek gunstig zal worden ontvangen, laat de gewone man door ouders of familieleden bij de ouders van het meisje informeeren of men tegen een huwelijk bezwaren heeft. Is dit niet het geval dan brengt de man zelf of laat door een vertrouwde de ingrediënten voor een siri-pruim (pangan) brengen, worden dese aanward dan begeeft de man zich naar het huis van zijn aanstaande vrouw, is hij dit binnengetreden dan wordt het huwelijk geacht te zijn gesloten. De man blijft dan als re-

gel in het huis van zijn schoonouders tot hij een eigen huis gebouwd heeft. Na het huwelijk vindt bij de meer gegoeden nog een huwelijksmaal (sinasoean) plaats, waarbij een varken geslacht wordt, bij de armeren volstaat men met een kip.

Werd hierboven gezegd, dat een eigenlijke verloving (sikampa) niet plaats vindt, hier is een uitzondering, n.l. bij de kindermuwelijken, eerst als de puberteit is ingetreden, vindt het huwelijksmaal plaats. Zijn partijen niet meer genegen het huwelijk aan te gaan, dan wordt de verloving verbroken zonder dat eenige schadeloosstelling verplicht is. Dit is slechts het geval, indien de „verloofden" eerst in deze staat geraakt als zij reeds volwassen zijn (dus in de korten tijd, die verloopt tusschen het aanbieden van de „pangan" en het moment waarop de man het huis van zijn schoonouders betreedt).

De schadeloosstelling is afhankelijk van stand en gegoedheid en bedragen:
voor den kaenan van 2 rijkedaalder tot 2 karbouwen.
voor tomakaka's van 1 - 12 karbouwen
voor anak disese van 2 - 24 karbouwen
voor Pecangs van 12 - 100 karbouwen.

Slechts in enkele districten is een bruidschat (baana) gebruikelijk als de bruid tegen den wil van haar ouders getrouwd is, en is dan door den bruidegom verschuldigd,

Handwritten notes in the left margin:
...
...
...
...
...
...

bestaende uit

voor dochter van een poeang 1 - 12 karbouwen
 " " " " tomakaka 1-3 "
 " " " " kaenan boelawan 1 karb.
 dan wel de overeenkomstige geldwaarde daarvan. Curiositeitshalve moge hier onder uit de memorie van E.A.J. Nobels de gang van zaken bij een huwelijk van een Poeang overgenomen worden.

Voor het huwelijk van Poeangs met meisjes of vrouwen uit denzelfden stand worden eerst door de ouders van den man twee tot vier mannelijke kaenan Boelawan naar de ouders van het meisje gezonden om te vernemen of het voorgenomen aanzoek kans van slagen zal hebben.

Deze afgezanten blijven in het ~~h~~ huis wachten tot dat alle familieleden van het meisje opgeroepen en geraadpleegd zijn, waarna zij het antwoord aan hunnen lastgever overbrengen. Is het antwoord gunstig, dan luidt het: "Na maelo mi napamisa misa rara beekoe" (wij willen ons bloed en beenderen gaarne vereenigen); in het ontkennende geval: "Ia saraka ondang sipobagne ng atoe *siron* rang sanrara sangboekoe" (wat is beter, vrouwen of zorgen voor gelijk bloed en beenderen).

En weigerend antwoord mag niet beleedigend worden opgevat, zoodat het nimmer aanleiding geeft tot geweld maatregelen.

Na ontvangst van een gunstige antwoord zen-

den de ouders van den man dezelfde Kaoenan Boelawan weder terug om kennis te geven van den dag, waarop de "pangan (sirih) zal worden aangeboden. Op den aangekondigden dag wordt een geweven sirihzak (sepoe ka-
mandan) gevuld met 12 sirihbladeren, 12 pinangnoten en een stukje goud, door 6 vrouwelijke en 6 mannelijke kaoenan Boelawan bij de ouders van het meisje gebracht.

De kleeding dezer vrouwen bestaat uit een hoofdband met gouden versierselen (sapi), eene sarong (dedoan) aan de onderzijde voorzien van een band met ongeanoede oud-Hollandsche stuivers (Oewang rindin) eene gouden halsketting (rara) en nog andere niet bepaald voorgeschreven sieraden.

De mannen zijn gewoon gekleed.

De twaalf afgezanten zetten zich voor het huis op den grond neer, waarop een der vrouwen roept: "Daeo sia raka Poeang?". (is de Poeang daar binnen?) en eene vrouwelijke Kaoenan Boelawan uit het huis ten antwoord geeft "Inde sia" (Zij is hier). Daarna komt laatstgenoemde met eene sirihzak buiten en biedt deze den aangekomenen aan, die daaruit de ingrediënten voor eene sirihpruim nemen. Is dit gebeurd, dan gaat de vrouwelijke Kaoenan Boelawan met de sirihzak weer naar binnen om de ouders van het meisje te waarschuwen, dat de afgezanten er zijn, waarna het meisje met hare ou-

ders in het midden vertrek (inan tanga) gaat zitten voor de ontvangat.

De afgezanten zijn inmiddels opgestaan en hebben zich aan weerszijden van de trap geschaard. Zodra zij van de vorengenoemde vrouwelijke Kaenen Boelawan bericht hebben, dat ze binnen kunnen treden, gaan de 6 vrouwen de trap op, begeven zich naar de ontvangstplaat en één harer legt de medegebrachte sepoes op den schoot van het meisje.

Onder het gebruiken van de helft van de sirih door het meisje, hare ouders en aanzittende familieleden, wordt er beraadslaagd over de bepaling van een gunstigen dag voor de ontvangat van den bruidegom, alhoewel het huwelijk eerst later bevestigd wordt door het te geven huwelijksmaal (sinasoean).

Er kan evenwel worden overeengekomen, dat het bezoek gepaard gaat met het maal.

Bij het brengen van bovenbedoeld bezoek aan zijne bruid, is de bruidegom op zijn mooist gekleed en vergezeld van vrienden en kennissen, zoowel uit zijn eigen als uit den minderen stand.

Drie manne lijke Kaenen Boelawan loopen voorop.

Zijne ouders en naaste familieleden mogen echter niet meegaan, daar het onvruchtbaarheid van het echtpaar en allerlei ongelukken ten gevolge kan hebben.

Bij aankomst worden de bruidegom en zijne metgezellen onder de padischuur of op zij van het huis op sirih onthaald, welke door wenige vrouwelijke Kaenan in een doosje wordt gepresenteerd. Na afloop hiervan gaan de sirihbrengsters weer het huis binnen, gevolgd door den bruidegom die in het hoogste vertrek (inan iring inan madika of sondong loE) door de bruid en hare familieleden wordt ontvangen, met wie hij vervolgens de aangeboden sirih zit te gebruiken.

Terwijl zijne metgezellen naar huis terugkeerden, blijft hij van nu af in de woning van zijne bruid. Eenigen tijd daarna heeft dan het huwelijksmaal plaats, dat de beslissende formaliteit vormt voor de sluiting van een huwelijk.

Heeft het huwelijksmaal (sinasoean) niet plaats gehad, dan wordt de wettigheid van het huwelijk, zelfs van Kaenan niet erkend. (Dit kan plaatselijk variëren).

Wordt op den bezoekdag van den bruidegom tegelijk het huwelijksmaal gegeven, dan begint men 's morgens reeds met het slachten van de offerdieren, welke voor Poangs bestaan uit 2 karbouwen, 2 varkens en 2 hennen.

Bij de komst van den bruidegom is alles gereed gemaakt voor de ontvangst door het spreiden van matjes en het klaar zetten van schalen met eterijen binnen en buiten

de woning.

Van de 3 kaenan Boelawan, die den bruidegom voorafgaan, heeft er één een kalebas (kalobe) in de hand, gevuld met toewak. Terwijl de bruidegom met de hem vergeerd lende stoet onder de padischuur gaat zitten, treden de drie Kaenan het huis binnen en besprekelt degene, die de kalebas vasthoudt, het voorste vertrek (sali) met den inhoud, uitroepende, „Ténéna Lai ténéna Laso' (urine van een jongvrouw, urine van den jongkman), waarna ze zich neerzetten bij de gasten, die zich reeds in huis bevinden.

Na de sirih onder de padischuur gebruikt te hebben, begeeft de bruidegom zich met zijne naaste familieleden en andere uit de stoet meeloopers in huis, waar hij voor de deur van het voorvertrek (sali) gaat zitten met zijn Tominaa (priester), terwijl de bruid voor de deur van het midden vertrek (inan tanga) plaats neemt met haren Tominaa.

Nadat beide Tominaa's met elkaar overleg hebben gepleegd, roept een hunner den zegen af van den Pong Matowa en de Dewata's.

Hierop heeft het maal plaats.

Dan gaan de beide Tominaa's weer tegenover elkaar zitten om in beeldrijke spraak over en weer dan lof te verkondigen van bruid en bruidegom en toekomst voorspellingen te doen, betrekking hebben op het nieuwe huwelijk.

Is minstens een uur hiermede zoekgebracht, dan wordt een jonge kalebas gevuld met water, een "manik Xata" (gouden halsketting, 3 halmen van de paré to (zwarte padi soort), een scherf van een ijzeren braadpan (paoentoe), 3 bloemen van de rapa2 (de hanekam), 3 dadinding (gras plantje) en 3 bladen van de pasaka (een op canna gelijkende plant). De Tominas van de bruid neemt deze kalebas in de hand en besprenkelt de geheele binnenruimte van het huis met den inhoud uitroepende: "La kidik naseng ki tsieng bongi pasoele kampodang" (staat allen op, over drie dagen brengen de vrouwen de meelkoekjes).

De gasten gaan nu naar huis, terwijl vier manden gevuld worden met rijst en varkensvleesch, waarvan 2 bij de familieleden bij de bruid blijven en de andere door een paar mannelijke Kaenen Boelawan gebracht worden naar de ouders van den bruidegom. De laatste manden komen na drie dagen weer terug, gevuld met "kampodang" (ronde meelgebakjes) en gedragen door vrouwen. De bruid verdeelt daarop de kampodang onder hare familieleden en kennissen, die zorgen dien dag aanwezig te zijn.

Na eenigen tijd bij de ouders der bruid ingewoond te hebben, gaat het echtpaar gewoonlijk een nieuw huis bouwen in de kampong van de vrouw of van den man om een

*hulsteking met water
kalebas*

*naseng
ki*

8. augustus 1904

eigen huishouding op te zetten. In het begin is dit huis erg primitief gebouwd om het later bij financiëleen vooruitgang te verbeteren.

Meestal krijgen de gehuwden van de ouders eene sawah, tuin of karbouw in bruikleen om hunne huishouding te beginnen en ook eenige slaven en pandelingen voor het verrichten van verschillende werkzaamheden.

Later dient dit te worden teruggegeven in de eerste plaats bij het overlijden van een der ouders, daar de nagelaten bezittingen verzameld moeten worden voor de erfenis verdeling. x

Huwelijken van anak disese en tomakaka's hebben op ongeveer dezelfde wijze plaats met dien verstande dat er varkens in stede van karbouwen geslacht worden, terwijl in de sepoe koemandan geen goud aangeboden wordt doch slechts sirihbladeren en pinangnoten.

+ HUWELIJKSBELETSKLEN.

Tusschen Poeangs zijn huwelijken in den tweeden graad toegestaan, voor anak disese (kind waarvan de vader een poeang, en de moeder van lageren stand is) tot in den vierden graad, dit laatste met plaatselijke variaties in diër voege, dat deze groepen in sommige districten tot in den 5en graad mogen huwen.

Bij overtreding hiervan dient een boete bestaande uit karbouwen betaald

alsmede een varkensoffer gebracht te worden, waarvan de grootte afhankelijk is van den stand van den overtreder n.l.

Poeangs een boete van 4 - 12 karbouwen en een offer van 2 - 4 varkens

een anak disese een boete van 2 - 8 karbouwen en een offer van 1 - 2 varkens,

een amakaka een boete van 1 - 4 karbouwen en een offer van 1 varken

een kaenan een boete van 1 karbouw en een offer van 1 varken of een kip.

Ook is het toegestaan twee of meer zusters tot echtgenoots te nemen.

Verboden is echter een huwelijk met een stiefdochter, ook al is de moeder overleden (mapasisoesoe), overtreding werd gestraft met verbanning.

De man kan trouwen met een vrouw uit een lageren stand, waarbij de posangs en de anak disese zich hebbende te bepalen tot de kaenan boelawan.

De kinderen geboren uit een huwelijk van Poeang met een anak disese of tomakaka worden anak disese massang, terwijl die uit een kaenan slaven blijven (to% di rarai) tenzij hun vader hen leekoopt, waartoe hij al zijn familieleden bij elkaar roept, een aantal karbouwen onder hen verdeelt en aan Poeang Matosa, de deata en de to dolo varkens offert. Bij dit

offer moeten alle parenges (adatkenners) tegenwoordig zijn om de te betalen prijs vast te stellen en om als getuigen te fungeren. Na deze verheffing worden deze kinderen To makaka mata-alla. Kinderen verwekt bij een tomakaka mata-alla worden anak disese (sese = half).

Een vrouwelijke Poeang mag slechts met een Poeang trouwen, overtreding van dit gebod werd en wordt zeer ernstig beoordeeld, waar voor voorheen de volgende straffen konden worden opgelegd:

- 1e. verbanning van beiden (dipali').
- 2e. verdrinking van beiden (dilammoe').
- 3e. verbranding van beiden (ditænoe).
- 4e. worging van beiden (di ékâ).

De stoffelijke overschóten werden in de rivier geworpen.

Een anak disese mag een vrouw uit gelijken of minderen stand huwen evenals de tomakaka's. Kinderen uit een ebenburtig huwelijk blijven in de stand hunner ouders, die uit een anak disese vader en een tomakaka moeder volgen den stand van deze laatste, terwijl kinderen verwekt bij een kaenanvrouw slaven blijven (anak ma'rara taloe = drieërlei bloed).

Ook deze kinderen kunnen weer tot tomakaka mata'alla verheven worden, waartoe eveneens karbouwen onder de familieleden verdeeld en varkensoffer aan de goden etc.

gebracht moeten worden.

Er is geen verschil in rechten tus-chen en tomakaka massang (echte tomakaka) en een tomakaka mata-alla.

De straffen voor een vrouwelijke anak disese of tomakaka, die een man van lagen stand huwt of gemeenschap met hem heeft zijn:

- 1e. voor een anak disese vrouw met een tomakaka een boete van 1 - 3 karbouwen en een offer van 1 varken.
- 2e. voor een anak disese vrouw met een kaoenan dezelfde straffen als voor een vrouwelijke Poesang.
- 3e. voor een tomakaka vrouw met een kaoenan verbanning.

Kaenans mogen slechts trouwen met een vrouw uit hun stand. Een vrouwelijke kaoenan boelawan, die huwt of gemeenschap heeft met een kaoenan tai manok wordt beboet met 1 karbouw en dient een varken als offer te brengen.

OVERSPEL.

Bij betrapping op heeter daad had de man het recht de schuldigen te doodden, deed hij dit niet en volgde de vrouw haar minnaar dan had de man het recht een schadeloosstelling te eischen, eveneens in het geval de vrouw met een ander wegliep.

Deze schadeloosstelling (ka'pa) wordt als regel reeds ^{van} het huwelijk vastgesteld (thans ook wel per "soerat kongsi" (Inlandsch Notariaat).

HUWELIJK MET ZWANGERE
VROUWEN EN BUITEN RECH-
TELIJKE GEMEENSCHAP.

Huwten men met een vrouw, die reeds zwanger is van een ander, dan wordt indien deze laatste dit erkent het kind "anak ma'doea ambe'" (het kind met 2 vaders) genoemd, het heeft dan ten opzichte van beide vaders de zelfde rechten als echte kinderen en deelt in beider erfenis.

Is de werkelijke vader niet bekend dan wordt het erkend door den man, die de vrouw gehuwd heeft. Zoedoende kan een kind zelfs meer dan 2 vaders hebben n.l. indien de vrouw met A gehuwd zijnde, door B bevrucht wordt en van A scheidende met C huwt, terwijl zij nog zwanger van B is.

Is een meisje zwanger en wordt de man bekend dan werd hij voorheen, indien hij zijn schuld niet bekende vermoord of werd hij de oorzaak van een oorlog. De vrouw, die haar medeschuldige aanwees, werd niet gestraft. Een vrouwelijke Poeng of een anak disea, die zulks weigerde, werd gestraft zooals bij overspel met iemand uit minderen stand, werd een tomakaka verbannen en een kaenan beboet met 1 rijkdaalder tot 1 karbouw.

Een kind waarvan de vader onbekend is heet to boele'.

Behoudens de vrouwelijke Poengs kunnen de vrouwen zich van hun schuld zuiveren doo de vrucht te laten afdrijven in tegenwoordigheid van andere vrouwen en den tominaa.

Het foetus wordt in de gedragen kleeren van de vrouw in de rivier geworpen. De vrouw dient hierbij haar schuld tegenover Poesang Matoewa en de deata te erkennen. Door lieden uit een andere kampong werd later op den dag op de plaats waar de abortus had plaats gehad een offer aan de goden gebracht buiten tegenwoordigheid van de familieleden en kamponggenoten van de vrouw.

ECHTSCHIEDING.

Deze kan zoowel door den man als door den vrouw worden geëischt, alleen een huwelijk tusschen Poesangs kan niet worden ontbonden. Regel is, dat de schuldige partij een schade-loosstelling (kapa') betaalt, waarvan de grootte afhankelijk is van den stand van partijen.

De tijdens het huwelijk verkregen goederen (mal. harta pentjaharian, tor. pandaka') ^{kunnen} worden, indien er geen kinderen (aan wie overgelaten wordt wie van de ouders zij willen volgen) dan kunnen de bezittingen of verdeeld worden, of onverdeeld blijven. In het eerste geval krijgen de kinderen alvast een aandeel en wordt de rest hun eerst afgestaan na den dood der ouders. De kinderen uit een volgend huwelijk hebben op deze bezittingen geen aanspraak.

Blijven de goederen onverdeeld dan zijn zij als regel in beheer bij diegene der ouders, die de kinderen verzorgt.

Redenen tot echtscheiding zijn in volg-

- orde van belangrijkheid de volgende
- 1e. de weigering om karbouwen of varkens te slachten op een doodenfeest, indien hiertoe verplichting bestaat.
 - 2e. de weigering om een met beider goedvinden aangegane schuld, voornamelijk met betrekking tot doodenfeesten, te voldoen;
 - 3e. Overspel.
 - 4e. mishandeling;
 - 5e. eene op wantrouwen gegronde controle, van de huishoudelijke uitgaven;
 - 6e. het geven van geld of goederen door vrouw aan eenen man, zij het ook een familielid, indien het zonder voorkennis van den echtgenoot gebeurt;
 - 7e. het plegen van moord of diefstal;
 - 8e. groote luiheid en spilsucht;
 - 9e. het door den man onverzorgd laten van de vrouw gedurende 1 maand tot 1 jaar.
 - 10e. groote dobbelzucht, indien deze hartstocht groote kans heeft tot verlies van de bezittingen te zullen leiden;
 - 11e. wederzijdsche antipathie.

In de gevallen 1 t/m 3, welke als zeer gewichtige redenen worden beschouwd, mag de vrouw, indien de schuld bij haar ligt, geen schadeloosstelling eischen, wanneer de man tegen haar wil de echtscheiding doorzet. Worden 1 t/m 3 steeds als wettige redenen aangenomen, ten aanzien van 4 t/m 11 gaat men nog al eens willekeurig te werk.

De scheiding wordt voltrokken zooals hieronder aangegeven:

- 1e. Bij Poeangs door den Tandoek Tattafeen (adat functionaris) en alle Pareng^{to}'s waarbij de tegenwoordigheid van de ouders of hunne gemachtigden vereischt is, behalve wanneer de echtgenoot een Kaoenan is, in welk geval slechts de Pareng^{to}'s van de kampong tegenwoordig moeten zijn.
- 2e. bij anaks di sese en Tomakaka's door de Pareng^{to}'s van hunne penanian (kampong-complex), waarbij de ouders of hunne gemachtigden tegenwoordig moeten zijn;
- 3e. bij to Kaoenan door Pareng's van hunne kampong in tegenwoordigheid van minstens 2 getuigen. Aan de Pareng^{to}'s en de getuigen is door de partijen verschuldigd:

 - 1e. als de man een Poeang en de vrouw eene Anak di sese of Tomakaka is een bedrag van / 7.50. Is de vrouw eene Kaoenan dan betaalt zij zooveel zij kan en wordt het ontbrekende door den Poeang bijgepast.
 - 2e. als beiden Anak di sese zijn, betaalt ieder / 5.- Is de vrouw eene Tomakaka dan betalen ze samen / 7.50 - / 10.- Eene Kaoenan betaalt, zooveel als waartoe ze in staat is het ontbrekende wordt door den man bijgepast;
 - 3e. als beiden Tomakaka's zijn, betaalt ieder een bedrag van / 2.50 eene Kaoenan betaalt wat ze missen kan, het ontbrekende moet

de man bijpassen.

4e. als beide To Kaenan Belawan zijn, betaalt ieder / 1.25 Is de vrouw eene mindere Kaenan dan betaalt ze wat ze missen kan en past de man het ontbrekende bij.

5e. als beide To Kaenan zijn, betaalt ieder een bedrag van $\frac{1}{2}$ rijksdaalder.

6e. door de To Kaenan tai manok een bedrag van / 0.15 elk.

MONOGAMIE EN

POLYGAMIE.

In de districten Makale, Sangalla en Mengkendek (de zgn. Talloelembangna) was polygamie van oudsher gebruikelijk, in de andere districten is dit later meer en meer in gebruik gekomen na aanraking met Boegineezen en Sidenrengers.

ADOPTIE.

(behoudens eenige aanvullingen overgenomen uit Nobeles)

Adoptie komt algemeen voor in twee vormen: di anak en masaka.

Bij het di anak wordt een kind of volwassen persoon, familielid of niet, voor goed geadopteerd met het doel zich onder bescherming te stellen van den geadopteerde of van diens vader of om zich de zekerheid te verschaffen dat er bij zijn overlijden door deze karbouwen zullen worden geslacht.

En op deze wijze geadopteerd persoon (di ala anak) krijgt dezelfde rechten van een echt kind, welke het ook blijft behouden na terugkeer bij de werkelijke ouders.

Wenschte zoo'n persoon later in het ^Hwelijk te treden dan heeft hij hiervoor toestemming noodig zoowel van de aangenomen als van de eigen ouders.

Het huwelijk met een pleegzuster of pleegbroer is verboden, zelfs na t erugkeer bij hunne werkelijke ouders.

Bij echtscheiding van de pleegouders wordt het geheel aan den geadopteerde overgelaten wie van beiden hij volgen wil. Staat hij in familiebetrekking tot een hunner, dan volgt hij gewoonlijk deze.

De formaliteiten bij het di anak bestaan in het offeren van varkens of karbouwen aan de Dewata's, waarbij een gedeelte van ^{het} vleesch bestemd is voor de ^{afrekenen} Pareng's.

Dit offerfeest wordt bijgewoond door een grooter of kleiner aantal hoofden en kampong geneoten al naar gelang de a doptant (Te Makianak) rijk of minder rijk is.

Het dianak kan op de volgende wijzen geschieden:

- a. dikoe'koe' (=ditjoekoer). Hierbij wordt bij den slavenstand een kip of bij de hoogere standen varke^s(s) geslacht, met het bloed waarvan de geadopteerde besprenkeld wordt; dit geschiedt alleen kinderen beneden de 6 jaar.
- b. di-toding. Hierbij wordt ^{een} varken geslacht waarvan het bloed op het voorhoofd van den geadopteerde gesmeerd.

wordt.

Het betreft hier personen boven de 6 jaar.

c. massoera'tallange Eveneens voor de onder sub b genoemde personen, hierbij worden echter meerdere varkens geslacht.

d. meracek, is de naam van dit feest, indien er nog meer varkens en eenige karbouwen geslacht worden, terwijl, indien het feest nog grooter omvang neemt dit

e. mabosa genoemd wordt.

Is een kind reeds middels koe'koe geadopteerd dan kan dit later nogmaals geschieden middels een van de grootere feesten.

De tweede vorm van adoptie, het masaka geschiedt alleen met kinderen en heeft ten doel zich op hoogen leeftijd te verzekeren van een verzorger, die op het doodenfeest in staat is karbouwen te slachten voor zijn zielseheil.

asi pasaka
Een anak pasaka (anak piara) krijgt echter niet de rechten van een echt kind, zoodat het bij overlijden van de pleegouders geen aanspraken op de erfenis kan doen gelden, tenzij de erfgenamen er in toestemmen. Voor het adopteeren op beide manieren, behoeven de pleegouders niet kinderloos te zijn.

Ouders, die hunne vorige kinderen door den dood verloren hebben, geven dikwijls uit eigen beweging hun nog gespaard gebleven kind in adoptie aan een familielid of goede kennis; zij gelooven, dat de ziel van het kind dan gevrijwaard zal blijven van de

35
boosaardigheid der Dewata's. In zoo'n
geval komt het kind zijne eigen ouders ge-
regeld bezoeken. *Wij*

VERSTOOTING.

Het verstooten (siletol oewe) van kin-
deren of familieleden, waarbij al¹⁰³⁷⁻¹⁰⁴¹ & bloed-
banden verbroken¹⁰³⁷⁻¹⁰⁴¹ en de aanspraken op deeling in de erfenis verloren ^{gaat} wordt, kan
plaats hebben in de volgende gevallen:
1e. wanneer een kind of familielid tegen
den zin van de ouders of de hoofden der
familie een huwelijk sluit;
2e. wanneer een kind of familielid te zwaar
debbelt, waardoor gevaar bestaat voor het
verlies van het familie bezit.

De handeling geschiedt als volgt:

Een stuk rottan (oewe) wordt door
ieder der partijen met eene hand aan een
der eiden vastgehouden, waarna het door den
persoon, die de verstooting uitspreekt, in
het midden wordt doorgesneden met een mes.

Behalve de tegenwoordigheid van zooveel
mogelijk familieleden moeten bij voor-
name personen nog 2 tot 6 ¹⁰ pareng¹⁰'s als
getuigen optreden; bij lieden uit den min-
deren stand zijn er geen getuigen vereischt.

In het eerste geval, d.i. bij voornamen
wordt 's morgens een varken geofferd aan de
Dewata's waarvan een stuk van het hart en
de lever, wat vet en het bovenstuk van een
der achterpooten bestemd zijn voor de Te
Dolo; 's middags slaacht men een kip (karoe-

roeng, d.i. bruin met zwart^t pooten) welke alleen aan de To Dolo geofferd wordt.

Na de verstooting is eene verzoening mogelijk. Eene nieuwe opname in den schoot der familie heeft dan plaats met gelijktijdig herstel der erfrechten.

Hiervoor is de verstootene verplicht vergiffenis te vragen aan de verzamelde ouders en familieleden in tegenwoordigheid van de getuigen, die vroeger bij de verstooting als zoodanig hebben dienst gedaan. De verzoening wordt bezegeld door het offer van een varken aan de Dewata's en van een kip aan de To Dolo.

ZWANGERSCHAP, GEBOORTE
BESNIJDENIS EN AFVIJ-
LEN DER TANDEN.

- Zoodra de zwangerschap is ingetreden zijn man en vrouw aan verschillende pema^l's
1. De man mag niet smeden, daar aanraking van het ijzer het bloed als roest zal doen zijn.
 2. Hij mag zijn hoofdhaar niet laten knippen daar anders 't kind zonder haar zal blijven.
 3. Hij mag geen gemeenschap hebben met andere vrouwen, waarmede hij niet getrouwd is;
 4. Hij mag geen kip of andere dieren slachten, daar zijne vrouw anders eene miskraam zal krijgen.
 5. De vrouw mag niet met hare rug naar de deur zitten, daar anders eene geest ongemerkt binnen kan komen om de ziel van haar

ongeboren kind weg te halen.

6. Zij mag niets eten waar eene bedorven lucht aan zit.

7. In huis mag niemand achter eene zwangere vrouw langs loopen.

8. B₁iten brengt het loopen vlak achter eene zwangere vrouw haar onheil aan.

Beginnen de barenswēen dan moet binnenshuis onderzocht worden of er zich geen knoopen bevinden in touwen, sarongs en andere kleedingsstukken, terwijl alles wat hangt weggenomen en op den vloer gelegd wordt; ijzeren voorwerpen worden uit het huis gedragen evenals vechthanen. Blijven de vechthanen binnen dan kunnen ze bij een gevecht nooit meer de overwinning behaalen, terwijl de andere voorwerpen de heving moeilijk en zwaar zullen maken.

Nadat deze voorzorgsmaatregelen genomen zijn en de ontboden doekoen gekomen is, gaat de vrouw op een omgekeerde varkens-trog hurken met de handen geleund op twee vrouwen voor haar en in den rug gesteund door een vrouw achter haar. De doekoen wrijft haar in rug en handen tot dat het kind geboren wordt.

Is dit geschied dan heffen de twee vrouwen haar onder de armen een weinig op, waarna de doekoen door met beide handen op hare buik te drukken de nageboorte ^{met} geweld tracht uit te drijven.

Voor deze er uit is, mag de navelstreng niet worden afgesneden. Duurt het echter te lang, dan gaat de doekoen er toch toe over met behulp van een scherp stukje bamboe, (bila) nadat de navelstreng met garen afgebonden is.

, Dikwijls sterft het kindje door het te lang wachten.

De navel (posi) wordt dan ingesmeerd met een papje van koenjit en bedekt met een sirihblad.

De nageboorte wordt in een gevlochten zak (kapipe) gedaan en begraven aan de Gostzijde van het huis, met eene steen daar bovenop waaromheen drie bamboe's tallang worden geplant.

Bij de geboorte van een zoon wordt door de huisgenooten hardop geroepen: "Ijo, Ijo, jaoe". Is het een meisje dan roepen ze op lachende toon "He-He-He, joo-o".

Drie dagen achtereens worden achtereens volgens geslacht: een kip met gele pooten een varken en een karbouw als offer aan Pong Matowa en de Dewata's; bij minder goeuden slacht men slechts een kip.

Deze offers gaan gepaard met zang en dans (manimbong).

Gedurende die drie dagen mag er niets uit 't huis worden gedragen en is het de vrouw verboden zich te ver van 't huis te verwijderen en aan den man om uit werken te gaan.

Gedurende de drie eerste dagen wordt het kind ook eerst aan een andere vrouw te zoogen gegeven.

Na verloop van ongeveer eene maand wordt het reeds met gekauwde rijst gevoed.

Kinderen van Poeangs, Anak di sese en Tomakaka's mogen niet worden geschoren, voordat een varken geofferd is (dikoe'koe)

Evenals op Java bestaat de lieve gewoonte, dat de ouders en grootouders bij de geboorte, van den eersteling zich naar deze noemen. Krijgt dit kind de naam van Soele, dan wordt de vader aangesproken met Ambe Soele en de moeder met Indo Soele en de grootouders met "Nene Soele".

Het besnijden heeft op de leeftijd van acht jaar plaats met een scherp mesje. Eerst wordt een stukje hout (tjendanahout) voor Poeangs en bamboe voor anderen) tusschen den sikel en de bovenhuid gestoken en vervolgens boven op de huid ter plaatse, waar ze op het hout ligt, eene snede toegebracht.

Hierbij wordt een karbouw, een varken en een kip door Poeangs geofferd; de overige standen kunnen met minder volstaan. Het zelfde offer is ook voorgeschreven bij het afvijlen der tanden, hetgeen in het 14^e of 15e jaar volgt.

Hierbij worden slechts de boven voortanden tot de helft of tot aan het tandvleesch afgevijld met een steen of een vijl.

De oorsprong en beteekenis van bovenvermelde matilaties is niet bekend. *alop*

HUWELIJK EN ECHT-
SCHIEDING ONDER
CHRISTENEN.

Voorheen werden dergelijke huwelijken wel gesloten voor den ambtenaar van den burgerlijken stand, hetgeen alleen juist is voor Gouvernements justiciabelen, aangezien de bepalingen van S. 1864 No. 142 niet op de onderhoorigen van het landschap Loewoe van toepassing zijn. Alle Z.O. ongeacht hun landaard dienen dus op de plaatselijk gebruikelijke wijze in het huwelijk te treden, indien men althans niet wil volstaan met alleen een kerkelijke inzegening.

Sinds de instelling van het zgn. Inlandsch Notariaat laten zeer velen (ook niet-Christenen) hun huwelijk beschrijven in de zgn. "soerat kongsi" ten overstaan van het distriktshoofd, waarbij in deze soerat kongsi duidelijk het bedrag van de kappi' (zie hoofdstuk echtscheiding) beschreven wordt.

Reeds lang wordt gevoeld, dat hier een leemte is, waarin noodig dient te worden voorzien. Speciaal van Zendingwege werd en wordt daarop steeds aangedrongen. Een ontwerp "regeling voor het sluiten en ontbinden van huwelijken voor Christenen - Tradja's", is in voorbereiding.

DOODENFEESTEN.

Het doodanfeest is het feest bij uitnemendheid, reeds tijdens het leven neemt men voorzorgsmaatregelen, dat men een feest zijner waardig krijgt. Kinderloozen adopteeren gelijk boven reeds ter sprake kwam vaak een of ander persoon waarvan zij veronderstellen, dat die in staat zal zijn han ten dien einde niet te leur te stellen, anderen wijzen in hun laatste dagen een of meer sawah's aan als zijnde bestemd om door hen bij hun dood te worden "meegenomen", d.w.z. dat zij hun aanverwanten in de gelegenheid stellen door inbreng van karbouwen, die op het doodanfeest geslacht zullen worden, een deel van die sawa(s) te krijgen dan wel dat de benodigde karbouwen gekocht zullen worden van de opbrengst bij verkoop van die sawah(wa)s. De waarde, die men aan dit feest hecht, hangt uiteraard samen met de voorstelling, die men zich van het hiernamaals maakt.

Doordat de bezittingen, die een overledene nalaat, gewaardeerd worden in karbouwen, die voor een deel geslacht worden, behoeft het geen betoog, dat deze doodanfeesten economisch van remmenden invloed zijn.

In de tijden, die aan onze komst in deze landen vooraf gingen, gebeurde het vaak, dat bij groote feesten honderden karbouwen en legio varkens geslacht werden, zoodat

het lang geen zeldzaamheid was, dat alle bezittingen aan zoo'n feest geofferd werden.

Sinds hier geregeld bestuur is, is daaryn aan paal en perk gesteld door te bepalen, dat slechts 40 karbouwen per feest mogen worden geslacht, voor varkens is geen liet gesteld. Voorts oefent ook de slachtbelasting een sterk remmende invloed op de slacht uit. Geruimen tijd voor met een doodenfeest een aanvang gemaakt zal worden, worden door de familie nabij het feest terrein loodsen opgericht om de tallooze, van heinde en ver komende feestgangers straks te herbergen.

Deze loodsen dienen eigenlijk na afloop van het feest te worden verbrand, aangezien het materiaal voor geen andere doeleinden mag worden gebruikt, doch aan deze verbodsbepaling houdt men niet meer de hand.

Nabij de loodsen, op de feestplaats (pembantean of rante), ziet men een aantal rechtopstaande steenen (simboeangs) waaraan of waarbij de karbouwen, die geslacht zullen worden, gebonden worden, verder vindt men er de doodenstellage (lakkean) en de stellage (balakajan), waerop het vleesch van het geslacht dier met pijnlijke nauwgezetheid door den tominaa (priester) aan de rechthebbenden toegeworpen wordt.

De karbouwen dienen volgens de adat gespletat te worden, voorheen hakte men

wel met parangs stukken vleesch uit een losgelaten nog levenden karbouw, dit laatste is niet meer toegestaan.

Op het feest zelf, waarop het ingewikkelde lijk (of stoffelijke resten) "baloen" naar het feestterrein gebracht wordt, hetgeen met veel lawaai gepaard gaat, vermaakt men zich eenige dagen (waarvan het aantal afhankelijk is van den stand en gegoedheid van den overledene) met zang dans en flirt.

Waar men de slachtdieren tot het laatste moment voedsel geeft, is het op zo'n feest terrein al gauw een vreeselijke smerboel en hangt er een intense stank.

Ook uit hygienisch oogpunt zijn deze feesten uit den booze aangezien het vleesch dat men straks zal nuttigen met het vuil op den grond in aanraking komt.

Niettegenstaande deze omstandigheden zou een al te radicaal ingrijpen slechts ontevredenheid en ontstemming ten gevolge hebben. Het is het goed recht der Toradja's hun zielenheil te verzorgen op de wijze, die hen als de eenige juiste voorkomt; zoelang he leven en denken van dit volk gebaseerd is op animistischen grondslag zal hierin geen verandering kunnen en mogen worden gebracht. Langs indirecten weg kunnen onderwijs en zending het hunne bijdragen tot versobering van de doodenfeesten en daardoor tot vermindering van

=44=

de geldverspilling, de economische drawback dezer landen. Reeds thans zijn er gevallen, dat districtshoofden, die schoolopleiding genoten hebben hun invloed aanwenden om te voorkomen, dat het grootste deel der nalatenschap voor een doodenfeest wordt aangewend door de dure gevlekte karbouw (tedong bonga), die geslacht zal worden te doen vervangen door een gewone karbouw.

Voorheen was een doodenfeest niet compleet zonder dat daarbij dagen en nachten lang gedobbeld werd en hanengevchten werden gegeven.

Dobbelvergunningen worden thans niet meer gegeven, terwijl het santal vergunningen dagen voor hanengevchten gelimiteerd is, waarbij de aanvragen ieder afzonderlijk onder de loupe genomen worden. Ingevolge rondschriften No. 221 (brief Res. Celebes en Onderhoorigheden ddo. 29 Januari 1938 No. P 4/e/1) kunnen aan districtshoofden en daarmee gelijk te stellen personen gedurende ten hoogste 3 dagen en aan mindere hoofden alsmede aanzienlijken voor hoogstens 2 dagen vergunning verleend worden.

De Poangs van Wa'kale, Sangale en Mengkindik worden ten deze gelijkgesteld met hadstleden (van het Zelfbestuur) en komen derhalve voor hoogstens 4 dagen in aanmerking. Waar het begrip "aanzien-

lijken" uiteraard zeer subjectief en rekbaar is, is hier attentie geboden, temeer daar de hoofden daaromtrent wel eens ruime opvattingen hebben.

De beslissing of al dan niet vergunning tot het houden van hanengevechten gegeven zal worden, berust bij den afdeelingsschef.

De bedoeling van deze gevechten is den overledene een plezierige intocht in het zielenland te waarborgen, terwijl het voor den feestgever lang geen onvoordeelig zaakje was, waardoor hij een deel van de kosten kon goedmaken. Reentstreeks in de adat worten doen zij niet, het is hoogstwaarschijnlijk een bor gineesch invoesel, door geen toestemming te verleen, wordt aan de adat niets te kort gedaan, al vinden wel en het een prestige kwestie, dat die gevechten wel gehouden worden.

De wijze waarop doddenfeesten gevierd worden, is uitvoerig beschreven door den heer Nobele in diens memorie, waarbij in het oog gehouden dient te worden, dat deze feesten aan plaatselijke variatie's onderhevig zijn. Voor zoover mij bekend, is de adat in Baroepoe district Pangala, en gelegen aan de grens van de bosschen tusschen Mamoejoe en het Kantpaesche, het meest afwijkend. /

Ook hier onderscheidt men de cultus voor de dewata welk ritueel gao miao genoemd wordt en die voor de overledene en

vooreouders (nene'), hetgeen gaoe'kadake heet
 Laatstgenoemde soort wordt weer in drieën
 onderverdeeld n.l.

- 1e. het doodenfeest voor de tomakaka's, dat
dipoli, genoemd wordt. Hierbij worden
 minstens 5 karkouwen en 5 varkens ge-
 slacht.
- 2e. Voor de vrije man geen tomakaka zijnde
 (te tanga of to kamban), dibatang,
 waarbij 3 karkouwen en 3 varkens ge-
 slacht worden.
- 3e. voor de kaenan wordt slechts 1 karkouw
 geslacht, tenzij men hiertoe niet in
 staat is, in welk geval een varken, of
 een kip ~~of zelfs het offeren van een ei~~
 of zelfs het offeren van een ei vol-
 doende is.
4. Een lagere stand mag geen feest houden,
 dat rechtens aan een hogere toekomt,
- 4e. voor kinderen wier tanden nog niet ge-
 wisseld zijn.

Voor hen wordt indien zij kinderen van
 een tomakaka zijn slechts 1 karkouw, var-
 ken, of kip geslacht, terwijl voor kinde-
 ren van tomakaka's slechts een ei geofferd
 wordt.

De stoffelijke resten worden niet gelijk
 voor volwassen in een liang geplaatst doch
 of dicht bij het woonerf in den grond be-
 graven of in een boomholte geplaatst, waar

voor als regel de kapok of waringin uitgekozen wordt (antolong).

Deze wijze van begraven heet tomelajoe.

Bij een sterfgeval wordt door de naaste familie

- 1e. de doode beweend.
- 2e. geen rijst gegeten (maro) voordat het lijk begraven is.
- 3e. geen offers aan de goden gebracht.

Bij het be in van de ritën (aloeck) wordt het lijk met het hoofd naar het zuiden gericht in het huis opgebaar, de weduwe zit aan de rechterkant van den doode naar het westen kijkende, zij is ongekleed, mag haar plaats niet verlaten, noch warme of gekookte spijszen eten, en alleen koud, ongekookt water drinken.

Dit verbod wordt eerst opgeheven na de begrafenis, de weduwe wordt echter geacht nog met den overledene getrouwd te zijn tot na het manenefeest hetgeen na de rijstoogst (Juli of Augustus) plaats vindt.

De weduwe (weduwnaer) is gedurende dezen tijd in het zwart gekleed (het kleed heet Pasen), hij (zij) mag zich niet ver van zijn (haar) woning verwijderen, terwijl te zijnen (harer) huize geen offers aan de goden gebracht mogen worden. Met den achtergeblevene mag men geen omgang hebben, anders zullen er rampen over de gemeenschap komen.

komen. ←

Het gebeurt wel, vooral als de achtergeblevene jong is, dat gedurende deze wachttijd door hem of haar overspel gepleegd wordt. In dat geval wordt door de overige kampongenooten onder groot misbaar bij het huis van den overtrader die na varkens gespietst, men beschouwt dit als zoenoffer.

Manenefeast voor reeds meer dan een jaar geleden overleden personen.

Hierbij worden de rotsgraven geopend, terwijl een ieder zich begeeft naar de liang waar zijn familie ondergebracht is; de dooden worden beweend, terwijl hen sirih pinang, tabak, vruchten etc. geofferd wordt (rijst te offeren is verboden).

Men slacht karbouwen, varkens, honden en kippen, waarvan ooren of vleugels voor het graf opgehangen worden.

De stoffelijke overschotten worden middels meegebrachte kains opnieuw onwikkeld. Bij het manenefeast voor iemand, die minder dan een jaar overleden is (madoja) wordt op een open veld een groote pondok opgericht, het lijk wordt uit de liang gehaald en door de kamponglieden in deze pondok opgebaard, evenals de balen met de stoffelijke resten van familieleden van de(n) overledene. Deze balen worden opnieuw stevig onwikkeld. 's Avonds worden er varkens geslacht, terwijl gedurende de

nacht de overlevende het omwikkelde lijk van haar gewezen man of van zijn vrouw moet omarmen, met andere woorden men heeft zich te gedragen alsof de overledene nog leefde.

De bezoekers voeren ^{2^{de}} doodendans uit (ma' badong) of ma'dondi (een ander soort dans).

Den volgenden dag worden karbouwen geslacht waarvan het vleesch verdeeld wordt. Het lijk wordt daarop naar de liang gebracht en het huwelijk tusschen overledene en weduwe (wedwnaar) ontbonden verklaard. Hierbij spreekt de tominaa (priester) de volgende woorden uit.

"Nu wordt zij weder in het rotsgraf teruggebracht en te slapen gelegd bij Uw gezellen, die Uw voorouders zijn. Vergesel Uw weduwe (wedwnaar), opdat hij (zij) kan trouwen, vergeseld hem (haar), waar hij (zij) gaat. Vergesel hem als hij (zij) den grond bewerkt of kippen, honden warkens of karbouwen verzorgt. Help hem (haar) bij al wat hij (zij) nastreeft opdat zulks succes heeft. Wees met hem (haar) opdat hij (zij) nakroost krijgt. Wees hem (haar) behulpzaam bij het bewerken van den grond, opdat hij (zij) van zijn (haar) voordeel sandeel krijgt. Schenk hem (haar) een lang leven en nakroost en zelf sult ge in het hiernamaels eveneens nakroost hebben".

Er zijn twee methoden om de lijken op te bergen. De eerste is die waarbij gebruikelijk gemaakt wordt van de "Taradasi"

Deze zijn een soort kutjes van stevig hout (oeroe) gemaakt en hebben afmetingen van 3 x 4 x 4 m. De kosten van het maken komen ten laste van de betrokken familie, alleen de opdrachtgevers of hun afstammelingen mogen een dergelijke Taradasi betreden, in vroegere jaren werd een overtreder van dit verbod met zijn familie tot slaven gemaakt van de eigenaren. Men kon deze straf in overleg met de gelaedeerde partij afkopen (dipakalao). *

De liang wordt in harden steen uitgehouwen en heeft een inhoud van 3 x 2½ x 3 m. Zij zijn het eigendom van een bepaalde familie, die ook de kosten van het uithouwen betaald heeft. De duur van de bewerking is zeer verschillend, afhankelijk van de hardheid van de steen, de kosten kunnen soms / 400.- beloopt.

De liangs worden stevig middels luiken afgesloten. +

Vóór de bijzetting wordt het lijk tijdelijk in een bamboe vlechtwerk gewikkeld (saló-saló), teneinde te voorkomen, dat als de omkleeding door muizen weggevreten is het gebeente met andere stoffelijk resten vermengd raakt.

Bij het ma'nene'feest zijn in de salo2 slechts de beender en overgebleven. Deze beenderen worden dan in een zoogenaamde "kajoe mata of Krong" overgebracht en stevig afgesloten.

Deze erong is een uitgeholde boomstam van 180 x 100 x 80, als regel gebruikt men Oeroehout.

Waar deze boomstam ver uit de bosschen gehaald moet worden, zijn de kosten niet gering. Ten einde onderlinge verwisseling van de erongs te voorkomen, worden zij van merkteekenen voorzien, sommige hebben een karbonwenkop als onderscheidingsteeken, andere zijn in den vorm van een prauw gesneden.

Deze erongs worden ook wel in uithollingen van zachter steen geplaatst, aangezien kans op vernietiging door muizen praktisch uitgesloten is. *10/6*

ANDERE FEESTEN.

Zowel in de memorie Nobeles als in de Nota van den heer Lanting over de adatsgemeenschappen in de onderafdeelingen Makale-Rantepoo worden deze feesten uitvoerig behandeld, zoodat hier een met een korte vermelding moge worden volstaan.

1e. Marofffeest, dat gehouden wordt, wanneer een nieuw huis is voltooid, de padioogst is afgelopen dan wel wanneer iemand van een zware ziekte genezen is; het is dus een dankfeest.

2e. Maboegi-feest. De heer Nobeles vermeldt abusievelijk, dat dit feest niet meer gehouden wordt, hetgeen onjuist is, aangezien het hoewel van oorsprong geen inheemsch feest, nog vrij dikwijls gehouden wordt, n.l. in tijden van z

ziekten en plagen met het doel de bescherming van dewata's in te roepen.

Bij beide bovengenoemde feesten kwamen vroeger verwondingen voor, die men zich zelf of kinderen met messen toebracht.

Dit laatste is van bestaurswege verboden.

3e. Ma'boea'feesten, te onderscheiden in:

a. lapa' banoea *lapa' banoea*

b. merok of meraoek

d. la'pa'padang of ma'boea' *la'pa'padang*

Dit zijn oorspronkelijke feesten, die men vermoedelijk reeds kende bij de komst in deze landen. De toenmalige controleur Lanting ziet in deze drie soorten slechts een gradueel verschil, in diër voege, dat bij het grooter worden der gemeenschappen de economische overwegingen leiden tot een volgende phase. Deze opvatting vindt bestrijding ^{en} Dr. van der Veen waaraan ik het volgende ontleen. De strekking van het eerste is om zegen af te smeeken voor een der aanzienlijke leden van de tongkonan en verder alle tot de tongkonan behorende lieden en goederen (bijv. vee en sawah's). De hierbij uitgevoerde riten dienen om de levenskracht van de menschen te versterken (vandaar ook boea' kale = riten voor den mensch zelf genoemd). Men tracht door dit feest het contact met de levenskracht schenkende goden te herstellen.

De bedoeling van het merokfeest is ana-

loog aan het voorgaande, is echter een feest ^{op}kleinere schaal, dan het la'pa'banoea, met dit verschil, dat bij het eerste de parenge (adathoofd) de leider is en bij het laatste de boerake (priesters). Ook ontbreken bij het merok de "to toembang". Meisjes en jonge vrouwen, die zich van wege hun contact met de feestenwereld in een bijzondere taboetoestand bevinden, daarom wordt het la'pa' banoea ook wel het ma'to toembang genoemd.

Het merokfeest wordt op drieërlei wijze gevierd:

- 1e. soeroc' kale, heil aanbrengend offer na voorafgaand soen-offer, dat bedreven kwaad heeft uitgewischt, of als dankoffer na herstel van ziekte etc.
- 2e. als pembalikan tomate, d.i. drie of vijf jaar na den dood van een aanzienlijk persoon, wiens lijkbezorging heeft plaats gehad volgens de rite van het dirapa'i (de hoogste vorm van een doodenfeest), waardoor diens ziel naar den hemel geleid wordt en tot godheid verheven
- 3e. als pembalikan boea', d.i. het afsluTINGSfeest van de boea' padang of la'pa' padang. Het la'pa'padang heeft niet in de eerste plaats de bedoeling zegen af te smeeken voor den menache doch voor het rijstgewas (vandaar ook wel boea' pare = rijst rite of menani pare = het bezinger

van de rijst genoemd.

Leider bij dit feest is de to menani d.i. degene, die de litanie voorzingt. Boerake, noch to toembang treden hierbij op.

4e. mangrara papa, het inwijden van een nieuw dak op een stamhuis (tongkonan).

DANSEN.

De dansen, die men bij de bovengenoemde feesten ^{uitvoert zij} verschillend, zoowel door mannen als vrouwen wordt er aan deel genomen.

Het meerendeel wordt uitgevoerd in een kring en bestaat uit het rythmisch heen en weer bewegen van het lichaam en armen waarbij men bijna niet van zijn plaats komt.

Een beschrijving van de diverse dansen vindt men in de memorie van E.A.J. Nobels blz. 39.

ZANGEN.

De dansen worden door verschillende zangen begeleid, de beteekenis waarvan varieert naar gelang van de feesten, waarop zij gezongen worden. Zij kenmerken zich door een groote eentonigheid, in dubbele beteekenis.

INSTRUMENTEN.

Instrumenten^{de} begeleiding treft men vaak bij het meraceek en het ma'badong (doonden-zang) waarbij gebruik gemaakt wordt van trom en fluiten, een beschrijving waarvan men eveneens aantreft in de memorie van Nobels.

Curiositeitshalve zij hier vermeld, dat men de groote trommen over het algemeen

alleen gebruikt bij een doodenfeest, zoodat het niet overal toegestaan is belangrijk nieuws door middel van gedoeslagen in de kampongs bekend te maken; men kan dit doen het heen en weer slaan van een stok in een rijststampblok.

Men bezigt dit ook om de geesten te verjagen bijv. bij een aardbeving.

BEWONING.

In het algemeen treft men twee soorten aan de banoea rapa' en de banoea.

De eerstgenoemde is van hout en vaak van houtsnijwerk voorzien, men treft deze soort het meest in het Rantepeosche en zoo goed als niet in het Wakalesche.

Aan de nokbalken kan men zien van welken stand de bewoner is, evenals aan het aantal vertrekken, alleen de Poeangs mogen drie nokbalken aan en 3 of 4 vertrekken in hun woning hebben. Kenmerkend is de dakbedekking, van gehalveerde bamboes, terwijl het geheel doet denken aan het dak van een prauw. Vermoedelijk een aanwijzing, dat men vóórheen per prauw hierheen gekomen is ^{en} wel uit het Zuiden, aangezien de voorzijde der huizen naar het Noorden gericht is (Zuiden is lac' = laut = zee).

De gewone man bewoont meestal een eveneens op palen staand huis van hout of stap. Aan ventilatie ontbreekt het in dergelijke huizen ten eenemale, vandaar ook vele oog-

De meer ontwikkelden bouwen thans ruimer en derhalve gezonder huizen, al gaat hierdoor ook veel van pittoreske verloren. Mogelijk, dat men er te zijner tijd toe komt het tongkonan model, maar dan voorzien van ruime ramen of luiken, ingang te doen vinden.

RAS EN AFSTAMMING. Omtrent oorsprong en eerste vestiging van de Toradja's in deze landen bestaat niet de minste overlevering. Opmerkelijk is, dat het volk in uiterlijk veel overeenkomst vertoont met de Dajaks van Borneo en Bataks op Sumatra.

Men heeft wel gedacht, dat de huidige bevolking een oerbevolking overstroomd zou hebben, waarop zou wijzen, het bestaan van volksverhalen over zgn. "To lampoeng" (wilden). De recente schedelmetingen van Mej. Dr. Keers hebben echter niets in die richting aangetoond.

Wel is komen vast te staan, dat het Poenggeslacht van elders afkomstig is.

Overigens zijn de Toradja's in deze landen verwant aan die uit Pinrang, Mandar, Doeri en Palopo.

Wopens de oorsprong der vorstengeslacht (om een groot woord te gebruiken) bestaan in de diverse districten vrij analoge verhalen, n.l. dat dit afstammelingen zijn van een neergedaalden hemeling, die een

liefdesverhouding zou hebben gehad met een uit het water omhoog gekomen prinses.

EVANGELISATIE.-

¹⁰⁷³
Sinds 1935 is in de onderafdeelingen werkzaam de Gereformeerde Zendingbond, waarvan het hoofdbestuur zetelt in Utrecht. De naam is misleidend aangezien de Bond ten rechte behoort tot de ultra orthodoxe-richting van de Hervormde Kerk.

*G. & P. van alleghen
van de Indische Kerk
te. slechts enige
werkzaam was*

Zendingen zijn gevestigd te Rantepae en Sangala, terwijl de evangelisatie in het terrein het werk is van evangelisten, de zgn. "goeroe indjil".

Het aantal gedoopte christenen bedroeg op 1 Januari 1939 ¹⁰²⁹, inclusief kinderen terwijl ~~aan de~~ dooponderricht ontvangen.

Een belangrijk hulpmiddel heeft de zending in de omstandigheid, dat haar het volksonderwijs overgedragen is. De schooljes zijn onder haar beheer, in dier voege, ^{aan} salarissen van onderwijzers en leermiddelen betaald worden uit Gouvernement subsidies het bedrag waarvan jaarlijks opnieuw wordt vastgesteld. Uiteraard wordt deze subsidie door het Gouvernement weer met de afdelingskas verrekend in de restitutiepost.

Het onderwijs op deze schooljes wordt in de eerste klas in de landstaal (TaE) gegeven om successievelijk over te gaan in het maleisch hoewel het TaE wel een leer- vak blijft.

Het Godsdienstonderwijs is facultatief. Behoudens de gewone schoolvakken wordt bovendien nog les in veldarbeid gegeven, aangezien het meereendeel der leerlingen uiteraard later als landbouwers in hun onderhoud dienen te voorzien. Hieruit vloeit automatisch voort, dat het onderwijs in de eerste plaats gericht dient te zijn op hetgeen de leerlingen later in het dagelijksch leven aan kennis kunnen gebruiken, terwijl zij zich verder aan netheid en orde kunnen wennen. Het is tot dat doel noodzakelijk, dat er regelmatig op toegezien wordt, dat de schoolgebouwen, die in gemeentedienst onderhouden moeten worden, in goeden staat verkeerren.

Sinds eind 1937 is de missie in de onderafdeeling werkzaam. Voorloopig is nog slechts een school opgericht te Tampoe (district Makale) waar ± 100 leerlingen het onderricht volgen.

Sedert medio 1939 is te Makale een pastoor geplaatst.

Behoudens de beide bovengenoemde groeipen is er een regelmatig penetratie van den Islam, centra daarvan zijn uiteraard Rantepao en Makale, verder in mindere mate te B⁺toeang, Madandan en Rembon. Waar, zooals bekend ieder moslim propagandist voor zijn godsdienst is, neemt het aantal proselieten gestadig toe.

Zowel te Makale als te Mantepao zijn groepen van de Mohammedijah, die regelmatig hun tablighs houden n.l. in de avonden voorafgaande aan de passardagen.

VOLKSAARD.

De doorsnee Toradja is een luijnummer, een liefhebber van "Wain, Weib und Gesang", hetgeen tot uiting komt bij de ontelbare feesten en is voorts een aarddobbelaar. In het dagelijksch leven is hij blijmoedig, arbeidzaam (naar Oostersche normen gemeten) gewillig en goedgelovig. Door deze laatste eigenschap en zijn sanguinistische aard is hij vrij gemakkelijk op te ruien en is alsdan een vechtersbaas.

Zijn optreden is zeer vrijmoedig, ook tegenover Europeanen, hetgeen een gevolg is van de maatschappelijke omstandigheden in zijn omgeving, waar behoudens op bijzondere punten, die hieronder nog veel ter sprake komen, weinig stands verschil is. In gezelschap zal niemand het onbehoorlijk vinden, indien een Poesng en een gewezen kacoenan (slaaf) wederkeerig gebruik maken van de inhoud van elkanders sirihzakje (sepoe).

Niettegenstaande de jarenlange onderdrukking waaraan dit volk heeft blootgestaan, zowel door eigen hoofden als door Sidenrengsche rooibenden (die gedurende 30 jaren hun zetel gehad hebben te Rante

Tajo in het Madandansche) heeft de Toradja een sterk ontwikkeld rechtsgevoel. Meent hij in zijn recht te staan dan zal hij niets nalaten om dit te zoeken al laat hij er soms tientallen jaren over heen gaan voor hij daartoe in beweging komt. Dat dit een ernstige handicap is bij het onderzoek in eventuele civiele kwestie's behoeft geen betoog. Een merkwaardigheid hierbij is dat, hoewel leugenachtig van aard, de Toradja over het algemeen zelfs jaren oude schulden waarmtrent geen getuigen zijn volmondig erkent. Het ras is klein van stuk, niet bijzonder krachtig, doch van een bijzondere taaheid, dit laatste met locale variatie's, de lieden uit het Rantepaosche zijn over het algemeen taaier dan die uit zuid-west Makale (Boesakajoe c.s.), zulks uiter-aard in verband met de levensomstandigheden, die in het Noorden gunstiger zijn dan in het Westen waar men zich vaak alleen met ketella voedt.

Zijn levenswijze is zeer sober, rijst, mais of knolgewassen met wat groenten, lombok en zout vormen zijn dagelijks menu, met slechts zoo nu en dan dierlijk voedsel en wel voornamelijk bij feesten.

De volksdrank is toewak, waarvan hij een groot liefhebber is.

Een maatschappelijk kwaad is zijn boven reeds genoemde dobbelsucht en hartstocht voor hanengevchten.

Voorheen werd van deze hebbelijkheid in ruime mate profijt getrokken door de Sidenrengers en Loewoereezen, die de Toradja's bij honderden wegvoerden, terwijl de eigen hoofden hierin een pracht middel hadden om zich in het bezit te stellen van sawah's en karbouwen voorzover zij geen kans zagen hierin op andere wijze te geraken, aangezien hier voorheen steeds het recht van de sterkste gegolden heeft.

De verhouding tusschen de beide sexen is zeer vrij.

KLEDING.

Voor de man bestaat de inheemsche dracht uit een lenden gordel (pio), bestaande uit een lange reep katoen, die eenige malen om de lenden geslagen en tusschen de beenen doorgehaald wordt en van voren in een tot halverwege de kniehoogte loshangend stuk sindigt.

Verder uit een wijde sarong, die hem 's nachts tegen de koude beschermen moet en die hij overdag vaak in één gedraaid op zijn hoofd draagt; het lange haar dat vaak tot een knoedel ineen gedraaid midden of half op zijn hoofd gedragen wordt, wordt door een touwtje van gevlochten gras, of bamboe bij een gehouden, terwijl de hoofden het haar meest kort dragen en het hoofd dekken met een songkok of hoöddoek.

V_oorts is een Toradja niet compleet zonder zijn sirngakje, dat als regel aan een

touwtje aan een van zijn schouders hangt.

De laatste jaren wordt de lendengordel meer en meer vervangen door een broek.

De kleeding der vrouwen bestaat uit een kort broekje ~~niets uit kuischeit~~ ^{heer} want niets ^{is minder waar}), een sarong ^{100%} en een baadje (bajoe) met korte en zeer nauwe mouwen. Verder een groote zonnehoed van gevlochten bamboe (mal. toedomeng, Tor. sarong). Verder evenals de man het onvermijdelijk sirihzakje.

Bij feestelijke gelegenheden wordt de dagelijkse kleeding, die als regel eens wit was, vervangen door kleeren van betere en meer kleurige stoffen, terwijl dan ook de sieraden (halakettingen, kalong en armbanden "komba") gedragen worden. Bij doodensfeesten is de heerschende kleur zwart.

Het meerendeel der hoofden kleedt zich bij officiële gelegenheden in een uniform, n.l. die van de districtshoofden in Gouvernements gebied.

Op behoorlijke en vooral schoone kleeding dier hoofden dient steeds geteet te worden. Verheugend is, dat eenige districtshoofden er op toezien, dat ook hun kamponghoofden behoorlijk gekleed gaan.

MAATSCHAPPELIJKE STANDEN.

Deze zijn in de Talloelembangna (Sangala, Makale en Mengkindik).

1. De Poengs, Ma'dika's en Persenge's, n.l. de zuivere afstammelingen van de oorspronke-

lijke hoofdgelachten.

B. De Anak disese, entsproten uit huwelijken van personen behoorende tot groep A met vrouwelijke tomakaka's.

Van Concept
v

In de andere streken, waar geen Poeang gelachten zijn, treedt in de plaats hiervan de "madika" (merdeka) of pareng.

(In Sa'dan en Baloesoe worden de hoofden wel poeangs genoemd, omdat dit de titel van een adatfunctie is, zij zijn echter niet van poeangbloed).

C. De Tomakaka's (de adel, dus de vrije lieden, de naam beteekent "oudere broeder").

Hierin onderscheidt men 3 groepen n.l.

a. de to makaka Bance, afstammelingen van den oorspronkelijken stichter van een penanian (kampong), dit is dus de hoogste groep waerop volgt.

*makaka
mata ala
(nabilla & tomakaka)*

b. de to makaka mata ala, n.l. zij verheven tot to makaka met toestemming van hun hoofden, dit zijn uiteraard wel gestelde lieden, aangezien een dergelijke verheffing aanzienlijke offers eischt, en ten slotte

c. de Tomakaka Balac, afstammelingen van to makaka's en vrouwelijke ^{in very large amount} pandelingen van

D. de to tanga (elders to sama' gheeten) zijnde noch tomakaka's nog kaenans.

E. de Kaenang, de voormalige salvenst and die ook weer onderverdeeld zijn in de volgende groepen:

a. de kaenan boelawan, erfslaven en pande-

lingen.

- b. de kaenen indan, die door schulden in deze positie geraakt zijn en zich weer los konden keopen.
- c. de kaenen mengkarandoek, n.l. zij die aangezien zij zelf onmachtig waren zichzelf en hun vrouw en kinderen tegen derden te beschermen zich met have en goed onder bescherming van een machtigen persoon stelden. Dit geschiedde middels bezegeling door een varkensoffer en in het bijzijn van getuigen.
- d. kaenen tai manoek, zij die slaaf waren bij een slaaf of pandeling, de laagste groep van slaven.

Bij onze komst in de landen werd aan deze instelling geleidelijk een eind gemaakt door het Reglement op de slavernij en pandelingschap van Gouverneur Kroegen. Thans bestaan er geen slaven meer al weet de weet de gewone man nog heel goed, dat hij eigenlijk de "boedak" is van A of B. Eerzuchtige naturen die weten, dat hun vader indertijd door schuld slaaf geworden is van A of B en die thans in staat zijn die schuld aan te zuiveren, gaan daar nog wel eens toe over om zich weer vrij man te voelen.

Nog tot vrij kort geleden voelden de oude meesters zich nog zedelijk verplicht de belasting van hun gewezen slaven te voldoen, waarvoor zij uiteraard middels

het vorderen van arbeid op sawah's rijkelijk gecompenseerd werden. De moeilijkheden bij de belastinginning en de toenemende zwerfvlucht van de bevolking als gevolg van het gemakkelijker en veilig verkeer dient ongetwijfeld ook voor een deel toegeschreven te worden aan het lossen worden van de van ouds bestaanden band.

De verhalen, die men wel kon hooren over de onmenselijke behandeling, die men zijn slaven deed ondergaan, zijn grootelijks overdreven, dit betrof meer de slaven, die uit deze landen naar elders werden weggevoerd door rooverbenden; waren deze slaven echter eenmaal verkocht dan werden zij als regel door hun meesters goed behandeld.

Enige plichten van de onderscheiden soorten slaven moge curiositeitshalve hieronder gememoreerd worden.

De meest bevoorrechte positie namen de erfslaven (kaenan boelawan) in. Zoals hun naam aanduid behoorden zij met hun geheele gezin tot het stamhuis (tongkonan lajoek) en mochten niet verkocht worden. Zij behoefden niets op te brengen en werden meer beschouwd als leden van het gezin als bewakers van het stamhuis, bedienden van de kinderen der meesters of diens naaste verwanten. Bij het maboeffeest waren zij met uitsluiting van anderen belast

met het slachten van de varkens en koken van de rijst. Zij hadden de "oema mana" (de poessaka sawahs) te bewerken en verrichtten verder diverse karweitjes bij de doodenfeesten, padioogst etc. Bij overtredingen mochten zij niet door hun meesters beboet worden, deze konden hen slechts berispen of een pak slaag geven.

De Kaenan indan waren belast met de sawah arbeid, halen van brandhout, veeverzorging, het dragen van eetwaren op reis (manglemba + kinallo), terwijl hunne vrouwen met de bereiding van de maaltijden belast waren.

De meester was verplicht de kaenan indan te voeden, indien zij voor hem werkten. In hun vrijen tijd konden zij voor zich zelf werken.

Wenschte hij zich vrij te koopen dan moest hij minstens 10 karbouwen bezitten, die tusschen hem en zijn meester gelijk verdeeld werden.

Wenschte een vrije man met een dochter van een kaenan indan te trouwen en haar los te koopen dan moest hij minstens 1 karbouw of de geldswaarde daarvan aan haar meester te betalen.

Kaenan mengkarandoek kon men op meerdere manieren worden.

Rakte men in armoede en had men veel schulden gemaakt dan kon men zich tot pandeling van een ander verklaren, hetgeen

bezegeld werd met een varkensoffer. Geraakte hij later tot welstand dan kwam dit ten goede van zijn meester, bleef hij arm dan had deze ^{de} nadeelen. De schuldeischer van den persoon, die ~~sich~~ zelf in slav er-nij begeven had, kon naar zijn geld fluiten, tenzij hij opgewasschen was tegen diens meester, wat als regel niet hetval was.

ook deze categorie kon zich losloopen (mata-alla) doch dit geschiedde eerst als er minstens 20 karbouwen te verdeelen waren $\frac{2}{3}$ kwam aan den meester, $\frac{1}{3}$ aan hem self.

Een andere manier om zich in deze situatie te plaatsen was de volgende.

Wanneer iemand zich door een en zijner kinderen, diep beleedigd achtte dan kon hij zich met zijn gezin in en zijn bezittingen een pandelingschap bij een ander begeven, hetgeen bezegeld werd middels het slachten van 1 varken voor de deata en 1 voor de to dolo; werden er meer varkens geslacht dan kregen de aanwezigen w.o. 2 tot ^{To} 6 par-
renge's er een deel van.

Kregen de ver afwonende kinderen bericht, dat mengkarandoek had plaats gehad dan waren zij verplicht behoudens een gift aan hun vader bestaande uit een basdje, een ^{ve}briek, een sarong en een sirihzakje, aan diens meester een of meer karbouwen te geven, naar gelang van hun welstand.

Konden zij dit niet dan waren zij verplicht zich eveneens in pandelingschap te begeven. Kwamen zij deze verplichting niet na, dan was als regel oorlog het gevolg.

De kaenan tai manoek, die als regel in die positie geraakt door hetzij ^{waren} zichzelf daarin te begeven dan wel doordat een meester niet meer in genomen was met een slaaf en deze aan een rijk geworden pandeling verkocht.

Zij verkeerden in de ongunstige positie dat zij als zij zich wilden loskopen, dat twee keer moesten doen n.l. aan hun rechtstreeksche meester en aan diens voorganger resp. n.l. voor de helft en een vierde, zoodat hij zelf ook een kwart overhield.

M I D D E L E N V A N B E S T A A N .

I. RIJSTBOUW.

Hoofdmiddel van bestaan is de landbouw en speciaal de rijstbouw, die op een vrij hoogen trap van ontwikkeling staat, hetgeen blijkt uit de wijze van bewerking der sawah's, het aanleggen van kweekbedden, de irriatie werkjes, het planten in rijen na toppen van de bibit etc.

Waar de Toradja een geboren grondwerker is, zijn de sawah's aangelagd tot vrij hoog op de hellingen der bergen, men vraagt zich af of in sommige gevallen de beplanting gezien de enorme hoeveellid

werk, die daartoe verzet moet worden, nog wel loonend is (aanleg van pematangs bijv.) als in Simboesang, Palasang e.a. districten.

Van de bestuurszijde en van de zijde van de landbouw voorlichtingsdienst wordt regelmatig propaganda gevoerd om te bereiken, dat streken met gelijke klimatologische omstandigheden zooveel mogelijk gelijktijdig planten.

Dit heeft twee voordeelen:

- 1e. worden de plagen (muisen en walang sangit-nanggo) over een grooter areaal verdeeld.
- 2e. worden de sawah bezitters gedwongen een behoorlijk loon te betalen in verband met het feit, dat alsdan ook meerdere gelegenheid voor bijverdiensten te gelijkertijd geboden wordt.

Het meerendeel der sawah's is n.l. in handen van enkele grootgrondbezitters, in vroeger jaren lieten deze uiteraard hun velden bewerken door de slaven, thans nu de band tusschen heeren en gewezen slaven lossen wordt, geschiedt dit als regel nog voor de kost zonder loon, slechts bij het oogsten worden loonen in nature betaald, die plaatselijk varieeren. Soms is dit 1/10, elders weer 1/11 (kangkang).

Bij Mogelijk, dat bij toenemende gelegenheid tot loonarbeid in andere deelen van het gewest de sawahbezitters gedwongen zijn

boven de te verstrekken voeding kleine bedragen als loon toe te geven om hun sawah's bewerkt te krijgen.

Bij de sawahbewerking speelt ook het onderling hulpbetoon een groote rol.

A. en diens familie, vrienden en kennissen helpen bij de bewerking van de sawah's van B, waarna B en consorten A weer behulpzaam zijn (siallo).

SAROANS.

Ten deze moge nog worden gewezen op het instituut der "saroans". Dit woord komt in diverse beteekenissen voor, met als algemeene strekking "gedeelte", "afdeeling". In deze beteekenis moet het worden opgevat als men spreekt van de 5 saroans van Ba-loesoe. Eveneens heeft het die beteekenis in Tikala. Een kampong is daar een merok-gemeenschap bestaande uit + 10 tongkonans (stamhuizen). De huizengroep welke zich om welk dier tongkonans heeft vereenigd, vormt een saroan en de tomakaka der tongkonan is in dat deel de door ons niet erkende, "onder kapala", die voorheen heer en meester was. Ook in andere districten (Madandan, Taparang, Malimbong e.a.) komt de saroan in de beteekenis van kamponggedeelte, doch ^{voor} vóór alles is ze bekend in den zin van groepen van personen, die in de kampong dicht bij elkaar wonen en elkaar wederkeerig helpen bij grondbewerking en bij het verrichten van hand- en span-

diensten (in Simboesang akka' geheeten). De omvang der saroan is verschillend, er zijn kleine van 3 - 8 werkbare mannen (Madandan bijv) en saro2 geheeten) en grotere (in Madandan bijv. de saro-boessan bestaande uit meerdere saro2 en 30-40 werkbare mannen omvattende). Lid van een saroan of saro2 is zoowel de tomakaka als de vroegere kaenan allen hebben gelijke rechten al zal eerstgenoemde wel wat overzicht gehad hebben.

Alle ingezetenen eener kampong moeten lid eener saroan zijn, wie dit niet verkoos kon voorheen beloet worden of werd uit de kampong gejaagd. Iedereen was dus verplicht te "soemare" (in loondienst te werken

Aan het hoofd staat een "indo' saroan", "indo' saro2" of "indo' saro boessan", die tomakaka moeten zijn, s oms bekleeden zij tevens een adatfunctie (to pareng) kampong). Hij wordt door de leden van de saroan gekozen en leidt de werkzaamheden o.a. de volgorde waarin men voor w elk der saroan leden zal werken, hoe lang en wanneer.

Voor de verleende hulp wordt een vast loon berekend bij bospadi per dag per man bij sawahbewerking.

Voorheen bestond er een saroankas, die door de indo saroan beheerd werd, de bezittingen bestaande uit padibossen, die de leden zonder rente konden leenen (mits niet bestemd voor dubbeldoelinden), met

sarcoanleden dienden rente te betalen. Ook wel mocht men van de opbrengst varkens, die na de oogst werden geslacht (matoenoe saroe hetgeen zeer vrij vertaald potverteeren beteekent). Deze kas bestaat niet meer wel is de saroon bij bepaalde rijst aloeks nog verplicht een of meer varkens te slachten (bijv. bij het menammoe pare, het feest dat gegeven wordt na het oogsten van de eerste rijstaren (mangrakkan), in het Makalesche maboeloeng pare geheeten) doch de kosten daarvan worden thans hoofdelijk omgeslagen.

ALOEKS.

Waar de sawahbewerking een zeer groote plaats in het volksleven inneemt en rijst het godenvoedsel bij uitnemendheid is (wannege de witte kleur) behoeft het geen beoog, dat zich een ware padicultuur ontwikkeld heeft en er vele pemali's bestaan.

Welke ritzen bij de sawahbewerking verricht worden, is ook weer aan lokale wariatis's onderhevig, zoodat het te ver zou voeren deze voor ieder district afzonderlijk te vermelden. Hier moge slechts worden volstaan met op te teekenen welke gebruiken (aloeck) in Kesjoe in zwang zijn.

Naam van de aloek	waarbij wordt geslacht	Toelichting.
Makemoen ba'ta	1 varken	Offer aan de deate indien er droogte is bij het begin van de sawahbewerking.

Naam van de aloek	waarbij wordt geolacht	Toelichting.
Nassoebakpantanakan	1 varken	Offer bij den aanvang der sa- wahbewerking.
Ma'pallin	1 kip	Het wegwerpen van <i>de eerste</i>
Mapadoloi	1 kip	Bij het brengen van de eerste bibit naar de sawah.
Mangkaro Palembang	1 kip	Bij het schoonmaken van de pa- rit.
Mussa'bi pantanan	1 kip	Een offer direct na het uit- planten van de bibit om een goede oogst te krijgen.
Mewaka'pare	1 kip	Een offer na idem opdat de bibit goed wortel zal schieten.
Mangrara peleko	1 varken	Bij het schoonmaken der spaden na het planten.
Mambasemairi	1 varken	Een offer tot het berijden van alle begane zonden, opdat een rijkelijke oogst verkregen mo- ge worden.
Ma'popembaka	1 varken	Een offer om een goede oogst te verkrijgen.
Ma'pakalapoe	1 kip	Een offer om goed gevulde aren te krijgen.
Mandai'pemali	1 kip	Het gedurende een tot drie da- gen verstevigen van de aloek gedurende die periode mag niets uit de kampong wegge- veerd worden.
Oemboekai pemali	1 kip	Het buiten werkingstellen van bovengenoemde verbodsbepalingen
Messoen (soms ook Me- namoe genoemd)	2 tot 4 varkens.	Een dankoffer als de rijst in de aren schiet.
Matsdoran	1 varken	idem
Manglangi	1 varken	Een offer opdat de rijst zuiv- er zij.
Ma'billaï	1 varken	Een offer bij het begin van de oogst.
Ma'piang KaroEn	1 kip	Een offer ten teeken, dat de mensen de oogst hebben bin- nengehaald.
Oemboengka'Alang	1 kip	Als de rijstschuren voor de eerste keer geopend worden.
Manampo'	1 varken	Een offer bij het herstellen van de sawahdijkjes.
Ma'teding Oema	1 varken	Het afsmeken van een goede oogst van de sawah's.

De pemali's zijn vele, zoodat hieronder slechts enkele voorbeelden gegeven worden.

1e. het vervoer van vleesch afkomstig van een doodenfeest over de sawahdijkjes (aangezien aan dit vleesch de doods-sfeer kleeft).

2e. na terugkeer van een doodenfeest zich naar de sawah's begeven om te zien hoe de stand van het gewas is.

*De wijze
van de
sawah's
lang*

3e. het verkoopen van mawa's (lijdkleeden).

En pemali, die van remmenden invloed is op den economischen toestand is deze, dat het verboden is djagoeng te planten op groote sawah's. Djagoeng dient men n.l. te eten in plaats van rijst, zoodra met de aloek voor een doodenfeest een aanvang gemaakt is (maro, de lieden, die zich in een dergelijke taboetoestand bevinden, zijn te herkennen aan een bepaalde, van kralen versierselen voorziene hoofdband).

Nu is, gezien het bestaan van groot grondbezit de voedseltoestand steeds min of meer labiel, waaraan het Bestuur, bijgestaan door de L.V.D. tracht tege- moet te komen door steeds aan te dringen op aanplant van tweede gewassen, o.a. door de braskliggende sawah's te doen herbe- planten; door deze pemali kunnen echter slechts kleine petaks met djagoeng be- plant worden, thans wordt gepropageerd de grootere sawah's, die als regel be-

maro

vloed zijn en die men derhalve moet laten droogloopen, te beplanten met polowidje.

Hierin dienen de hoofden voor te gaan. De laatste jaren is al bereikt, dat meerdere hun sawah's voor dit doel aan den kleinen man ter beschikking stellen. De bibit wordt van landschapswegen verstrekt, ^{en wordt} ~~aflever~~ na de oogst weer ingenomen en aan anderen verstrekt wordt.

Ook is geruimen tijd propaganda gevoerd voor tweede aanplant van rijst (pare alla of pare tangga) op velden, die zich daartoe leenen. Men heeft dit echter ook gedaan op velden waarvan de grond dit niet hebben kon, met gevolg, dat men te laat was voor de hoofdaanplant, die dan als regel nog maar een matige oogst oplevert. Vandaar dat thans gepropageerd wordt deze pare alla aanplant te vervangen door polowidjoaanplant, die dan tevens dienst doet als groenbemester.

Uitvoer van rijst vindt slechts op bescheiden schaal plaats, uiteraard slechts door de grootgrondbezitters.

Waar bij uitvoer van rijst geld het land binnenkomt, is getracht deze te stimuleeren.

Uitbreiding van het sawahareaal is echter zoo goed als niet meer mogelijk, zoodat getracht is machinale ont^{olste}~~blase~~ring ingang te doen vinden, waardoor het breuk-

percentage aanzienlijk vermindert. Aan de hand/daartoe genomen proeven, is komen vast te staan, dat hierdoor een hoeveelheid beras ^{gewonnen} ~~gekomen~~ zou worden, die in geldwaarde uitgedrukt ongeveer gelijk staat met het geheele belasting bedrag.

Hierbij valt echter op te merken, dat de verpoederde korrels niet geheel waardeloos zijn aangezien men deze gebruikt voor het maken van koekjes en voor varkensvoer, dat mer anders zou moeten koopen.

De landbouwvoorlichtingsdienst maakt thans uitgebreide propaganda voor het gebruik van minder bibit. De bevolking bezigt bij de uitplant n.l. pollen van 10 - 12 stengels, terwijl de praktijk heeft uitgewezen, dat het resultaat bij gebruik van pollen van 3 à 4 aren minstens gelijk is. Waar er per H.A. 2 pikoel zaaipadi is en de onderafdeelingen te samen ± 35.000 H.A. sawah omvat, beteekent het slagen van deze propaganda een aanzienlijke besparing aan zaaipadi, die alsdan voor andere doeleinden gebezigd kan worden.

LADANGBOUW.

Deze wordt bedreven op hellingen van heuvels en bergen. Bij de bewerking volstaat men als regel met schoonmaken c.g. ~~afbranden~~ ~~afbranden~~ van den opslag, waarna men zonder verdere bescherming, tenzij hoogstens een pagger tegen binnendringen van loslopend vee, uitzaait.

Het behoeft geen betoog, dat deze

werkwijze funest is, eerstens door het zeer reeale gevaar van in brand raken van uitgestrekte oppervlakten van berghellingen en tweedens door het gevaar van afspoeling door regenwater of afstorting van de vruchtbare bovenlaag dier gronden.

Het is om deze redenen, dat van bestuurszijde ingegrepen werd.

Bij Zelfbestuursbesluit van 4 Januari 1938 No. 1 zijn bepalingen in het leven geroepen, waarbij in voorkomende gevallen van niet aantreffen der brandstichters de geheele kampong belast kan worden met herbeplanten.

Op hoofdenvergaderingen en besprekingen tijdens dienstreizen wordt steeds het nut van terrassering bij deze ladangbouw naar voren gebracht (matampe-tempe). Van ^{oor} versterking van den opstaanden rand der terrassen kan men steenen bezigen (balabatoe) dan wel dadapstumps of crotelaria, deze laatste plant is bovendien een goede bemester.

Aangeplant wordt mais, ketella, bataan, keladi, laboe, suikerriet en katjang Voorts in geringe hoeveelheid bladgroenten (kool bijv. op de Gasing).

Zijdens B.B. en L.V.D. wordt regelmatig propaganda gevoerd om tot uitbreiding van deze aanplant te geraken, alsmede om zooveel mogelijk tusschen de gewone ladang aanplanten pisang te plaatsen,

ter verrijking van het bevolkingmenu.

OVERIGE CULTUREN. Overal waar de gelegenheid er zich daartoe voordoet, is door de bevolking koffie en wel de Arabica variëteit aangeplant. Grote complexen vindt men op de Sa'doko, en in boven Pangala (Rantesengpa-pa).

De jaarlijkse productie kan geschat worden op 14-16000 pikol, die naar Makassar verhandeld worden door tussenkomst van chineesche opkopers. De opbrengst in geld is, zooals met de meeste producten bestemd voor de wereldmarkt variabel. In de depressie jaren heeft dit geleid tot verwaarloozing der tuinen, waar echter de baten uit dit product verkregen de economische kurk is, waarop deze landen drijven, is het zaak er steeds op te doen toezien, dat men het koffie areaal op peil houdt.

Zaak ook is de beschikbare gronden zoo economisch mogelijk aan te wenden ten einde onnoodige boschvernietiging te voorkomen.

De landbouwvoorlichtingsdienst voert regelmatig propaganda o.s. middels wedstrijden, voor behoorlijk tuin onderhoud, terrasseering der meestal op berghellingen gelegen aanplanten en beschadwing der boommen middels tussenplanten van albizzia, dadap of acasia decurrens.

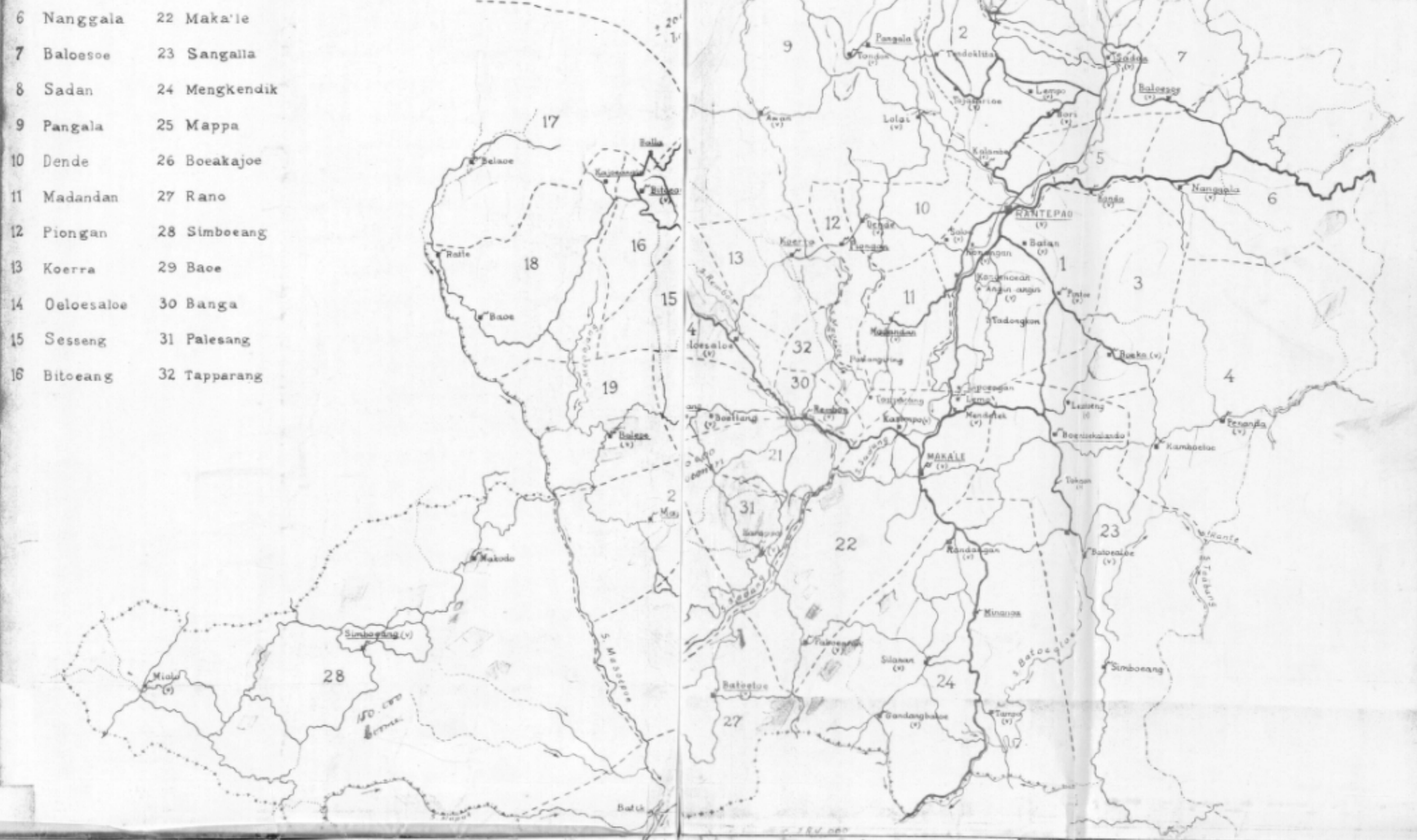
De voornaamste bevolkingakoffiecentra zijn:

Districten

1 Kessoe	17 Balla
2 Tikala	18 Pali
3 Boentao	19 Balepe
4 Ranteboea	20 Malimbong
5 Tondon	21 Taleong
6 Nanggala	22 Maka'le
7 Baloesoe	23 Sangalla
8 Sadan	24 Mengkendik
9 Pangala	25 Mappa
10 Dende	26 Boekajoe
11 Madandan	27 Rano
12 Piongan	28 Simboeang
13 Koerra	29 Baee
14 Oeloesaloe	30 Banga
15 Sesseng	31 Palesang
16 Bitoeang	32 Tapparang

Sawah
Koffie
Mais

N
Schaal 1:200.000

..... Afdelings grens
 Onderafdelings grens
 District grens
 (v) Volkschool
 * Baroeas
 * Pasanggrahan

Schetskaart der Ondera
Makale - Rantepa

Rantesengpapa (± 3.000.000 boomen)

Sadoko(± 800.000 boomen).

Simboeang(± 150.000 boomen).

Baroepoe (± 2000.000 boomen)

Aangegeven op bijgaand productenkaartje.

Particuliere ondernemingen zijn:

Rantekarooa, eigenaar de heer A. van Dijke, met een oppervlakte van 136.70 H.A. waarvan ± 60 H.A. beplant.

Rantetanga (Balla) eigenaar Oei Ek Peng, met een oppervlakte van 32.1998 H.A. waarvan ± 50 H.A. beplant, en voorts een geheel in verval zijnde aanplant van den heer H.A. Barokel te To Poenti (Bittosang).

Een Japansche onderneming nabij Baroepoe is verlaten, terwijl de onderneming van wijlen den heer H.A.J. Nobele in 1937 teruggegeven werd. Door diens zoon J. Nobele is een gedeelte van deze aanplant ter grootte van 25 H.A. opnieuw aangevraagd welk perceel bereids is opgenomen.

Mogelijkheden tot aanmeering van het particulier initiatief zijn er practisch niet gezien de noodzaak zooveel mogelijk het boschareaal intact te laten.

Andere cultuurmogelijkheden zijn a. tabak, die de bevolking hier en daar voor eigen gebruik reeds aanplant, uitbreiding van het areaal is tot nog toe gestuit op de moeilijkheid der verwerking, men zou hiertoe vakkundige werkers uit Doeri moeten laten komen, die

een aantal personen met de voornaamste bewerking, fermenteeren, opleiden

b. vezel. Deze komt overal in het wild voor, zoodat het mogelijk moet zijn dit product "planmatig" aan te planten, bijv. in Oeloeboewij en Batoesloe.

Het nadeel van dit product is de omstandigheid, dat het zich niet leent voor individueele aanplant.

Een door rapporteur ondernomen poging met aanplant van kruidnagel is volslagen mislukt. De zaden van dit product verliezen n.l. zeer spoedig hun kiemkracht, zoodat zij praktisch het transport niet overleven.

Klappers komen slechts sporadisch en uiteraard in de laag gelegen districten, bijv. Bace, Boekakjoe, Mappa en Palesang), voor.

In Bace en Boekakjoe wordt verder een weinig katoen verbouwd, waarvan voor eigen gebruik kains geweven worden.

VERRELT.

A. BUFFELS.

Deze diersoort neemt in de Toradjalanden een groote plaats in en wel als offerdier bij de diverse feesten. De buffel is de meestgangbare waarde meter, waarbij de lengte der horens als nevenbepaling dienst doet

tedong sanglengo = karbouw met horens ter lengte van een hand.

tedong sangpala = idem met horens ter groote van de hand gemeten tot een handbreedte boven het polsgewricht etc.

Zoo wordt de waarde van een sawah practisch altijd aangegeven in karbouwen.

Bijzonder kostbaar (thans tot / 150.-) zijn de gevlekte karbouwen (tedongbonga) daarentegen zijn de witte buffels in tegenstelling tot andere streken practisch niets waard.

Gezien de mate waarin de slacht van deze dieren bij de diverse feesten plaats vond, was het gevaar voor sanziënlijke achteruitgang van den buffelstapel lang niet denkbeeldig, zoodat van bestuurszijde maatregelen getroffen moesten worden.

Bij besluit van het Zelfbestuur van Loe-woe ddo. 6 Juni 1935 (goedgekeurd door den Gouverneur van Celebes en Onderhoorigheden op 17 Augustus 1935) werd het slachten van nog voor de voortteeling geschikte wijfjes buffels, koeien alsmede wijfjes-buffelkalveren en koekalveren verboden. Zoodra dergelijke dieren wel geslacht mogen worden, krijgen zij een brandmerk (letter S, vastgesteld bij besluit HPB Makale-Mantepao ddo. 4 October 1935 No. 22). Dit verbod leidde ertoe, dat verhoudingsgewijs te veel buffelstieren geslacht werden, zoodat wederom ingegrepen diende te worden, en op bepaalde voor de voortteeling geschikte stieren een slachtverbod werd gelegd ten

bewijze waarvan zij van M brandmerk worden voorzien (besluit van het Zelfbestuur van Loewoe 8 November 1937 No. 152, goedgekeurd door den Resident belast met het bestuur over het Gouvernement Celebes en Onderhoorigheden op 23 November d.a.v.).

De eigenaren dezer dieren krijgen van land schapswege een vergoeding ten bedrage van gemiddeld / 3.- per jaar, indien deze dieren vrij met de kudden rondgelopen hebben.

Hoewel de werkingsduur van deze beschermende bepalingen nog slechts kort is, valt toch reeds een gunstigen invloed te constateeren.

Economisch nut hebben de buffels in deze landen heel weinig, bij de sawahbewerking laat men hen door de sawah's loopen bijwijze van primitieve kneding van den grond, terwijl zij plaatselijk ook wel voor ploegen gespannen worden. Dit laatste wordt door den LVD gepropageerd, terwijl lichte ploegen ter beschikking gesteld worden.

Alleen in Oeloewaij wordt van de melk kaas (dangke) gemaakt.

B. VARKENS.

Huisdier bij uitnemendheid is het varken, dat ook als offerdier, ook voor den kleinen man een groote plaats inneemt. Het ras is maar klein, zoodat door den veterinairen dienst sedert 1931 pogingen tot veredeling in het werk gesteld worden door beschikbaarstelling van dekbeeren. Immers in deze varkensfokkerij ligt een aardige mogelijk-

heid om aan liquide middelen te komen. Nog steeds worden voor de grootere centra's in dit gewest (Makassar, Bone etc). varkens uit Bali ingevoerd voor een waarde van tienduizenden guldens. Deze gelden zouden naar de Toradjalanden kunnen vloeien.

Tot dien einde is en wordt regelmatig bij hoofden en bevolking aangedrongen meer varkens te verzorgen, opdat men door verkoop van de overbodige exemplaren aan contanten kan komen. In de laatste jaren valt dan ook een toename van het aantal uitgevoerde varkens te constateeren.

Opdat men er zooveel mogelijk van weerhouden, wordt, jonge voor de voortteling geschikte dieren te slachten, is de slachtbelasting voor grootere (en dus oudere) dieren van / 2.- op / 1.50 teruggebracht, terwijl het tarief voor de kleinere dieren gehandhaafd bleef (Zelfbestuursbesluit ddo. 22 Juni 1939 No. 76)

Op te merken valt, dat de verzorging van varkens, die geheel aan de vrouwen overgelaten wordt, ook vaak in deelbouw geschiedt, de voorwaarden verschillen plaatselijk, doch zijn als regel zoo, dat de deelbouwer van een rijkere kampongenoot een vrouwelijk varken ter verzorging krijgt. De eerste werp is soms geheel, soms voor de helft van den deelbouwer. De volgende worpen worden door de belanghebbenden

gelijkelijk verdeeld. Het moedervarken blijft óf eigendom van den oorspronkelijken eigenaar of wordt voor de helft ook het eigendom van den deelbouwer. Afrekening terzake geschiedt bij slacht of verkoop, dan wel bij overname door een der partijen.

In dit verband moge hier worden medegedeeld, dat in verband met de minder gunstige voedseltoestand in beneden Tikala in begin 1937, besloten werd aan de armere bevolking van dit gebied varkens in deelbouw te verstrekken. De moedervarkens worden benut vanuit het fokstation nabij Ranbe tepao in kennelijk drachtigen toestand aan belanghebbenden uitgedeeld. Nadat de eerste worp groot genoeg is om het zonder de moeder te kunnen stellen, wordt deze teruggenomen en na bijvoeding weer in drachtigen toestand uitgerekte, de hele worp blijft aan den verzorger.

Bij de uitgifte dient er op te worden gelet, dat de bedeelde ook inderdaad in staat is de verzorging op zich te nemen, hij moet dus vooraf een hok en voldoende oebi-aanplant gereed ~~va~~ hebben.

De voorheen gebruikelijke wijze van transport van varkens n.l. de dieren met bamboereepen aan een bamboe te binden en aldus op de schouders van twee personen te doen dragen, begint tot het verleden

te behooren, aangesien van bestuurszijde bepaald is, dat dit, zeer pijnlijke, vervoer in den vervolge in krandjanga dient te geschieden.

C. PAARDEN.

Met verbetering van het paardenras (voor draagpaarden) is begonnen.

Te Benaroe (Mingkindik) zijn n.l. sedert 1936 een aantal geselcteerde merrie's bijeengebracht, die daar met een landschapshengst vrij rondloopen. De kudde bestaat thans uit

- 1 hengst
- 31 merrie's
- 52 veulens.

Ter bevordering van de paarden verzorging werden voor het eerst sinds 8 jaren in 1936 op 31 Augustus paardenrennen gehouden, na afloop waarvan de Toradja'sche Renvereniging opgericht werd.

Sedert dien werden deze rennen bij diverse passende gelegenheden gehouden.

Ik moge instandhouding van deze races warm aanbevelen.

FLUITHUIS

Van bepaalde teelt kan niet worden gesproken, hoogstens legt men zich tot op het fokken van vechthanen, niettegenstaande slechts zelden vergunning tot het houden van hanengevchten gegeven wordt.

Wel ziet men een toename van het aantal eenden en daarmee gepaard een toenemende uitvoer van eieren, hetgeen voor betrokkenen

een aardige bijverdienste is.-

VISSCHERIJ EN JACHT.

Deze wordt hoofdzakelijk op de sawah's bedreven. In de sawah's, die het heele jaar door onder water blijven, vindt men vischkommen (pebalean), te herkennen aan een boven het water uitstekende cirkelvormige grasrand. Tenigen tijd voor de sawah-bewerking, nadat de sawah onder water gezet is en de visch dus uit de vijvers in de sawah's zwemmen^t, worden^t deze middels van onder breede en van boven smal open rottankokers opgevischt in dier voege, dat men het in iedere hand een dergelijke koker (tagalah) met deze in het water rondstamp, waarna de visch door spartelen zijn aanwezigheid verrand en opgepakt kan worden.

De meest voorkomende soorten zijn gaboes en goudvisschen. Met de hengel vischt men wel een soort aaltjes (lendong).

Plannen om ter verbetering van de binnenvisscherij te geraken zijn in overweeging, binnenkort zal hiertoe een mantri te Rante-pae geplaatst worden.

Groote alen (masapi) vindt men ook wel in de rivieren, men vangt deze door 's avonds een fuik met als lokkaas een kikker te plaatsen.

Van de jacht is de Toradja een groot liefhebber, hoewel behoudens wilde varkens slechts sporadisch herten en anoesangs voorkomen (deze laatsten zijn overigens

204
Binnenvisscherij

beschermd in gevolge= Zelfbestuursbesluit
ddo. ^{2/3}-1934 No. -)

Men jaagt met behulp van honden ^{lansen} en
parangs, gaarne ook jaagt men het wild
op door het in brand steken van alang2. Hier-
tegen dient uiteraard gewaakt.

HANDEL.

De handel speelt zich voornamelijk op de
passers af, die om de zes dagen op diverse
plaatsen gehouden worden.

De voornaamste zijn:

- Rantepao,
- Makale
- To Karace
- Minanga
- Leatoeng
- Bitosang
- Rembon.

Verder zijn er nog een aantal kleinere
in het terrein.

Op alle passars wordt cijns geneven wat
een voorname ontvangstpost op den landschaps-
begroting is n.l.

- 1934 / 19015.25
- 1935 / 13317.77
- 1936 / 12033.33
- 1937 / 19301.9
- 1938 / 19055.63
- 1939 / 15469.01 Tot 15-12-39

Het overgrootste deel van deze bedragen is
de heffing op koffie (1/- per 100 K.G.),
wat het voornaamste product is, dat ver-
handeling vindt en via de Chineesche tus-
schenhandelaren naar Makassar vervoerd wordt.

De verminderde inkomsten over dit jaar zijn
een gevolg van het feit, dat dit jaar de

passargelden voor koffie van / 1.50 tot / 1.- p.c. verlaagd werden.

Verdere artikelen zijn:
rijst, djagoeng, ketela, toeak, sirih en gambir, ollen, manufacturen en kramerijen, visch, varkens, honden, karbouwen en zout.

WELVAARTS TOESTAND.

Boven werd reeds opgemaakt, dat de voornaamste bron van welvaart het bezit van koffietuinen is. Sawah's zijn als regel groot grondbezit. Karbouwen zijn, als zijnde bestemd voor de offerfeesten, geen bron van inkomsten, zoodat alles bij alles de Toradjalanden als zoodanig niet rijk zijn al komen er enkele rijke lieden voor.

In T₁kala is bijvoorbeeld 20% van het sawahareaal in handen van 5 menschen. Deze hebben een opbrengst van meer dan 100.000 ikat padi (1 pikoel padi is ongeveer 200 ikats). 40% van het sawahareaal zal in handen zijn van lieden met een inkomen van 100.000 tot 10.000 ikat, eveneens 40% in handen van menschen met een inkomen tot 10.000 ikat. 30% der menschen is bezitsloos.

In Kessoë zijn deze cijfers:

40% van het sawahareaal in handen van menschen met een inkomen van meer dan 100.000 ikats.
40% idem van 10.000 - 100000 ikats.
20% idem tot 10.000 ikats.

Bezitsloozen ongeveer 20%.

In andere districten is de situatie weer anders, bijv. in Bontao, waar 70 a 80% in handen is van enkele rijken, terwijl 20% bezitsloos is.

In Sangala met 25% sawahareaal in handen van lieden met 10.000 - 50.000 ikat, 30% idem met 5.000 - 10.000, 40% kleinbezit en weinig bezitslozen.

Deze laatsten zijn aangewezen op de opbrengst van hyn aanplant (dja goeng en ketella) en hetgeen men aan oogstloonen bij de padisnit kan verdienen.

Waar eerstens niet overal koffie tuinen aangelegd kunnen worden en zulks bovendien eizcht, dat men voor geruimen tijd over leeftocht voor zich en zijn gezin beschikt is de mogelijkheid voor de armeren maar van weinig beteekenis.

Voedsel is er practisch altijd voor iedereen voldoende, al bestaat dit voor de oogsttijd voor menigeen uit oebi en sajoer, in gunstige gevallen aangevuld nog wel om rijst k²en gaan vragen (me bo'bo), (bo'bo = gekookte rijst), doch de toestand is over het algemeen labiel.

Maatregelen, die op korten termijn hierin grondige en blijvende verbetering brengen zijn niet denkbaar, echter wordt al het mogelijke gedaan:

n.l. aansporen tot uitbreiding van de varkens fok (annex ras verbetering en verstrekking

van varkens van landschapswege aan geadigden in deelbouw).

Uitbreiding van het beplantbare areaal door bodemverbetering middels aanplant van dadap, albizzia, tinapoe etc.

Verstrekking van katjang tanah bibit en propaganda onder de sawahbezitters om hun sawah's, die van deze tusschentijdsche beplanting slechts beter worden, daartoe in bruikleen aan hun minder goeode kamponggenooten af te staan.

Wel is waar bestaat de mogelijkheid, dat men van de sawahbezitters padi leent, doch hiervoor eischt men soms 100% rente (ma'sipi) zoodat men dit slechts als laatste redmiddel zal aangrijpen.

, Dat deze toestand de laatste jaren meer naar voren treedt, is een gevolg van het steeds lossen worden van den ouden band heerslaaf. Voerheen voorzag de eerste zijn koe-nans van het noodige, doch thans uitgaande van het principe "geen lusten, geen lasten", niet meer. Deze laatste omstandigheid is ook een van de moeilijkheden bij de belastingin-nig, zoodat deze alle aandacht vergt zoowel van het Europeesch als het Inlandsch bestuur.

De gemiddelde belastingaanslag bedroeg voor 1939 f 4.86 . Waar de gewone belasting voor den werkbaren man dit jaar over het algemeen 4.80 bedroeg, volgt ook hieruit, dat deze landen niet rijk zijn. Wegens de

2

geringe mogelijkheid tot bijverdiensten, is de uitzwerving vrij groot, zoowel in Makassar, Bone, Malili, Kendari tot zelfs in Poso en Bandjermasin zittende Toradja's, die echter over het algemeen na langeren of korteren tijd terugkomen.

De oneconomische werking van de slacht ge-
paard gaande met de dooden- en andere feesten
werd boven reeds ter sprake gebracht.

Welke omvang deze slacht heeft moge blij-
ken onder het ondervolgend overzicht der ont-
vangen slachtbelastinggelden

1934	47254.76	aanstg	1
1935	41140.75	"	"
1936	39632.50	"	"
1937	48492. =	"	"
1938	48599.75	"	"
1939	53389.87	"	"
	20715-12		

VETERINAIRE DIENST. Te Makale zijn een Gouvernements-Indisch Veearts en twee veeamantri's bescheiden, de laatsten zijn in dienst van het Landschap. Deze ambtenaren behooren tot den dienstkring Watampone waar een Gouvernements Veearts geplaatst is, die op gezette tijden dienstreizen in deze onderafdeelingen maakt.

De veestapel wordt jaarlijks gevaccineerd, speciaal tegen Septichasnia Epizootica.

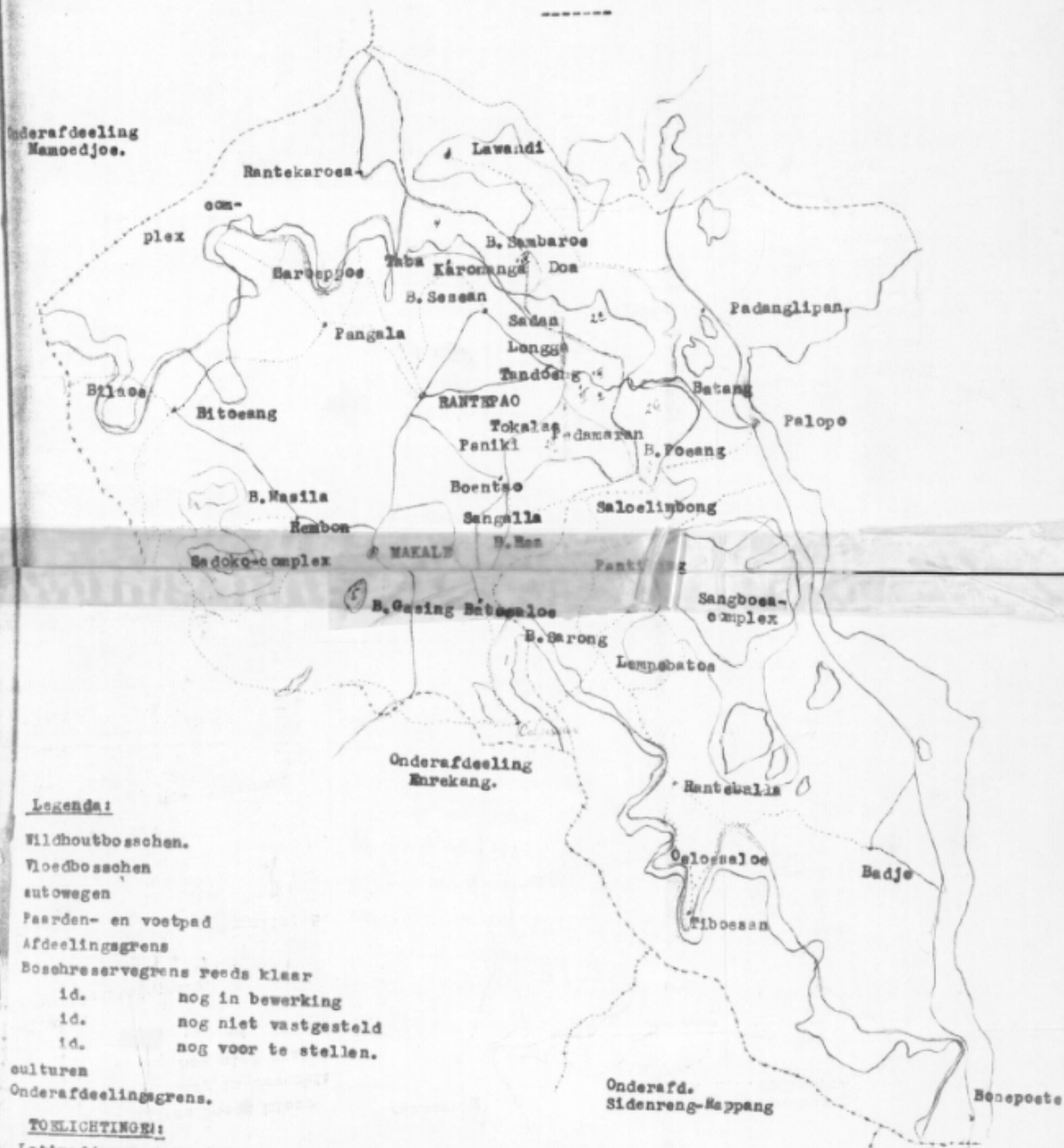
Overlijden dieren door de entang dan wordt van landschapswege schadevergoeding betaald.

OVERZICHTKAARTJE

van de ter instandhouding aangewezen bosschen in de onderafdeelingen Palopo en Makale/Rantepao

Afdeeling Loewoe.

Schaal 1: 400 000.

Legenda:

- Wildhoutbosschen.
- Vloedbosschen
- autowegen
- Paarden- en voetpad
- Afdeelingsgrens
- Boschreserviegrens reeds klaar
- id. nog in bewerking
- id. nog niet vastgesteld
- id. nog voor te stellen.
- culturen
- Onderafdeelingsgrens.

TOELICHTINGEN:

Latimodjongreserve (Sangalla)	beal. Zelfb. dd. 22 Nov. '30	No. 38
Maggala-reserve	id. 4 Dec. '30	No. 29
id. 1. uitbr.	id. 16 Febr. '32	No. 13
id. 2e id.	id. 16 " '32	No. 89
id. 3e id.	id. -	-
Toemborena	id. 4 Dec. '30	No. 29
Sa'dan-reserve	id. 11 Juni '31	No. 22
Gasing-reserve	id. 11 Juni '31	No. 22
Toemborena-cultuur Tinspoe	+ 8 ha. sangelegd	1931.
Boentoepindan	id. " + 20 ha.	1931.
Toempale	id. " + 2 ha.	1937.
Tibembeng	id. " + 2 ha.	1937.
Rantebamban	id. Djati " ha.	1937.
Tandoeng	id. " " ha.	1937.

Sporendisch worden gevallen van miltvuur, surra en kwade droes waargenomen.

Veel voorkomend zijn hondsdelheid gewallen, zoodat de bepalingen slechts zelden niet toepasselijk verklaard zijn.

In voorbereiding is de aanstelling van keurmeesters voor de in 1939 gereed gekomen slachthuizen te Makale en Kantepao.

Bij Zelfbestuursbesluit van $2\frac{1}{2}$ - 1939 No. 19 is een verordening op het keuren van vee in het leven geroepen.

De daarbij voorgeschreven uitvoeringsvoorschriften dienen nog geconcipieerd te worden na ontvangst van enkele gegevens van den veearts.

WIJVENHEID.

Is van weinig belang. In Baco en Boekajo doet men meestal alleen voor eigen gebruik wat aan weven, hetzij met katoen, hetzij met ananas vezels (pondan). Van de laatste maakt men meest witte weefsels.

Meer voorkomend is het vervaardigen van houtsnijwerk; heele stamhuizen en rijtschuren zijn hiermee voorzien.

De laatste jaren wordt vrij veel houtsnijwerk vervaardigd voor toeristen.

Goud- en zilversmeedkunst is waarschijnlijk overgenomen van de boegineezen.

In eenige districten (Makale, Taparang, Madandan en Balepe) bebefent men de pottenbakkerij op primitieve wijze. Het resultaat is de bekende kookpot (koerin), die gretig aftrek vinden.

BOSCHRIJKDOM.

Boschen vindt men slechts op de toppen of hogere hellingen der bergen.

Zij leveren weinig op, behoudens wat damar en rottan. Waardevolle houtsoorten zijn Geroe, Asa en Damboe.

Waar echter de aanwezigheid van bosch van primair belang is voor de bewoonde streken zijn reeds een aantal complexen gereserveerd n.l.

De Latimodjong reserve

De Nanggala reserve

De Sadan-reserve

De Toembo-rera reserve (in bewerking)

De Karoea reserve (idem),

terwijl de Gasing reserve in petto is.

Een overzicht van deze reserve's vindt men op bijgaand schetskaartje.

Afgezien van de reservering dient herbebossing op uitgebreide schaal ter hand genomen te worden, eerstens aansluitend aan de bestaande boschreserve's en ten tweede op de daarvoor in aanmerking komende gronden.

Door den dienst van het Boschwezen is met het eerste begonnen door het aanleggen van cultures, voorloopig op 3 plaatsen n.l.

1e. in de Nanggala reserve, aanleg van Peniers merkusie en damar,

2e. in de Latimodjong reserve, in het brongebied van de berug S. Pareman, hier S. Tabang geheeten, waar Albizzia Falcata geplant is.

3e. in de Toemboera reserve waar Tina-
poe aangeplant is voor de houtvoor-
ziening van het houtarms Noord Sanga-
la.

De herbebossing dient, wil hierin
eenige vordering te bespeuren zijn in de
allereerste ^{plaats} (door de bevolking zelf te ge-
schiedten onder supervisie van het Bosch-
wezen.

Tot dat doel zijn nabij de woning van
diverse districtshoofden kweekbedden
aangelegd waarvan de planten straks door de
bevolking uitgezet worden.

Indien de nadruk gelegd wordt op het feit
dat de aldus aangelegde bosschen eigendom
van de bevolking (niet van de hoofden) zijn,
kan de aanleg buiten de verplichte diensten
om plaats hebben. Men vormt dus als het
ware "rimboe langgaran" (niet te verwarren
met de officieele bosahreserve's).

Verder dienen brandsingels aangelsgd
te worden hetgeen in heerendienst zou
kunnen gebeuren zoodra de overige werken
minder heerendienst dagen eischen. ✓

Last not least dient nauwlettend toe-
gezien te worden, dat de hellingen waar zich
nieuwe opslag ontwikkelt onaangetast blijven,
iedere boom is winst al is het ook "waai-
boom^o hout".

Tot dat doel zijn de hiervoor reeds ter
sprake gekomen beschermende bepalingen van
Zelfbestuursbesluit dno. 4-1-1938 *1251*
(nopens verplichte heraanplant) in het le-

van geroepen.

ONDERWIJS.

~~Het~~ ^{Het} onderwijs kwam reeds ter sprake bij het hoofdstuk evangelisatie.

Onderwijs inrichtingen zijn

1. schakelschool gesubsidieerd als Vervolgschool met Nederlandsch te Makale.

1 Gouvernements Vervolgschool te Rantepao

4. ¹ Gesubsidieerde Zendingvolksscholen.

7 Ongeubsidieerde volksschooltjes

1 " Missieschool te Tampo

2 " Volksscholen van de Moehammadiah groepen te Makale en Rantepao

1 particuliere vervolgschool met Nederlandsch te Rantepao geheeten "Christelijke Toradjasche school" opgericht door de vereeniging Tengko Sitoeroena Lepong ^{an} Boelan, een vereeniging, die zich de cultureele ontwikkeling van de Toradja's ten doel stelt.

Op initiatief van de Conferentie van Zendingen van de Gereformeerde Zendingbond is in 1937 te Rantepao een huishoudschool opgericht.

Een "urgenteplan" tot uitbreiding van het onderwijs bevindt zich in het archief.

Van belang is de oprichting van een nijverheidsschool, waar speciaal aandacht besteed wordt aan smeden, timmeren, opdat de hierbij opgedane meerdere bekwaamheid in de kampong gebruikt kan worden.

Deze school kan dan tevens een aantal liefhebbers voor de vervolgscholen absor-

*- 1 gesubsidieerde
Vervolgschool te Makale*

beeren. De beschikbare ruimte in deze scholen is onvoldoende, doch waar het meermalen der abiturienten wegens gebrek aan andere mogelijkheden toch weer op de kampong dient terug te vallen, dient het onderwijs zooveel mogelijk in de richting van het praktische geleid te worden.

GEZONDERE DSTORSTAAND.

Over het algemeen is deze gunstig, in de lager gelegen districten Boekajoe en Baco komt wel vrij veel malaria voor, terwijl in bepaalde jaargetijden hier en daar dysenterie voorkomt.

Door de medische dienst worden tegen deze laatste ziekte regelmatig vaccinaties verricht.

Door de reeds ter sprake gekomen uitzwerping komen ^t eveneens een vrij groot aantal lieden met malaria geïnfecteerd terug.

Geslachtsziekten, speciaal gonorrhoe zijn vrij frequent en vinden door het vrij losse verkeer tusschen de beide seksen makkelijk verspreiding.

Ook lepra komt voor.

De medische dienst wordt verzorgd door den Gereformeerden Zendingebond, op subsidie door het landschap verstrekt volgens zelfbestuursbesluit ddo. 15-1-36 12/10 goedgekeurd door den Gouverneur van Celebes en Onderhoorigheden op 14-2-1936 Het subsidiebedrag is 13792.23

Te Rantepao is een hospitaal, voorheen landschapseigendom doch overgegaan aan de Zending, aan het hoofd waarvan een Europeesch arts staat, bijgestaan door een Europeesch verpleegster en verder inlandsche gediplomeerde en ongediplomeerde krachten.

In het terrein zijn poliklinieken te

Makale

Rembon

Bitoeang

Hanggala

Sangala

Sadan.

Voor het in standhouden hiervan wordt door het landschap een tegemoetkoming van / 900.- per jaar gegeven. L

L Met ingang van 1 Januari 1940 wordt de voormalige polikliniek te Pangala weer heropend.

Te Rantepao (Batoeleleng) is een leproserie met ongeveer 100 verpleegden door het landschap wordt tot een maximum van / 3000.- per jaar in de kosten daarvan bijgedragen. Hoewel het aantal lijdens groter is, is de opzet van de leproserie en opgericht om slechts de geneeselijke gevallen op te nemen.

Uitbreiding is evenwel noodig, op de begrooting van uitgaven 1940 zijn dan ook fondsen uitgetrokken voor 2 nieuwe huisjes.

Annex aan het hospitaal, zijn in 1938 2 cellen voor observatie van krankzinnigen gebouwd. Is herstel van de lijdens niet binnen afzienbaren tijd te verwachten dan worden zij door een beschikking

van de Inheemische Rechtbank opgezonden naar het doorgangshuis voor krankzinnigen te Makassar.

D. RECHTSPRAAK.

De door het Ned. Ind. Gouvernement in het leven geroepen rechtsinstantie's vinden geen basis in het hier voor onze komst bestaande systeem, de rechtsbedee-
ling betrof echter niet veel meer dan vredestichting.

Strafzaken werden gewoonlijk af als burgerlijke gedingen behandeld (doodslag b, v.) dan wel als overtredingen tegen godheid of godsdienstige voorschriften beschouwd, die door een offer verzocht konden worden. Uitzondering hierop waren de misdrijven, die rechtstreeks het eigendom of de superioriteit van de hoogere klasse aantastten, waarop meestal de dood-
straf in velerlei ^{vorm} ~~voorstond~~.

Hadden de pogingen de zaak in der minste te schikken (straks zullen we zien wie hierbij betrokken werden) dan werd wel godsoordeel ingeroepen, dat op velerlei wijzen uitgevoerd kan worden waarvan eenige voorbeelden hieronder volgen.

1e. Oessitemmei baba liang, waarbij partijen zich naar een rotsgraf (liang) begeven en daarbij verzoeken dat de begravenen diegene van de partijen doodt, die de waarheid niet spreekt (feitelijk dus een eed).

T geen succes.

- 2e. Sibeangan, waarbij men ^{de} een stuk riet (beang) aan een zijde met een mes een teeken aanbrengt, daarna wordt dit stuk riet met een mes in de lengte doorgeslaan, die geen waarnaar het stuk gemerkt riet wijst, is de winnende partij.
- 3e. Silondongan, ~~door~~ het laten vechten van twee hanen, waarbij diegene de zaak verliest wiens haan overwonnen wordt.
- 4e. Sipakoko, een naald in heet water steken dan wel de hand in kokend water steken, waarbij hij, die het eerst zijn hand er uit haalt verliest.
- 5e. Sioekroenan, waarbij beide partijen zich onder water dompelen, die het eerst boven komt heeft verloren.
- 6e. Sipata, duel met parangs, ook wel sira' genoemd.

Wenschte men zich niet te onderwerpen aan de uitkomst van een gods oordeel dan was een oorlog meestal het gevolg en uiteraard des te eerder indien de eene partij zich de sterkste waande of kans zag zich de steun van invloedrijke personen te verschaffen.

Zaken van groot stoffelijk belang zullen als regel wel middels de wapenen beslecht zijn.

Voor het geval deze laatste middelen niet aangegrepen werden, ~~dan~~ werd de zaak ~~vo~~ voor de kampongoudsten (te parengé) gebracht

Ben overzicht van de diverse "Rechterlijke organisatie's" in de onderscheiden districten moge hieronder volgen.

BALLA, BETORANG, PALLI.

De laagste rechter in deze districten is de anak tomakaka (dat is het hoofd van de voornaamste tongkonan (stambelis) zijnde de kleinste adatrechtelijke eenheid, waaruit de tegenwoordige kampong is opgebouwd). Hij zal zich alvorens een beslissing te nemen doen voorlichten door de tomatoea-toea tondok, dat zijn die kampongoudaten, die in zaken de adat betreffende deskundig zijn (Tondok = woonbuurt, samengesteld uit de tongkonans. Een kampong kan uit een of meer tondoks bestaan). Sawahkwestie's worden niet berecht zonder dat van het inzicht van den Indo Padang, d.i. de man, die met de regeling van alle met planten en oogsten verbandhoudende aangelegenheden belast is, kennisgenomen is.

Hooger beroep is mogelijk bij den Indo Tondok, d.i. de to parengé, die, zelf anak tomakaka zijnde aan het hoofd staat van de anak tomakaka, wier ressorten thans de tondok vormen, hij kan thans kamponghoofd zijn n.l. indien de kampong uit één tondok bestaat. Bij het onderzoek in appél behooren de personen, die van den zaak in eersten aanleg kennis genomen hebben tegenwoordig te zijn.

De zaken voorgebracht bij den Indo Tondok zijn weer onderworpen aan hooger appel bij den Madika (madika = merdeka), die zich dient te doen voorlichten door de personen, die van de zaak in eersten en/of tweeden aanleg hebben kennisgenomen.

Zoo noodig kan hij de zaak ook onderwerpen aan het inzicht van kampongoudsten, anak tomakaka en Indo Tondok uit andere kampongs van zijn ressort.

De Madika is thans het districtshoofd.

Zaken kunnen met negatie van den lagere rechter bij een hoogerem voorgebracht worden in welk geval deze verplicht is het oordeel te vragen van kampongoudsten, anak tomakaka en Indo Tondok van den kampong van den gedaagde.

Personen uit andere districten dienen hun eischen voor te brengen bij een der bovengenoemde rechters van de woonplaats van den gedaagde.

ORLOESALOE EN SESSENG.

De wijze van rechtsbedeeling in deze districten is hetzelfde als in de voorgaande districten, doch hebben de toeparende, met de kennisneming van zaken belast achtereen volgens de onder volgende men:

Indo Tondok,
T^m Indo alias Indo B^oea
Indo Lembang alias Madika alias Passanan e
barra alias to oentongkonni tongkonan alias
Issongan Pakalandaan alias Papaclean.

Laatstgenoemde is het huidige districtshoofd

KOERRA.

De namen der onderscheiden rechters zijn hier achtereenvolgens

Indo Saroan,

Passananan barra alias To parengé tondok

Indo Lembang.

Hier zijn de to mstoes-toes tondok anak tomakaka geheeten, terwijl verder de procedure is als voor Balla etc. beschreven.

PIONGAN.

Idem als boven, de to parengé met de rechtsbedeeling belast heeten:

Inde Saroan,

Gora tongkon

Indo Lembang.

DEWDE.

Idem als boven, terwijl de to parengé de ondervolgende namen dragen:

Indo Saroan,

Tomakaka,

Aroeng Tondok.

MADANDAN.

De toparengé dragen hier de namen,

To parengé alias Anak Petoelak,

Pentionganan,

Penceloesan.

De wijze van rechtsbedeeling is overigens gelijk aan de bovenbeschrevene.

PANGALA.

Hier is werkwijze iets anders, de zaken worden n.l. voorgebracht bij het kamponghoofd (To parengé tondok), die geen beslis-sing neemt alvorens de inzichten ge inge-wonnen te hebben van de kampongoudsten de zgn. tomakaks of to parengé.

Hooger beroep is mogelijk bij den parengé (districtshoofd), die verplicht is het oor-deel te vragen van de personen, die in eersten aanleg van de zaak kennis genomen hebben. Ook in eersten aanleg kunnen de zaken bij hem voorgebracht worden, ook dan behoort hij de zooveen genoemde personen te hooren, terwijl hij verder zooveel ande-re deskundigen uit zijn district kan hooren als hij nuttig en noodig oordeelt.

TIKALA.

De rechtsbedeeling is hier op de zelfde wijze geregeld als in Pangala, de kampong-hoofden heeten hier echter ook wel Indo Tondok of Tomakaka.

KUSSOE.-

Dit district bestaat uit twee gedeelten n.l. Kessoe Labo onderverdeeld in 12 kampongs of boea. Nonongan onderverdeeld in 10 kampongs of boea. Aan het hoofd van iedere boea of kampong staat een kamponghoofd. In iedere boea be-staat een zgn. kleine hadat samengesteld uit meerdere to parengé en anak tomakaka

alias anak petalo, een van de to parenge doet dienst als ketoes (voorzitter) met den titel van sokkong bajoe.

In de beide groote deelen, waaruit Kesaco bestaat, komt een zgn. groote hadat voor, in Kesjoe Labo' geheeten, Sangpetajanan en in Nonongan "Sangtendanan langen".

De leden van deze hadats zijn verschillende to parenge uit de boea.

In eersten aanleg worden de zaken gebracht voor de hadat in de boea, lukt het deze niet de zaak te regelen dan wordt de bemiddeling van een der beide groote hadats ingeroepen en wel van die op welks ressort de zaak betrekking heeft.

Behoudens de na te noemen uitzondering bestond op de beslissing van deze hadat bezwaar geen hooger beroep, wenachte men zich bij de beslissing niet neer te leggen, dan zal zulks vroeger ongetwijfeld een oorlog beteekend hebben, terwijl men thans uiteraard zijn recht zoekt bij de officieele rechtsinstanties.

Betref ^{echter} de eisch een zaak, die rechtstreeks verband hield met de adat van het district en lukte het de groote hadat niet de zaak in der minne te schikken dan droegen de onderscheiden to parenge ieder hun deel in geld en goederen bij om een de vordering te voldoen.

BOENTAC.-

Dit district bestaat uit 4 pananian een

het hoofd waarvan een to parengé staat, terwijl er verder nog 6 kamponghoofden zijn: Penanian B_oentao aan het hoofd waarvan een to parengé staat met den titel van Issong kaloes.

Penanian Tiropadang, aan het hoofd staat een to parengé met den titel van Tongkonan Basse, die tevens kamponghoofd is van de kampong Tiropadang. ✓

Penanian Balabatoe, aan het hoofd staat een to parengé met den titel van Rinding Kila, die tevens kamponghoofd is van Balabatoe.

Penanian Paniki aan het hoofd staat een to parengé met den titel Rinding daoen Indoek, tevens kamponghoofd van Paniki.

De beide resterende kampongs van Boentao n.l. Saloe en Boeka hebben een eigen kamponghoofd, doch ressorteeren onder den Issong Kaloes van Boentao. Deze laatste wordt als het hoofd van de to parengé penanian beschouwd, thans wordt deze functie vervuld door een broer van den parengé van Boentao. De hadatfunctionarissen kunnen hun functie aan een familielid overdoen, zulks is bijv. thans het geval met den Issong Kaloes van B_oentao.

Iedere penanian bestaat uit meerdere kleine deelen, saroan geheeten, aan het hoofd waarvan staat een "ambe saroan", deze kennis van alle hem voorgebrachte zaken, doch zal zich doen voorlichten door de kampong oudsten (tomatoes-toes oeloe of tomatoes-

toea tondok).

Hooger beroep is mogelijk bij een functie

ang staat tusschen den ambe

parenge penanien n.l. de

waarvan er dus een in ie-

nwezig is, deze hoort den

dsten, die van den zaak in

ennis genomen hebben. Op

laat weer hoo, er beroep open

te penanien, die de in vo-

gehoor de personen eveneens

ag hebbende op personen

uitsluitend tot de com-

akijnan labo en to pa-

antie is nog hooger be-

ten to parenge Issong Ka-

alle in vorige instant

raonen hoort.

rechtstreeks bij een

ls voorgebracht worden,

r de lagere functionaris

trekken.

uit 11 deelen, boea's

gehoeten aan het hoofd waarvan een to

parenge staat.

In iedere boea is een ^{kleine} hadat ketji en een ^{grote}

hadat menengah. De eerstgenemde wordt sa-

mengesteld uit diverse anak tomekakar en to-

soemamba alias Petoelak (kampongoudsten)

Hadat te besor d. Ranteloum :

Wissiter Poelang di. het bist. loop

ledes Topakence

Tomekakar (Anak Tomekakar)

Jaite orang yang memang menitik per

okara di sateh. "Boea"

Tossemamba hada topakia djari had par had

menang Poelang djari wissiter.

djari : Atsira, dala; menang had

leerste ad barih, ketasah nam

dan wissiter anetij "Poelang"

boea, Tomaranda

Desember

1844. 20/3 1940.

die geen bijzondere namen hebben

een der anak tomakaka doet dienst als voorzitter.

De hadat ^{menengah} wordt gevormd door 1 topareng, meerdere anak tomakaka en tosemomba alias Petoelak, de topareng is voorzitter.

De hadat ketjil kan kennisnemen van alle zaken, lukt het aan deze niet tot een minnelijke schikking te geraken, wordt de zaak gebracht voor den hadat menengah.

Hooger beroep is mogelijk bij den Tomerandan (het hoofd van alle boes's, dus het huidige districtshoofd), die echter de mening vraagt van de in vorige instantie's gehoorde persone, terwijl hij bovendien het recht heeft andere zodanig personen te hooren of om raad te vragen als hij nuttig en noodig oordeelt.

Worden zaken rechtstreeks bij de Tomerandan voorgebracht dan zal hij alvorens een beslissing te nemen ook de personen, die de hadat ketjil en de hadat menengah vormen in de zaak betrekken.

NANGGALA.

In iedere kampong in dit district is een topareng tondok, die van alle hem voorgebrachte zaken kan kennis nemen.

Hooger beroep is mogelijk bij den topareng kapea van wie er twee in het gehele district aanwezig zijn. De door hen genomen beslissing kan thans gewijzigd

worden door het districtshoofd.

Indien een hogere instantie kennis neemt van een zaak, die bereids door een lagere berecht is, behooren de personen, die bij de berechting in een vorigen aanleg tegenwoordig geweest zijn tegenwoordig te zijn.

Men is gerechtigd zijn zaak direct bij een hogere instantie voor te brengen, in welk geval ook de lagere rechters en kampongoudsten in de zaak betrokken moeten worden.

TONDON.

Dit district is onderverdeeld in 4 groote deelen, die den naam dragen van a'pa¹ tepona padang, ieder van deze deelen is weer gesplitst in 3 "karopi".

In iedere "karopi" is een kleine hadat, waarvan de voorzitter te pareng¹ heet, de leden zijn anak tomakaka en kampongoudsten (to matoea-toea tondok).

Kan men t.a.v. een zaak in de hadat ^{kluis} ~~ke-~~tij niet tot overeenstemming komen dan wordt hij voorgebracht bij de gezamenlijke te pareng¹, anak tomakaka en kampongoudsten van een sangtepo padang, een van de te pareng¹'s is voorzitter, die den titel heeft van "sakkong bajoe".

Kan ook thans niet tot overeenstemming gekomen worden dan wordt de hulp ingeroepen van een grootere hadat met als leden de tongkonan apa en tomopenire (een functionaris, die iets lager in rang is als de

"tongkonan apaš), terwijl de to parengé die als voorzitter fungeert den titel draagt van "topasarongan".

Bij de berechting dienen de personen, die in eersten of tweeden aanleg van de zaak kennis genomen hebben tegenwoordig te zijn.

De hoogste instantie is de to parengé, die den titel draagt van "Ne Molo", die indien hij van een zaak kennis neemt de personen, die in vorige instantie's daarvan kennisgenomen hebben daarin dient te betrekken.

SADAN.

Alle zaken kunnen voorgebracht worden bij het hoofd van de kleinste eenheid in den kampung, saroaan, die den titel draagt van to parengé, hij hoort terzake ook de kampongoudsten. Hooger beroep is mogelijk bij den anak tomakaka, die aan het hoofd staat van een aantal saroaan, thans de kampongvormende, hij is dus thans het kamponghoofd. Hooger beroep is weer mogelijk bij den Poean d.w.z. hij, die aan het hoofd staat van de kampongs, die tezamen een der deelen Sadan Timoer of Sedan Barat vormen.

In hoogsten aanleg kunnen zaken gebracht worden bij het districtshoofd.

De hoogere instantie behoort ingeval van de zaak kennis genomen wordt ook de personen, die reeds eerder van de zaak kennis genomen hebben te hooren, terwijl deze

personen ook in de zaak betrokken worden, indien een zaak rechtstreeks bij een hogere instantie voorgebracht.

BALOESE.

T.a.v. de rechtsbedeeling is dit district in twee deelen gesplitst n.l.

I. bestaande uit de kampongs: Boentoelabi, Awa, Maroeng, Boetang, Malerara, Doa, Kira, Kawasik en Kaloempang.

en II. bestaande uit de kampongs Karoesa, Malakiri, Tagari en Salonga.

Alle zaken uit een der beide deelen worden voorgebracht bij den anak tomakaka van het betrokken deel, die eveneens de kampongoudsten in de zaak betreft.

Kan in eersten aanleg niet tot overeenstemming gekomen worden, dan wordt de zaak voorgebracht bij een hadat bestaande uit drie personen, n.l. een voorzitter met den gelar Toelak Bala en twee leden, die ieder Baliara geheeten zijn. De hadat wordt, "anak talloe" genoemd.

Deze „anak talloe“ nemen geen beslissing zonder dat de anak tomakaka en kampongoudsten, die in eersten aanleg van de zaak kennis genomen hebben tegenwoordig zijn.

Kan ook thans niet tot een minnelijke schikking geraakt worden, dan wordt het oordeel ingeroepen van den to parengé kapoesa, die bij zijn beoordeeling de voorgaande instantie's in de zaak betreft.

Hooger beroep is steeds mogelijk bij

=III=

den Poeng (het districtshoofd), ook nu worden de personen, die reeds eerder van de zaak kennis droegen daarin betrokken.

In de onder sub II genoemde kampongs worden zaken in eersten aanleg bij den To Pareng Tondok en kampongoudaten, terwijl slechts hooger beroep mogelijk is bij den zoevengenoemden Poeng. (Deze afwijking met het onder sub I genoemde deel wordt verklaard door de omstandigheid, dat deel II vroeger bij Tikala behoorde, doch door Baloese veroverd werd. De adat in dit deel is dus die van Tikala).

BANGA, TAPARANG, TALONG, PALESANG, MALIMPONG EN BALEPE.

De rechtsbedeeling is alhier op de zelfde wijze geregeld als op blz. I beschreven voor Balla etc. de onderscheiden functionarissen heeten hier:

Indo Tondok,

Indo Boea (thans kamponghoofd)

Indo Lembang (Pareng).

BORAKAJOE, BANG, BAOE, MAPA EN SIMBORANG.

Idee als boven doch de onderscheiden functionarissen dragen de ondervolgende opeenvolgende namen:

Madika tondok,

Madika boea (kamponghoofd)

Madika lembang (districtshoofd).

SANGALA, MAKALE EN MINGKINDIK.

In eersten aanleg worden de zaken voorge-

bracht bij den to pareng, tondok of kampong-
hoofd, die het oordeel inroept van de kam-
pongoudsten alias anak Patalo".

Hooger beroep is mogelijk bij den to
pareng, die den gelar draagt van "to mae-
randan", alias Tobera, die de personen,
die bereids van de zaak kennis genomen
hebben daarin weder betrekt.

Kan men niet tot overeenstemming geraken
dan wordt de zaak voorgebracht bij een ha-
dat bestaande uit drie leden en een voorzit-
ger, laatstgenoemde draagt den titel van
" tandoek tatta", terwijl de leden achter-
eenvolgens de namen dragen van Papaloembang
Londongkila en Ampangbanoe. In zijja geheel
heet de hadat "Papatoendoekan".

In hoogsten aanleg kan de zaak voorge-
bracht worden bij den Poesang, die alsdan
echter de voorgaande instantie's wederom
in de zaak betrekt.

Opgemerkt moge worden, dat deze rechters
en rechtbank en volledige competentie had-
den, thans worden uiteraard de strafzaken
voor de officieele rechtsinstantie's ge-
bracht, doch worden nog wel de zaken, die
als groote adamsdrijven beschouwd worden
op de oude wijze afgedaan.

si
Griotsitshalve laat ik hier noer volgen
wat men daaronder verstaats:

1. Personen beletten naar een doodafeest te
gaan en het veroorzaken van opschudding

Wervall ✓

2e

Concept ✓

op een doodenfeest.

2. Personen beletten naar den passar te gaan en het veroorzaken van opschudding op een plaats waar veel personen bijeenkomen of in hun onderhoud voorzien.
3. Personen beletten naar een nabocafeest te gaan of het aldaar veroorzaken van opschudding, dan wel op plaatsen waar men gunsten van de godheid of dewets afsmeekt.
4. Personen beletten of moeilijkheden in den weg leggen, indien zij naar de woning of kampong van een vriend willen gaan.
5. Personen beletten rijst te gaan oogsten dan wel opschudding veroorzaken op een plaats waar men met de rijstooft bezig is.
6. Verstoring van een huwelijksfeest of personen beletten naar zoo'n feest te gaan.

Van bestuurszijde wordt er naar gestreefd deze kamponghadats weer zooveel mogelijk bij de rechtspraak te betrekken met name bij civiele kwestie's, ten einde alvorens een zaak voor den Alleensprekend Rechter of Inheemsche Rechtbank te doen brengen te trachten de kwestie in de kampong te doen regelen.

Wempe Lukt dit niet, dan is het advies van de kamponghadat altijd nog van belang bij de officieele behandeling.

De officieele rechtsinstantie's zijn den Alleensprekend Rechter en de Inheemsche Rechtbank wier competentie bepaald wordt

bij de regeling rechtspleging Zelfbesturende Landschappen (besl. Gouv. C en O. ddo. 18/9-1926 No. 1448/II)

Het instituut van den Alleenprekand Rechter werd in het leven geroepen, omdat de hoofden nog niet in staat geacht werden de berechting van de eenvoudige zaken voor hun rekening te nemen. Thans wordt overwogen of de tijd niet gekomen is hierin, althans voor een aantal districten, wijziging te brengen. Waar overdracht van de bevoegdheden van den ASr aan de districtshoofden ongewenscht is, dient hierbij op de kamponghadat teruggegrepen te worden. Het is echter de vraag of deze idee integraal kan worden uitgevoerd, aangezien zooals uit bovenstaand overzicht van de rechterlijke organisatie's het districtshoofd niet altijd tevens hoogste adatfunctionaris is, terwijl het gezien de ontwikkeling van laatstgenoemde personen niet mogelijk is hen als voorzitters van "kamponghadats" aan te wijzen. Alleen districtshoofden en nog niet eens alle komen daarvoor in aanmerking.

ERFRECHT.

Hopens dit onderwerp moge worden verwezen naar hetgeen daarentrent vermeld staat in de memorie Nobele, terwijl daaraan het ondervolgende kan worden toegevoegd.

De erfgenamen kunnen worden onderverdeeld in 2 soorten n.l.

- a. de "Sarome", d.i. dichtbijzijnde
- b. de "Solong" d.i. de meer verwijderde

Verstgenoemde zijn de echte kinderen en de volle broers of zusters.

Volle neven en nichten (^{Paripar paitama} sepoepoe partama) zijn reeds "Solong" tenzij er geen echte kinderen zijn. In dat geval begint de Solong bij de "^{sepoepoe doea kali} sepoepoe doea kali". Met echte kinderen worden gelijkgesteld de aangenomen kinderen (^{anak angkat} anak angkat), indien deze adoptie heeft plaats gehad met een plechtigheid (dikoe'koe) ditoding, discoerasan tallang, di perakhei, diboeai, geheeten al naar de grootte van het feest).

Uit overspel geboren kinderen (anak sangtepe = $\frac{1}{2}$ kind), hebben dezelfde rechten als echte kinderen, indien zij door den vader zijn erkend en deze hiervan blijk heeft gegeven door het geven van een feest als zoeven genoemd (dikoe'koe etc.).

Van de erfenis dient te worden uitgesloten a. kandena tongkonan, dat zijn een of meer poesaka-sawah's, die beschouwd worden als zijnde het eigendom van den tongkonan en uit de opbrengst waarvan het stambuis in stand gehouden wordt.

b. Ewanan banoes, zijnde verkregen sawah's, die sedert e enige generatie's niet verdeeld zijn en derhalve met de onder a. genoemde goederen gelijk gesteld worden.

De overige poesakagoederen mogen worden verdeeld, waarbij men met de wenschen van den overledene heeft rekening te houden.

Speciaal t.o.v. de onder b. genoemde goederen kan hij bepaald hebben, dat hij deze "wil meenemen", d.i. dat uit de verkoopsom daarvan karbouwen gekocht worden, die op zijn doodenfeest zullen worden geslacht.

Rechte en aangenomen kinderen hebben recht op een gelijk aandeel behoudens bij verschil in hetgeen ieder van hen voor het doodenfeest of ten behoeve van den overledene ten koste gelegd heeft.

Bij kinderloozen wordt de erfenis in drieën onderverdeeld:

- a. Poesaka goederen, die onverdeeld moeten blijven (zie boven).
- b. Poesaka goederen, die verdeeld mogen worden.
- c. Verkregen bezittingen 'harta pent jaharaan). (*bandata*)

De onder b genoemde goederen gaan terug naar hun oorsprong, die van moederszijde naar ~~de~~ diër familie en van vaderszijde naar diens familie (dipiaksalbe, disese randa-nan = die rivier wordt in de lengte, de oever in de breedte gedeeld).

De verdere verdeling van de goederen geschiedt naar de mate van inbreng van karbouwen, die op het doodenfeest geslacht worden (ma'inding). Eerst indien de familie dit niet doet mogen buitenstaanders ma'inding. Zij worden echter beschouwd als hebbende deze goederen in pand, dat de rechthebbenden mogen inlossen.

Op de harta pentharian heeft de naastbijzijnde familie recht, ieder naar mate van inbreng bij het doodenfeest. De verre familie kan slechts marinding met godvinden van de naaste familie, slachten zij toch karbouwen dan krijgen zij hiervoor geen vergoeding.

SCHENKING.

(ga'gi of tekken) Van t.a.v. een ieder plaats hebben, dit geschiedt echter in de meeste gevallen t.a.v. zgn. anak piara (anak pas-saka of anak passarak) (wel te onderscheiden van de anak-angkat, die recht op een deel van de erfenis hebben).

al piara

Heeft men een schenking ontvangen dan is het in geval men familie van den schenker is gebruikelijk, dat men diens familie helpt bijv. bij het in orde maken van het stamhuis.

Bij niet-familieleden kunnen de "saroe-me" ^{indien} de schenking terugvorderen, ^{indien de gedeelde, wegens aardig te nemen, de familie rustende op de schenking, de familie van de overledene (overleden)}

Aan de algemeen geldende adatregelen

t.a.v. de erflating tracht men wel te ont-komen door in notarieele acten of in "soeret kongsi" daarvan afwijkende be-schikkingen te nemen bijv. door de heele erfenis aan bepaald aangewezen personen toe te wijzen. Er zij hierop gewezen, dat dergelijke beschikkingen eerst mogelijk zijn, indien zij met toestemming van de familie geschieden.

✓

SCHULDENRECHT.

Het aangaan van schulden is een veel voorkomend euvel, zij het ook dat door het niet meer verleenen van dobbel vergunningen en slechts sporadisch toestaan van hanengevechten een van de gronden om zich in de schulden te steken aan belangrijkheid sterk ingeboet heeft.

Voorheen leiden dergelijke schuldovereenkomsten er wel toe, dat de schuldnemer zich met zijn familie in pandelingschap begaf.

Ken andere grond voor het aangaan van schulden (indan) zijn de doodenfeesten.

De rente, die berekend wordt, is als regel vrij hoog.

Bij overlijden van een schuldenaar blijven zijn nabestaanden voor de schuld aansprakelijk, in welk geval in sommige districten (o.a. Makale) gewischt wordt, dat de schuldeischer, hetzij tijdens de ziekte, hetzij bij het overlijden, hetzij op het doodenfeest die schuld in herinnering brengt (mellambi').

In andere districten kan dit mellambi' achterwege blijven, indien het bestaan van de schuld ook zonder dat behoorlijk vaststaat.

Schulden bij doodenfeesten bijv. door het slachten van een karbouw/dieren met een karbouw van dezelfde grootte (gemeten naar de lengte van de horens) terugbetaald

*reeds van de egypten
na bedong of mapan*

te worden.

PANDRECHT.

Pandgeving komt eveneens zeer veel voor, als regel van sawah's. De opbrengst van die sawah's, tuinen en karbouwen dient dan als rente.

Inlossing van het pand voordat de pandnemen daarvan profijt heeft kunnen nemen, geeft recht op schadevergoeding.

Gevallen waarbij de opbrengst van het pand in mindering van den schuld komt, komen niet voor.

Vaistpand waarbij bepaalde voorwerpen tot zekerheid van schuld dienen, komt eveneens voor.

Bepaald kan worden, dat na verloop van een zekeren termijn het pand in eigen dom overgaat aan den schuldeischer.

Veelvuldig zijn de gevallen, dat men in pand genomen sawah's als zijn eigendom tracht te behouden, door te doen voorkomen, dat men b.v. de sawah gekocht in stede van in pand genomen heeft.

GROWDRECHTEN.

Woeste gronden en wide plaatsen behooren aan de gemeenschap; de eerste onderscheidt men in bosschen (pangala) en niet beboschte gronden (padang).

De boschgronden worden voorts als volgt onderverdeeld.

- a. Pangala taman of toeo - zwaar bosch
- b. Pangala' ala - licht bosch
- c. Pangala' koera - zeer jong bosch

met veel bleekar er tusschen.

Padang gronden verdeelt men in

a. Padang lo'bang - nooit ontgonnen gronden.

b. Padang tale - verlaten tuingronden.

Op de weideplaatsen mogen alle karbouwen van het betrokken district worden toegelaten.

Het districtshoofd verleent het ontginning- en beschikkingsrecht over de pangalagronden gelegen buiten de sfeer van een boeah, hetwelk hij kan delegeren aan de "indo boeah" (hoofd van een kampong-complex), terwijl deze laatste dit recht heeft t.a.v. padanggronden en automatisch evaneens voor pangalagronden in zijn boeah gelegen.

De woeste gronden welke tot een boeah behoreen, zijn bekend en door grenzen aangegeven, iedere opgezette van een boeah behooren kan vergunning krijgen om tot ontginning over te gaan. Hij wendt zich hier toe tot den Indo boeah, die deze vergunning met of zonder verlof van den Poeng (Pangerang) al naar gelang het gronden betreft die buiten of binnen de boeah gelegen zijn en of al dan geen delegatie heeft plaats gehad.

Ter verkrijging van de vergunning is generlei betaling verschuldigd al was het veelal gewoonte, dat men den Poeng of indo boeah een deel van de eerste oogst afstond.

Van de varkens, die ieder jaar bij het in orde maken van de sawahdijken geslacht, ontvangen Poangs (Pareng's) een stuk.

De tot sawah's ontgonnen grond worden ~~erfelijk~~ individueel bezit van den ontginner, die daarmee naar welgevallen handelt. Ook bij verhuizing naar een andere streek behoudt hij zijn rechten tot dat alle uiterlijke kenmerken dat de grond sawah geweest is verdwenen zijn. De regels, die hieromtrent gelden zijn in de onderscheiden districten verschillend.

Onbewerkt gebleven sawah's waarvan de eigenaren niet bekend zijn, kunnen door derden in bewerking genomen worden.

Na 3 jaren dient hij echter de sawah dan weer aan den oorspronkelijke eigenaar of diens rechtverkrijgenden af te staan. Deze termijn is te kort aangezien het praktisch geheel nieuwe ontginning beteekent, zoodat de opbrengst de eerste jaren vaak weinig loonend is.

In het district Gelessaloe, waar vrij veel van diergelijke sawah's voorkomen, is daarom met de kampongsoudsten overeengekomen, dat de termijn van drie jaren verlengd is tot *15 jaren*.

Voor tuinen is de situatie in zooverre verschillend, dat termijn voor de ontginning/vergunning gevraagd is van de terzake bevoegden, bij eerste ontginning

allechts een beschikkingsrecht vertkregen wordt.

Brakliggende tuinen vallen dus terug aan de gemeenschap al blijven de aanplantingen van den ontginner tenzij zij om in het leven te blijven de zorg van een volwassen/eischen.

Verkoop van sawah's en tuinen geschiedt ten overstaan van getuigen, tegenwoordig vaak ten overstaan van het districtshoofd, terwijl van de transactie een z.g.n. "soerat kongai" opgemaakt wordt, hetgeen de rechtszekerheid zeer ten goede komt.

Getuigen bij een dergelijke koop ontvangen een geldelijke belooning terwijl ter bevestiging een werken aan de deata geslacht wordt.

Poesaka sawah's (oema manya, oema to^o dolo, oema garonto' of oema tongkonan) zijn onverbrekelijk verbonden aan de tongkonan lejoek (stamhuis), de opbrengst wordt verdeeld onder de afstammelingen in rechte linie van den eersten bezitter, die alsdan de plicht hebben het stamhuis te onderhouden.

Nieuw aangelegde sawah's (oema dipangaraga) of nieuw gekochte sawah's (oema pangli), worden tezamen ook wel oema pandaka genoemd en kunnen poesaka sawah's worden als zij gedurende eenige generatie's onverdeeld gebleven zijn, in dit geval heeten zij oema manya' cendi (latere oema manya').

XII. B E R S T U U R .-

GESCHIEDENIS.

De vroegere geschiedenis van de Toradja's verliest al spoedig in het rijk der legenden. Waar dit volk vandaan komt is niet bekend. Onderling zijn zij altijd verdeeld geweest getuige de veelvuldige onderlinge oorlogen, waarvan een aantal vermelding vinden in de memorie Nobels.

Uiteraard hebben zij invloed van buiten ondergaan speciaal in de grensgebieden in hoeverre zich door die aanraking staatsrechtelijke banden hebben gevormd en verdwenen zijn, is een open vraag.

Veel overlast heeft men gehad van Sidenrengers, die gedurende een dertigtal jaren hun kamp gehad hebben op de nabij Mandandan gelegen Rante Tajo. Deze Sidenrengers zijn hier gekomen op uitnodiging van Poelang Rendangan (Mingkindik) die hen noodig had in zijn strijd tegen Poelang Tarongko, hoofd van Makale.

De Sidenrengers stonden onder bevelen van Patta Magore Lalle, en Oewa Sitoroe.

Nadat Poelang Tarongko na een zeer ongelukkigen krijg verslagen was, bleven de te hulp geroepen bondgenooten hier achter en ondernamen van uit hun basis regelmatig strooptochten in het omliggend gebied.

Daar deze troep grootendeels met Beaumont geweren bewapend was en uit echte vechtersbazen bestond, hadden de Toradja's

een heilig respect voor hen.

Later werden de Sidenrengers door P. Tarongke gebruikt om zich op zijn beurt te wreken op P. Mandangan, zij het ook dat het deze uiteindelijk lukte hen bij kampong Paqabak te verslaan.

De strijd heeft met afwisselend succes geduurd tot onze komst in 1905. Niettegenstaande de vele onderlingen schermutselingen is het zoo goed als nooit gekomen tot een bepaalde suprematie van het eene district over het andere, zeer tot nadeel van de huidige constellatie. De voorwaarden daartoe waren wel aanwezig. Zoo was een zekere Matasak afkomstig van Tigroan (thans onderdeel van Bitoeang) doende zich de macht te verschaffen in de districten Bitoeang, Palji, Bella en Sesseng, voor dat zijn machtspositie zich echter voldoende geconsolideerd had, werd hij op zijn beurt door onze troepen verslagen en gedood.

Politiek behooren thans de Toradjalanden tot het landschap Loewoe welk landschap op zijn beurt door de korte verklaring met het Nederlandsch-Indisch Gouvernement verbonden is.

In de voorgaande memorie's werd in dit hoofdstuk regelmatig de verhouding Loewoe-Toradjalanden naar voren gebracht, gevolg van de omstandigheid, dat een aantal hoofden waaronder in de eerste plaats de Posangs

van de Talloe-lembangna (Sengalla- Makale-Mengkindik) meenden niet aan den Datoe van Loewoe onderhoorig te zijn.

Deze kwestie, die geruimen tijd onbeslist gebleven was, is thans de wereld uit, aangezien in September 1939 de Regeeringsbeslissing ter zake bekend geworden is n.l. dat er geen sprake van kan zijn, dat de Toradja-landen los van Loewoe zullen komen.

De motieven, die tot deze beslissing geleid hebben, zijn te vinden in een zich in het archief bevindende nota. In hoeverre de betrokken hoofden zich ook innerlijk bij deze beslissing hebben neergelegd, zal de tijd moeten uitmaken, voorhands is van eenige reactie niet gebleken. Naar alle waarschijnlijkheid zal de tijd de wonden aan hun ijdelheid toegebracht wel heelen, temeer waar de politiek t.a.v. deze kwestie gevoerd hen deze onderhoorigheid weinig doet gevoelen. Tezijnertijd zal een modus gevonden dienen te worden, die aan de tegenwoordige situatie meer vorm geeft.

BESOUR.

INDELING DISTRICTEN.

Dit bestuursressort bestaat wat betreft de voormalige onderafdeeling Rantepao uit 18 en wat Makale betreft uit 14 districten staande onder 30 districtshoofden, doordat resp. samengevoegd zijn de districten Oeloesaloe - Sesseng en Rano - Boekajoe. Samen- gevoegd in den zin van onder een hoofd ge

bracht. Bij defungieren van het tegenwoordig hoofd zullen deze districten vermoedelijk weer afzonderlijke hoofden krijgen. In Bakaajoe en Hano werd n.l. in de jaren direct volgende op onze komst het hoofdeengeslacht ter zijde gesteld en werden twee broers resp. Bombing en Oea Seroeran aangesteld. Bij overlijden van laatstgenoemde in 1933 werd Bombing ook voor Hano gekozen. Het huidige districtshoofd van Oeloesaloe-Sesseng was aanvankelijk hoofd van het eerstgenoemde district. Toen echter in 1936 het hoofd van Sesseng defungeerde en geen rechtstreekse nakomelingen had, adopteerde hij I. Tandiroeng, pareng van Oeloesaloe, die later ook voor Sesseng als wd. hoofd gekozen werd.

Reeds geruimen tijd worden mid-delen geraamd deze veelheid van districten te ontgaan door samenvoeging, of liever overkapping van meerdere districten. Een uitgewerkt voorstel dienaangaande bevindt zich in het archief, dit voorstel mocht tot heden echter niet de instemming van ~~het~~ *Resident van Cel. en Oca.* Hoofd van Gewestelijk Bestuur verwerven.

De moeilijkheid is te geraken tot samenvoeging, die hun motivering in de adat vinden, hetgeen tot nog toe niet is mogen gelukken, weliswaar bestaat er tusschen meerdere districten onderling een band, zich bijv. uitende in benamingen als Talloe-Lembang (de drie lembangs - districten)

bijv. Sangala, Makale en Mingkindik, verder Rano, Boekajoe en Mappa, waarbij dan Bae als vierde zou passen als Lettong beelans tallo lembangna - de gouden pilaar van de Talloeng Lembangna.

Zoodra het er echter om gaat te geraken tot aanwijzing van een dier districten, die als primus inter pares is te beschouwen, loopt de zaak weer op niets uit.

Het voorstel dat ingediend werd om althans tot verbetering te geraken berust dan ook geheel op praktische overwegingen, n.l. samenvoeging van een aantal t.v.v. elkaar daartoe gunstig gelegen districten tot een District aan het hoofd waarvan door het Bestuur aangewezene Districtshoofden (hoofdletter D) zouden komen te staan.

De situatie, die alsdan geschapen zou zijn, moge hieronder aangegeven worden (gegevens volgens aanslag 1938).

Districten	Namen	Aantal aange- slagenen	Aanslag s..s..	Standplaats
I.	Tikala	7789	41875.-	
II.	Pangala	3937	23822.-	
III.	Madandan)	805	4722.-	MADANDAN
	Dende)	619	3694.50	
	Piongan)	307	1871.50	
	Keerra) ORLINNAPO	250	1495.50	
	Celoesaloe)	452	2300.50	
	Tapparang)	719	3838.-	
	Banga)	558	2977.-	
		3710	20899.-	

Districten	Namen	Aantal sange- slagenen	Aanlag s.a.s.	Standplaats
IV. Seseng)		153	/ 825.50	
Bitoeang)		391	2540.-	
Bella)	MASILA	296	1587.-	BITOEANG
Pali)		677	3579.-	
Mappa)		163	7758.50	
Balepe)		304	1599.50	
Sengsimboeang)		1411	7118.-	
		<u>3295</u>	<u>/17987.50</u>	
V. Bae)		217	/ 1356.50	
Boeaka joe)		285	1606.-	
Rano)	SADOKKO	803	14.614.50	PALESANG
Palasang)		358	1892.50	
Taleong)		697	3553.50	
Malimbong)		660	3301.50	
		<u>2999</u>	<u>25324.50</u>	
VI. Makale		4592	/25623.25	
VII. Mengkindik		4488	27191.-	
VIII. Sangala		3604	20848.50	
IX. Kesso)		4280	22042.-	KESOE.
Boentao)		1124	6495.-	
		<u>5404</u>	<u>28537.-</u>	
X. Sadan)		1569	7844.-	
Baloese)		1445.-	7503.25	
Wanggala minus)	RANTJA AA	1135	6503.50	SADAN
de Kg. Karre en)				
Limbong)				
Tondon)		1170	7399.50	
		<u>5319</u>	<u>29250.25</u>	

Het district Kantoea alsmede de kampongs Karre en Limbong van het district Wanggala werden bij Pantilang (o.a. Palopo) gevoegd worden.

De titel van de districtshoofden is Poeang (voor Sangala, Makale en Mengkindik) en voorts voor de overigen "Parange" (behoudens Palasang die nu Madika genoemd wordt). De titel parange is algemeene benaming voor districtshoofd is, hoewel in de grond niet juist, ech-

ter zoodanig ingeburgerd, dat het geen zin heeft die te vervangen door de in ieder district weer verschillende adatbenaming (Issong Kalosa, Ampang Bance e.d.).

Ook al omdat duidelijk onderscheid gemaakt dient te worden tusschen de functie van adathoofd en districtshoofd

Zoo draagt het districtshoofd van Sadan de adattitel van Poeang van Sadan Timoor doch daartoe dient hij gekozen te worden door de to pareng, welke laatste verkiezing geheel buiten ons om gaat.

De pareng van Boentse kan tevens Issong Kaloes zijn van de penanian Boentao, doch deze functie wordt thans vervuld door zijn broer.

In de meeste gevallen zullen de districtshoofden wel tevens de hoogste adatfunctie's vervullen, noodzakelijk is dit niet, daar hij die functie kan overdoen aan een andere rechthebbende, dan wel omdat ten tijde van de verkiezing van districtshoofd de adatfunctie nog bezet was of wel omdat de adatfunctionaris ongeschikt was om voor districtshoofd in aanmerking te komen.

Uitzondering hierop is de titel van Poeang, aangezien dit een bepaalde stand en geen functie aanduidt, even-

als de benaming Madika.

De districtshoofden worden gekozen door de kamponghoofden van het betrokken district. Passief kiesgerecht hebben zij die behooren tot de tongkeman van het hoofdengeslacht.

Voor de administratieve werkzaamheden worden de hoofden waarvan meerdere ongeletterd zijn bijgestaan door schrijvers n.l. sedert zij ingeschakeld zijn in de belastinginning en administratie (sedert 1925, voordien berustten deze werkzaamheden bij een collecteur). 6 van deze schrijvers (n.l. die van Tikala, Pangala, Kessoë, Sangala, Makal en Mengkindik) worden bezoldigd volgens de B.E.L. de overigen krijgen toelagen van / 2.50, / 5.- of / 7.50 per maand afhankelijk van de totaal belastingaanslag van het district.

De complexhoofden volgen in rang op de districtshoofde, zij staan aan het hoofd van kampongcomplexen (boea), voor zoover deze eenheid ook voor ongekunst bestaan hebben.

Er zijn thans $\frac{1}{2}$ complexhoofden.

Een tijdlang is men van oordeel geweest, dat aangezien de kamponghoofden die een complexhoofd boven zich hebben een deel n.l. $\frac{1}{3}$ van het te goed gedane collecteloon voor de belastinginning van 8% aan de kapala boea moest afstaan

instandhouding van dit instituut een beletsel was voor een behoorlijke vergoeding aan de (overigens onbezoldigde) kamponghoofden. Waar echter bleek, dat deze complexhoofden door hun invloed ook de belastinginning gunstig konden beïnvloeden, ~~wordt~~^{wordt} in den laatsten tijd deze functie weer bestendig ~~wordt~~ De complexhoofden worden gekozen door de kamponghoofden van het complex. Gekozen kunnen worden de personen, die uit de rechtshbbende tongkonan afkomstig zijn.

Voerheen bestond nog de figuur van het "onderdistrictshoofd", die 2 of meer complexen onder zich had, deze functie, die niet in de adat wortelde, bestaat niet meer.

KAMPONGHOOFDEN.

De functie van kamponghoofd is eerst bij onze komst in het leven geroepen. De adat kent n.l. een dergelijke ~~figuur~~^{functie} niet, wel kende men de to parengs tondok (inde saroen, ambe tondok).

De kleinste eenheid in deze landen is n.l. de tongkonan, het stamhuis, meerdere tongkonan met hun aanhangvormen de tondok (saroen, penanian), buurt nu kan een of kunnen meerdere tondoks (saroen penanian) tezamen de huidige kampong vormen, waardoor het duidelijk

is, dat de toparengé tendok (ambe sa-roane to) niet altijd het huidige kamponghoofd behoeft te zijn.

Passief kiesrecht hebben de personen, die uit de rechthebbende tongken afkomstig zijn.

Vrouwen kunnen in feite niet gekozen worden (al is er een vrouwelijke parengé n.l. van Ranteboea), omdat zij geen stem hebben in de ~~keuzeg~~keuzegemaakte kombongan, zij dient zich daarin te doen vertegenwoordigen door een mannelijk familielid. Volgens het verkiezingsreglement zijn kiezers de mannelijke ingezetenen van de kampong.

*st van kampongoudsten
Kombongan*

Deze democratische methode berust echter in geenendeels in de adat, aangezien dit het gevolg heeft, dat kace-nan (slaven) recht van spreken in belangrijke kampongaangelenheden hebben. Het gevolg was veelal dat gestemd werd op den candidaat waarvan men de slapste bestuursvoering verwachtte.

Hierin kon verbetering gebracht worden door als stemgerechtigden aan te merken ~~ook~~ zij, die ook in andere belangrijke aangelagenheden recht van spreken hebben

Dit zijn de personen, die tezamen de raad van kampongoudsten (Kombongan) vormen.

den Resident C. de
Nadat van het Hoofd van Gewestelijk Bestuur hiertoe toestemming verkregen

wasp worden dan ook sinds eenigen tijd bij wijze van proef de verkiezingen op de in de adat wortelende wijze gehouden

Hierbij wordt de verkiezing aan on-derling overleg overgelaten (moepakat gevolgd door sepakat), eerst als dit niet lukt, worden stemmen opgenomen.

Deze methode voldoet goed en werd ook zonder commentaar door de niet stem gerechtigden aanvaard. Deze zijn als regel wel als toehoorders bij de verkiezing aanwezig.

De kamponghoofden worden bij hun werkzaamheden bijgestaan door helpers (wakil kapala of mandoro kampong) pangaraks = oproepmannen door patakin (zwaarddragers), een soort dorps-politie.

De inkomsten der kamponghoofden bestaan uit presenten voor de inning van belasting- en slaachtbelastinggelden n.l. 8% voor inning van belastinggelden (o.g. afkoop heerdienst), tenzij een complexhoofd bij de belastinginning ingeschakeld is in welk geval deze 2% inningsloon geniet en het kamponghoofd de resterende 6%. De 10% voor de inning van slaachtbelastinggelden komen geheel ten hunnen bate sedert de districtsschrijvers geheel door het landschap gedefroyeerd worden.

Voorts verrinkt de bevolking ten

beheve van de hoofden zgn. "penonton
diensten" verricht, n.l. diensten tot
persoonlijk mee nut dier hoofden bijve
hulp bij sawahbewerking e.de

Het aantal de diensten bedraagt
6 n.l. 2 voor het districtshoofd en
4 voor het kamponghoofd.

In districten waar complexhoofden
zijn, verricht de bevolking bovendien
nog 2 dagen te hunnen gerieve.

Deze diensten kunnen niet worden
afgekocht.

Hoofdwegen zijn:

asweg Salobrani-grens o.a. Palops	75	K.M.
Weg Makale - Sangala-Batosaloe	22	"
weg Makale - Bitoeng - Balokan	45	"
weg brug Sa'dan - Madandan	8	"
weg Rantepao - Sa'dan - Baloesoe	25	"
naar brug Saroeme (in as-weg)	25	"
weg Rantepao- Kalambe - Bori		
Pangli aansluitend op Tondoklitakweg	12	"
weg Pangli - Tondoklitak	19	"
weg Mandelik - Babo - Rantepao	17	"

Met den aanleg van laatstgenoemden weg is in September 1937 een aanvang gemaakt, hij kan thans bereiden worden, op meerdere plaatsen dient hij nog verbreed te worden.

WEGEPLAN.

Ten einde voor een aantal thans doorgeloopende wegen een circuit te krijgen, verdient het aanbeveling de volgende wegen aan te leggen:

1. Tondok Litak - Rantesengspaa - Rongkong.
deze weg gaat door het voornaamste koffie centrum van de onderafdeeling en geeft dan verbinding met het district Rongkong van de onderafdeeling Masamba, aansluitende op den weg Marobe- Rongkong (Lengte \pm 50 K.M.)
2. De weg Madandan-Maeloe (\pm 8 K.M.).
Deze weg geeft dan aansluiting op den Makale-Balokan weg. De aansluiting zal weinig kosten met zich brengen.
3. Weg Tondok-Litak - Tondon (Pangala) - Baroesoe - Balokan (nog niet opgemeten).

=135=

BRUGGEN.

Jaarlijks worden op de begrooting van uitgaven fondsen ter beschikking gesteld om de houten bruggen in den asweg door boogduikers te doen vervangen. Men is hier thans jaren mee bezig.

Ook voor den Sa'dan Baloesoeweg zijn voor 1940 fondsen tot dit doel beschikbaar gesteld.

In laatstgenoemden weg is men bezig aan een houten paraboolbrug over de S.Noni nabij bivak Noni.

PAARDENPADEN.

De districten onderling zijn verbonden door paardenpaden, nader aangegeven op bijgaande kaartje.

Het onderhoud geschiedt in gemeentedienst (10 dagen p.j. per heerendienstplichtige) Toezicht wordt uitgeoefend door mandoes, die bekoehigd werden uit de voor het onderhoud beschikbaar zijnde fondsen.

Voor aanleg en onderhoud van bruggen zijn timmerlieden in dienst genomen, die uit hetzelfde fonds bezoldigd worden.

Afzonderlijk zijn fondsen beschikbaar gesteld voor:

- 1e. bouw van een staalkabelbrug over de Sa'danrivier tusschen Eano en Boekajoe.
 - 2e. Bouw van een brug over de S. Maiting in het paardenpad T.Litak - Tabu.
- Wenschelijk is om te geraken tot een brug over de S. Mabe/bij het bivak Bae. In den regentijd is het n.l. niet mogelijk het district Bae- te

Districten

Kessoë 1	17 Balla
Tikala 2	18 Pali
Boentao 3	19 Balepe
Ranteboea 4	20 Malimbong
Tondon 5	21 Taleong
Nanggala 6	22 Maka'le
Baloesoë 7	23 Sangalla
Sadan 8	24 Mengkendik
Pangala 9	25 Mappa
Dende 10	26 Boeakajoe
Madandan 11	27 Rano
Piongan 12	28 Simboeang
Koerra 13	29 Baoe
Oeloesaloë 14	30 Banga
Sesseng 15	31 Palesang
Bitoeang 16	32 Tapparang

Schaal 1:200.000

- Afdeelings grens
- Onderafd. grens
- District grens
- (v) Volksschool
- * Baroega
- * Pasanggrahan

Schetskaart der Onderafd:
Maka'le - Rantepao

bereizen door den waterstand in genoemde rivier.

HEEREN- EN GEMEENTEDIENST. Het onderhoud van de hoofdwegen geschiedt in heerendienst.

Ieder werkbaar man dient ingevolge besluit van *Zelfbestuur Loewoe 14/11-38* 1/2 per jaar 26 dagen uit te komen, zoodat er voor 1949 *740000?* dd. beschikbaar *zijn* ~~zijn~~ Voor de aanwending hier voor wordt jaarlijks een schema opgemaakt, dat den Resident van Celebes en Onderhoorigheden ter goedkeuring aangeboden wordt.

Het aantal gemeentedienst dagen bedraagt 10.

Afkoop van heeren- of gemeentediensten vindt maar in zeer beperkte mate plaats zij het ook, dat den laatsten tijd door toenemende propaganda daartoe en door de verbeterde economische omstandigheden als gevolg van de betere koffieprijzen meer ontvangen werd (in 1939 bijf. / 35.75 - tegen / 32.25 in 1938).

De afkoopgelden bedragen / 4.- per jaar heerendienst en / 1.60 voor gemeentedienst

De regelmatige uitkomst in heerendienst wordt tenzekerste geremd door de uitzwerving naar elders dit veroorzaakt, dat de heelen heerendienstlast op de thuisblijvers komt te rusten, terwijl de kamponghoofden er over het algemeen veel te weinig op toezien, dat de thuishomers onmiddellijk

opgeroepen worden.

Thans is in overweging de gangbare methode van oproepen te wijzigen.

Hierbij wordt n.l. op de hoofdenvergaderingen die eenmaal per maand plaats hebben, den hoofden mededeeling gedaan van het aantal benodigde heerendienstplichtigen per werk.

Deze hoofden verdeelen het hun toebedeelde aantal onder de kamponghoofden.

Aan het aantal stempeladrukken op de be-
laag lastingbiljetten, alsmede in de zgn.
"boekoe pijagam heerendienst" is na te gaan
hoeveel maal ^{men} ~~een~~ uitgekomen is. Blijkt
iemand nu aan het eind van het jaar bijv.
nog slechts 2 stempels te hebben dan kan
niet worden nagegaan of de man wellicht
nalatig is.

Hierin kan verbetering worden gebracht
door bijv. voor onderhoud van een bepaal-
den weg een schema op te stellen, welke
kampongs op welke data aldaar dienen uit te
komen. Deze data worden op de belasting-
biljetten van betrokkenen aangeteekend,
die alsdan tevens aangezegd wordt om op
dien dag uit te komen, in de kampong is
altijd wel iemand, die hem kan voorrekenen
wanneer het weer zijn beurt is.

En voorstel is ingediend om de menschen
insteede van ~~2~~ maal 2 keer te laten uitkomen,
dit is voor betrekkenen in alle opzichten
het meest convenient, *in burocher afgeweest*

zenbouw, temeer komt dit tot uiting nu de Missie de beschikking over grond vraagt. Dit is alleen mogelijk door afkoop.

Het aangewezen perceel hiervoor is de zgn. "kampong baroe". Rapporteur heeft in de laatste jaren bereids een aantal weinig fraaie boegineesche huizen afgekocht en daarop huizen voor het personeel laten bouwen. De kotta zal een heel ander aspect krijgen, indien ook de resterende huizen weg zijn en door behoorlijke gebouwen vervangen zijn.

Voor bouw van een kerk worden thans besprekingen gevoerd met de erfgenamen van den heer Nobele over afkoop van een opstal perceel, terwijl de Missie voorts voornemens is een 5-tal boegineesche huizen langs den weg beneden de pasanggrahan aan te koopen.

Voor den bouw van een woning voor een bestuursassistent is op de begrooting 1940 een bedrag beschikbaar gesteld, waar- in opgenomen / 350.- voor afkoop gronden, dit zal teereikend zijn om dan de laatste 3 bamboehuizen en een aantal klapperboomen te doen verdwijnen, waardoor het plan "kampong baroe" uitgevoerd.

Voor de kampongbevolking dient dan achter de scholen sawahterrein afgekocht te worden en verkaveld, door den opzichter LW zouden huizen tijpen geteekend kunnen worden, waardoor daar een behoorlijke woon-

buurt geschapen kan worden.

Voor aanleg van een weg achter de schoolen langs aansluitend op den weg naar de pasanggrahan is een teekening gemaakt, terwijl voor uitvoering van dit plan een memoriepost in de begroting 1940 opgenomen is.

Voorts zijn voor 1940 fondsen beschikbaar gesteld voor bouw van een polikliniekgebouwtje van de Veearts en voor bouw van een woning voor den cipier, ^{die} ~~dit~~ dient te komen op de plaats van diens tegenwoordig huis, het afbraak materiaal daarvan kan gebruikt worden om elders een eenvoudig huis voor lager personeel te bouwen.

De woningen van de bestuursassistent Rumagiet en Intje Ibrahim beginnen bouwvalig te worden en zullen binnen afzienbaren tijd vervangen te worden, omdat zware herstelling niet meer loont. Hoewel huizen over het algemeen voor het landschap een minder goede geldbelegging zijn, dient er toch n.h.v. zoveel mogelijk naar gestreefd te worden, dat het personeel behoorlijk gehuisvest is, wat thans nog ^{het} voor e en deel niet/geval is.

RANTAPAC.-

Sinds eenige jaren wordt gewerkt aan vernieuwing van de passerloodsen ook voor 1940 zijn daarvoor fondsen beschikbaar gesteld. Deze vernieuwing geschiedt volgens een plan opgemaakt door den Technischen Dienst, het geheel zal, waar thans

de helft pas klaar is nog drie jaren vorderen.

Aanbeveling verdient het de varkens- en hondenpassar buiten het eigenlijke terrein te houden en te plaatsen op het daarbij aansluitend terrein waar dan tevens de karbouwenpasser kan komen.

Een en ander zal nog een vrij aanzienlijk bedrag vorderen, doch waar de passer te Rantepae een van de grootste van Zuid-Celebes is en de inkomsten eveneens aanzienlijk zijn, is dit alleszins gemotiveerd.

De totale passarinkosten, waarvan Rantepae het leeuwendeel levert, bedroegen bijv.

1935 /	13317.77
1936	12033.33
1937	19301.91
1938	19055.63
1939	15759.91 (tot 15 December)

De mindere inkomsten voor dit ja ar worden veroorzaakt door verlaging van het passargeld voor koffie van / 1.50 tot / 1.00 per 100 K.G.)

FINANCIEN.

Financieel maken de onderafdeelingen Wakale en Rantepae deel uit van de afdelingskas van Loewoe, zoodat de Controleur tevens rekening-couranthouder is. Afrekening vindt maandelijksch middels rekening-courant plaats, echter worden geen saldi in specie overgemaakt, doch wordt slechts het overtollig kasgeld gestort.

De inkomsten uit de onderafdeelingen

vormen een integreerend deel van de afdeelingkas. De voornaamste inkomsten zijn:
a. Belastingen (sima assaparang atoewa)
 waarvan de ontvangsten gedurende de laatste jaren zijn:

1935 aanslag	/ 286510.83	ontv.	/ 214091.02
1936 "	" 258910.72	"	" 195644.54
1937 "	" 231512.24	"	" 204507.66
1938 "	" 227856.55	"	" 201610.35
1939 "	" 207600.25	"	" 204875.87

töt medio Decembere

De achterstanden over vorige jaren veroorzaakt door lieden op wier bezittingen geen verhaal mogelijk is, bedragen voor de jaren

1935	/ 51049.33	of 17.81%
1936	" 48528.51	" 18.74%
1937	" 34063.13	" 14.71%
1938	" 30933.96	" 13.46%
1939	" 31386.57	" 15.11%

Den hoofden is opgedragen allereerst de oudste achterstand in te innen, welke opdraacht op gezette tijden herhaald dient te worden.

Het in dit jaar ontvangen bedrag ad / 204949.72 bestaat derhalve uit belasting van de jaren

1934	/ 64.85
1935	2265.15
1936	3793.80
1937	4862.42
1938	17721.62
1939	176232.88

De aanslag voor 1940 is opgelegd, de cijfers zijn bij het opstellen van dit hoofdstuk nog niet bekend.

Waar verwacht wordt, dat de landrente speciaal t.a.v. de hoogere aanslagen en ree-

ler basis zal geven, zijn in 1938 een 70tal proefvelden, verspreid in diverse districten aangelegd.

Mogelijk zal de landrente er toe kunnen leiden, dat de zgn. "sima badan" voor de "have nots" die nu / 4.80 bedraagt verlaagd kan worden.

SLACHTBELA STING.

Dese wordt geheven volgens het Zelfbestuursbesluit van

De inkomsten hebben in de afgelopen jaren bedragen

1935 / 41140.75

1936 " 39632.50

1937 " 48492.-

1938 " 48599.75

1939 " 53389.87 (tot 15 December).

Voor de inning krijgen de kamponghoofden 10% al worden de slachtkwartjes afgegeven door den districtshoofden.

Qlandestiene slacht komt vrij veel voor, ten einde hieraan pasl en perk te stellen, is eerstens het collecteloon van de kamponghoofden, dat aanvankelijk 4% bedroeg al op 10% gebracht en kunnen tweedens bij constateeren van overtredingen premie's toegekend worden tot maximaal 50% van de opgelegde boeten. Voor gevallen waarin de vervangende hechtenisstraf ondergaan, wordt kunnen premie's toegekend worden, waarvoor op de begrooting fondsen beschikbaar gesteld zijn.

In bepaalde in het bovengenoemde besluit

opgesomde gevallen kan vrijdom van slaacht-
belasting verleend worden. Deze zijn:

- a. wegens het slachten van een dier op last van of namens ons na overleg met den Plaatselijk Besturende Ambtenaar;
- b. wegens het slachten van een dier, ter vol-
doening aan een adatrechtelijk vonnis
- c. wegens het slachten van een dier, ten
behoefte van offers te brengen op den
Islamitieschen feestdag 'Ted al Qoerban.
- d. wegens het slachten van een dier bij
gelegenheid van een Christelijk feest,
die overeenstemming met plaatselijk ge-
bruik aan te wijzen door het Hoofd van
Plaatselijk Bestuur namens ons.
- e. ten aanzien van degenen die noch den
Christelijken noch den Mohammedaanschen
godsdiensl belijden, wegens het slachten
van een dier bij gelegenheid van een
adatfeest, waarbij het slachten in het
belang der geheele gemeenschap, ter
beoordeeling door het Hoofd van Plaats-
elijk Bestuur verplicht is, en niet na-
koming van die verplichting rampen als
misgawas, overstromingen e.d. zoude
meebrengen.

Aanwijzing van de gevallen bedoeld letters
d en e dientnog plaats te hebben, een bun-
del hierover bevindt zich in het archief
(laatselijk brief dde 18/12-1939 No. 5013/H9)

PASSARCELLEN

Deze hebben in de laatste jaren bedragen

1935	/ 13317.77
1936	" 12033.33
1937	" 19301.91
1938	" 19055.63
1939	" 15750.07 (tot 15 December)

De mindere inkomsten in dit jaar worden veroorzaakt door het feit, dat het passargeld voor koffie, dat aanvankelijk / 1.50 per 100 KG bedroeg tot / 1.- teruggebracht is.

Waar de ^Bkeuring bestaat de koffie buiten den passar om aan opkoopters te verhandelen, is een concept koffiekeur bij den afdelingschef voorgebracht, hierop is nog geen beslissing genomen. In deze keur wordt bepaald, dat alle koffie via de officiële passars verhandeld dient te worden, waardoor tevens controle op diefstal van koffie en tegengaan van koffievervalsching (door bijmenging bijv) vergemakkelijkt wordt.

AFKOOPGELDEN HEERENDIENST.

Eerst in dit jaar zijn deze inkomsten het vermelden waard. Bedroegen deze in 1938 nog slechts / 3225.-, dit jaar werd door intensieve propaganda onder de hoofden / 3575.- ontvangen, speciaal uit het koffie en damardistrict Pangala. Bij voortgezette propaganda kunnen deze inkomsten nog wel grooter worden al zullen zij nooit een integreerend deel van de totale ontvangsten uitmaken aangezien de Toradja de heeren-dienstplicht niet dermate drukkend acht, dat hij er geld voor over heeft om hiervan gerijwaard te zijn.

De overige inkomsten zijn in vergelij-

king met de bovenvermelde van weinig
belang.

De Afdeeling Controlen
op Malakka - Raulapao

[Handwritten signature] 1/12-59

Koninklijk Instituut v/d Tropen
Linnaeusstraat 2A - Amsterdam-O.
Sociaal Wetenschappelijk onderzoek
AFDELINGSBIBLIOTHEEK

AFDELINGSBIBLIOTHEEK
Sociaal Wetenschappelijk onderzoek
Linnaeusstraat 2A - Amsterdam-O.
Koninklijk Instituut v/d Tropen